

dünya kalkınma raporu 2012

GENEL BAKIŞ

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ VE KALKINMA

DÜNYA BANKASI

dünya kalkınma raporu 2012

*Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
ve Kalkınma*

dünya kalkınma raporu 2012

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma

Genel Bakış

DÜNYA BANKASI
Washington, DC

2011© Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası/Dünya Bankası
1818 H Street NW
Washington DC 20433
Tel: 202-473-1000
İnternet: www.worldbank.org

Tüm hakları saklıdır

1 2 3 4 14 13 12 11

İşbu belge Dünya Kalkınma Raporu 2012'nin (World Development Report 2012) özetidir. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası/Dünya Bankası personeli tarafından hazırlanmıştır. Bu raporda yer alan bulgular, yorumlar ve sonuçlar Dünya Bankası İcra Direktörlerinin ve temsil ettikleri hükümetlerin görüşlerini yansıtmamaktadır.

Dünya Bankası işbu raporda yer alan verilerin doğruluğunu garanti etmemektedir. Bu çalışmada yer verilen herhangi bir haritadaki sınırlar, renkler, işaretler ve diğer bilgiler herhangi bir şekilde Dünya Bankası'nın bir toprak parçasının yasal statüsüne dair yargısı veya bahse konu sınırların onayı ve kabullenilmesi olarak nitelendirilemez.

Haklar ve İzinler

İşbu yayın telif haklarıyla korunmaktadır. Çalışmanın bir parçasının veya tamamının izinsiz kopyalanması ve/veya iletimi ilgili kanunların ihlali anlamını taşıyacaktır. Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası/Dünya Bankası çalışmasının paylaşımını teşvik etmektedir ve normal şartlarda çalışmanın bölümlerinin çoğaltılmasına hemen izin verecektir.

İşbu çalışmanın çoğaltılması veya yeniden basımına ilişkin izin almak üzere lütfen ilgili tüm bilgileri içeren talebinizi aşağıdaki adrese gönderiniz: Copyright Clearance Center Inc., 222 Rosewood Drive, Danvers, MA 01923, USA; tel: 978-750-8400; faks: 978-750-4470; internet: www.copyright.com

İkinci dereceden haklar da dahil olmak üzere, haklar ve lisanslara dair diğer tüm hususlarda, Office of the Publisher, The World Bank'e başvurmak gerekir. 1818 H Street NW, Washington, DC 20433, USA; faks: 202-522-2422; e-posta: pubrights@worldbank.org.

Kapak Fotoğrafı: Arne Hoel, Dünya Bankası

Fotoğraflar: Dünya Bankası

Kapak Tasarımı: Critical Stages

Şekil ve Grafik Tasarımı: Design Symphony, Cymetrics, Harkness Design ve Naylor Design.

İçindekiler

Önsöz	vii
Teşekkür	ix

Genel Bakış

Kalkınma için toplumsal cinsiyet eşitliği neden önemlidir?	2
Bu Rapor ne yapmaktadır?	7
Toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde en çok hangi alanlarda ilerleme kaydedilmiştir?	9
Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri hangi alanlarda ve neden devam etmiştir?	15
Ne yapılmalı?	24
Toplumsal cinsiyet eşitliği için gereken reformların ekonomi politiğı	39
Daha fazla toplumsal cinsiyet eşitliği için küresel bir gündem	40

Notlar	43
Kaynakça	44

Önsöz

Son çeyrek yüzyılda kız çocuklarının ve kadınların yaşamları köklü biçimde değişmiştir. Bugün artık; her zamankinden çok daha fazla kız çocuğu ve kadın okuma yazma bilmekte, gelişmekte olan ülkelerin üçte birinde ise erkek çocuğundan daha fazla kız çocuğu okula gitmektedir. Küresel işgücünün artık yüzde kırkıdan fazlasını kadınlar oluşturmaktadır. Üstelik; dünyanın tüm bölgelerinde kadınlar erkeklerden daha uzun süre yaşamaktadırlar. Değişim gerçekten de hayret verici olmuş, hatta birçok gelişmekte olan ülkede eşdeğer değişimler gelişmiş ülkelere kıyasla daha hızlı gerçekleşmiştir. Kız çocuklarının okullaşma oranlarını yükseltmek için Amerika Birleşik Devletleri 40 yıla ihtiyaç duyarken, aynı süreç Fas'ın sadece 10 yılını almıştır.

Bazı alanlarda ise, toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru ilerleme sınırlı kalmıştır ve bu durum gelişmiş ülkeler için dahi geçerlidir. Yoksul, taşralarda yaşayan, engelli veya azınlık gruplarına mensup kız çocukları ve kadınlar halen geride kalmaktadırlar. Halen çok fazla sayıda kız çocuğu ve kadın çocukken veya gençken hayatlarını kaybetmektedirler. Kadınlar, halen, elde ettikleri gelir ve üretkenlik ve de toplumda seslerini duyurma anlamında geridedirler. Eğitim gibi bazı alanlarda ise artık erkeklerin ve erkek çocuklarının aleyhine bir toplumsal cinsiyet farkı ortaya çıkmıştır.

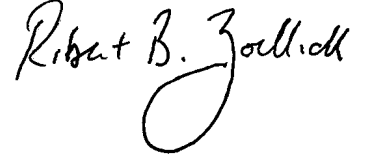
Bu yılki Dünya Kalkınma Raporu: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma'nın ana mesajı toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki söz konusu ilerlemeler ve devam eden sorunların, hem kalkınmaya dair sonuçlar hem de politika yapımı açısından önem taşıdığını vurgulamaktır. Bu ilerlemeler ve sorunlar önemlidir zira toplumsal cinsiyet eşitliği kendi içinde temel bir kalkınma hedefidir. Öte yandan; daha fazla toplumsal cinsiyet eşitliği ekonomik açıdan da akılcıdır; verimliliği artırmakta ve diğer kalkınma çıktılarını (bir sonraki kuşağın önündeki fırsatları ve toplumsal politikaları ve kurumları iyileştirmek gibi) güçlendirmektedir. Ekonomik kalkınma tüm toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmak için tek başına yeterli olmayacaktır. Hala devam eden toplumsal cinsiyet uçurumlarını düzeltmeye odaklanan politikalar elzemdir.

Elinizde tuttuğunuz bu rapor ileriye dönük politikalar açısından dört öncelikli alana odaklanmaktadır. İlk olarak; kadınlar ve erkekler arasındaki beşeri sermaye farkını (bilhassa kadın ölüm oranları ve eğitimle ilgili uçurumlar) azaltmak gelmektedir. İkincisi; ekonomik fırsatlara erişimde, kazanımlarda ve verimlilikte toplumsal cinsiyet farkları kapatılmalıdır. Üçüncüsü; toplumda sesini duyurma ve eyleyicilik açısından toplumsal cinsiyet farkları giderilmelidir. Son olarak ise toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kuşaklar boyunca yeniden üretilmesi sınırlanmalıdır. Tüm bu alanlarda, sadece gelirlerin yükseltilmesi toplumsal cinsiyet uçurumlarını azaltmada çok sınırlı bir etki yapacaktır. Ancak belirli hedeflere odaklanan politikalar istenen etkiyi yaratabilir.

Kamu müdahalelerinin; öncelikli alanların her birinde varolan toplumsal cinsiyet uçurumlarının temelindeki etkenlere eğilmesi, bazı hallerde hizmet sunumunu iyileştirmesi (bilhassa temiz su, sanitasyon ve anne bakımı alanlarında), diğer durumlarda ise piyasaların ve kurumların işleyişinden kaynaklanan ve ilerlemeyi kısıtlayan faktörlerle mücadele etmesi (örneğin, gelir ve verimlilik alanlarında toplumsal cinsiyet uçurumunun kapatılması) gerekmektedir.

Kalkınma ortakları kamu sektörünün eylemlerini destekleyebilir. Dört öncelikli alanın her birinde yürütülecek çabaların daha fazla finansmana (özellikle en yoksul ülkelerin anne ölümleri ve eğitimde toplumsal cinsiyet uçurumunu azaltmaya yönelik gerçekleştirecekleri çalışmalar için); toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış daha iyi verilere, daha fazla deney ve sistematik değerlendirmeye ve özel sektörü, kalkınma kuruluşlarını ve sivil toplum kuruluşlarını da sürece dahil eden daha kapsamlı ortaklıklara ihtiyacı olacaktır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kalkınmanın temelindedir. Hem doğru bir kalkınma hedefidir hem de ekonomik kaynakların akılcı kullanımı demektir. Dünya Kalkınma Raporu 2012 hem ülkelere hem de uluslararası ortaklara konuyu enine boyuna düşünmek ve kalkınma politikalarının oluşturulması ve programlanması süreçlerine toplumsal cinsiyet eşitliği odağını yerleştirmek için yardımcı olabilecektir.

Robert B. Zoellick
Başkan
Dünya Bankası Grubu

Teşekkür

Bu Rapor; Ana Revenga ve Sudhir Shetty liderliğinde ve Luis Benveniste, Aline Coudouel, Jishnu Das, Markus Goldstein, Ana Maria Munoz Boudet ve Carolina Sanchez-Paramo'dan oluşan bir çekirdek ekip tarafından hazırlanmıştır. Araştırma desteği Rabia Ali, Maria Ines Berniell, Rita Costa, Nina Rosas ve Lucia Solbes Castro tarafından sağlanmıştır. Çok ülkeli niteliksel değerlendirme ise Patti L. Petesch ve Carolyn Turk tarafından koordine edilmiştir. Ayrıca; Andre Croppenstedt, Malcom Ehrenpreis, Rebekka Grun, Mary Hallward-Driemeier, Tazeen Hasan, Karla Hoff, Ghazala Mansuri, Claudio E. Montenegro ve Bob Rijkers tarafından son derece değerli katkılar sağlanmıştır.

Dünya Kalkınma Raporu 2012'nin eş sponsorları Kalkınma Ekonomisi Başkan Yardımcılığı (Development Economics Vice-Presidency - DEC) ve Yoksulluğu Azaltma ve Ekonomik Yönetim Başkan Yardımcılığı (Poverty Reduction and Economic Management Vice-Presidency - PREM) birimleridir. Bu çalışma DEC biriminden Justin Yifu Lin ve PREM biriminden Otaviano Canuto dos Santos Filho'nun ortak rehberliğinde yürütülmüştür. Ann E. Harrison ve DEC ekibi ile Mayra Buvinic ve PREM Toplumsal Cinsiyet Ekibi (PRMGE) de raporun hazırlanması sırasında değerli rehberlik ve katkılar sağlamışlardır.

Bina Agarwal, Ragui Assad, Anne Case, Alison Evans, Raquel Fernandez, Naila Kabeer, Ravi Kanbur, Santiago Levy ve Germano Mwabu'dan oluşan bir danışmanlar paneli mükemmel tavsiyelerde bulunmuştur. Kathleen Beegle, Laura Chioda, Lousie Cord, Maria Correia, Monica Das Gupta, Shantayanan Devarajan, Marianne Fay, Francisco H. G. Ferreira, Ariel Fiszbein, Indermit Gill, Alejandro Hoyos, Emmanuel Jimenez, Elizabeth King, Andrew Mason, William Maloney, Ambar Narayan, Pierella Paci, Tara Vishwanath ve Michael Walton tarafından son derece değerli yorumlar ve katkılar sunulmuştur. Dünya Bankası içerisinde ve dışarısından birçok başka kişi tarafından sürecin bütününde değerli görüşler ve girdiler sağlanmıştır (isimleri Kaynakça Notu'nda verilmiştir).

Dünya Bankası Başkanı Robert B. Zoellick ve Sorumlu Müdürler Sri Mulyani Indrawati, Mahmoud Mohieldin ve Ngozi Okonjo-Iweala tarafından son derece önemli ve değerli rehberlik ve tavsiyeler sağlanmıştır.

Ekip, aynı zamanda, yerel ve ulusal düzeyde gerçekleştirilen birçok istişareden, toplantıdan ve bölgesel çalıştaylardan istifade etmiştir. Bu toplantılara Benin, Bolivya, Burkina Faso, Burundi, Karayip Ülkeleri, Orta Afrika Cumhuriyeti, Şili, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Gürcistan, Guatemala, Hindistan, Endonezya, Ürdün, Kenya, Kuveyt, Lübnan, Mali, Meksika, Fas, Panama, Paraguay, Ruanda, Senegal, Slovak Cumhuriyeti, Güney Afrika, Sudan, Tanzanya, Tayland, Togo, Türkiye, Uganda, Uruguay, Vietnam, Zambiya ve Zimbabve'den politika yapıcılar, sivil toplum temsilcileri, akademisyenler ve kalkınma ortakları katılmıştır. Avustralya Uluslararası Kalkınma Kurumu (AUSAID), Kanada Uluslararası Kalkınma Ajansı (CIDA), Amerika Ülkeleri Kadın Komisyonu – Amerikan Devletleri Örgütü (CIM-OAS), Danimarka Uluslararası Kalkınma Ajansı (DANIDA), Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Departmanı (DFID), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Finlandiya Dışişleri Bakanlığı, MCC, NORAD, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı – Kalkınma Yardımları Komitesi (OECD-DAC)

GenderNet, İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (SDC), İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı (SIDA), BM Kadınları, BM Çocuk Fonu (UNICEF), Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) Kadının Statüsüne dair 55. Komisyonu'nun da aralarında bulunduğu birçok çok taraflı ve ikili ortakların temsilcileriyle de raporun hazırlanmasının farklı safhalarında istişareler gerçekleştirilmiştir.

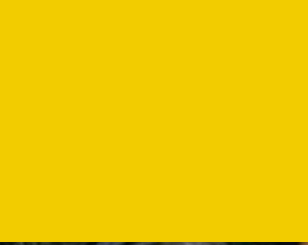
Ayrıca; Norveç Hükümeti'ne Kraliyet Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla gerçekleştirdiği, İsveç Hükümeti'ne Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla gerçekleştirdiği cömert yardımlardan ötürü, ayrıca SDC'ye, AUSAID'e, CIDA'ya, Değişim için Bilgi Programı'na (KCP), Nike Vakfına, Dünya Bankası Nordic Fund'a ve Fast Track İnisiyatifi Eğitim Programı Geliştirme Fonu'na cömert desteklerinden ve de JICA, DFID ve OECD'ye de aynı katkılarından ötürü teşekkürü borç biliriz.

Rebecca Sugui, Cecile Wodon ve Mihaela Stangu'dan oluşan WDR prodüksiyon ekibine ve Sonia Joseph ve Evangeline Santo Domingo'nun kaynak yönetim ekibine de teşekkürlerimizi sunarız. Sağlamış oldukları sürekli destekten ötürü Ivar Cederholm, Jimmy Olazo ve Irina Sergeyeva'ya teşekkür ederiz. Gytis Kanchas ve Mohamed Megherbi de değerli yardımlar sağlamışlardır. Ayrıca, Vamsee Krishna Kanchi, Swati P. Mishra, Merrel Tuck-Primdahl ve Roula Yazigi web sayfası ve iletişim hususlarında ekibe önemli katkılar sağlamıştır.

Baş editörlük Bruce Ross-Larson tarafından gerçekleştirilmiştir. Kalkınma Verileri Grubu veri eklerine katkıda bulunmuş, Seçili Dünya Kalkınma Göstergelerini hazırlamıştır. Design Symphony tarafından rapor tasarımına önemli katkılar sağlanmıştır. Yayın Ofisi (the Office of the Publisher) ve GSDTR, mükemmel yayın, çeviri ve dağıtım hizmetleri sunmuşlardır. Bu konuda özellikle Mary Fisk, Stephen McGroarty, Nancy Lammers, Santiago Pombo-Bejarano, Denise Bergeron, Rick Ludwick, Cecile Jannotin, Hector Hernaez ve Bouchra Belfqih'e katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

Dünya Kalkınma Raporu 2012: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma

Genel Bakış

Baruani, Tanzanya'nın bir köyü olan Ijuhanyondo'da kadın ve erkeklerin yaşamlarının son on yıl içinde nasıl değiştiği hakkındaki düşüncelerini anlatıyor. "On yıl önce her şey çok kötüydü," diyor. "Kadınlar çok geri kalmıştı. Tüm vakitlerini evde ev işi yaparak geçiriyorlardı. Oysa şimdi, kadınlar hem iş dünyasında hem siyaset dünyasında." Benzer şekilde düşünen başkaları da var. "Erkeklerle eskisi kadar bağımlı değiliz," diyor Agnetha. "Artık cebimizde kendimize ait biraz para var, bu da erkeklerden bağımsız olmamıza, bir dereceye kadar hayatlarımızı kontrol edebilmemize yardımcı oluyor." Kurdukları işlerin idaresinin yanı sıra, kadınlar bugün köyü yöneten sokak komitesi üyelerinin de yarısını oluşturuyor.

Bu olumlu değişimlere rağmen, birçok zorluk kadınların gündelik yaşamında etkili olmaya devam ediyor. Köydeki evlerin yarıdan azı şebeke suyuna bağlı. Daha da zoru, Tungise ve köyün diğer kadınları hala eşlerinden şiddet göreceklere korkusuyla yaşıyor: "Sarhoşken, evdeki kadın ve çocukları dövmeye başlayabiliyorlar. En kötüsü de sizi cinsel ilişkiye zorlamaları." Hukuki olarak kadınlar arazi ve ev üzerinde miras hakkına sahip olsa da, gelenekler hala baskın. Sokak komitesi yönetici sekreteri Flora şöyle açıklıyor: "Evet, kadınlar miras olarak mülk alabiliyor. Aslında, vasiyetinde babanın her bir oğluna ve kızına bir şeyler bırakması gerekiyor ve bugünkü yasalar bu mirasın eşit olması gerektiğini kesin olarak belirtiyor. Ama hala, babalar hep oğullarına veriyor ve kadınların evlenip gittikleri yerdeki mülklere sahip olduğunu savunuyorlar."

Dodoma Kırsal Topluluğu Raporu, "21. Yüzyılda Toplumsal Cinsiyet Tanımlamak: Dünyanın Dört Bir Yanından Kadın ve Erkeklerle Sohbet: Toplumsal Cinsiyet ve Ekonomik Tercih Üzerine Çok Ülkeli Bir Niteliksel Çalışma" (Dünya Bankası 2011)

KALKINMA İÇİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ NEDEN ÖNEMLİDİR?

Tanzanya'daki Ijuhanyondo Köyü'nün öyküsü, son çeyrek yüzyılda toplumsal cinsiyet eşitliğinin dünya çapında uğradığı evrime ayna tutuyor. Birçok kadın günlük yaşamlarında cinsiyet temelli dezavantajlarla mücadele etmeyi sürdürse de, daha iyiye doğru bir değişim oldu ve bu değişim yirmi yıl önce kimsenin düşünemeyeceği bir hızda gerçekleşti. Kadınlar haklar, eğitim ve sağlık ve iş ve geçim

olanaklarına erişim konusunda eşi görülmemiş kazanımlar elde etti. Bugün, çok sayıda ülke, mülk edinme, miras ve evlilik gibi alanlarda kadınlar ve erkeklerle kanuni olarak eşit haklar öngörüyor. Toplamda, 136 ülke artık anayasalarında kadın ve erkek arasında ayrımcılığı yasaklamakta ve tüm vatandaşlar için eşitlik garantisi vermektedir.

Ne var ki, ilerleme pek de kolay olmadı. Ve ilerleme tüm kadınlara, tüm ülkelere veya cinsiyet eşitliğinin tüm boyutlarına eşit şekilde yansımada. Sahra altı Afrika ve Güney Asya'nın

bazı kesimlerinde kadınların doğum sırasında ölme olasılığı hala Kuzey Avrupa'da 19'uncu yüzyılda olduğu düzeyde. Nijerya'da varlıklı bir kentli çocuk, ister kız ister erkek olsun, ortalama 10 yıl okula giderken, Hausa etnik grubuna mensup yoksul ve kırsal bölgede yaşayan kızlar ortalama olarak altı aydan daha kısa bir süre okula gidebilmektedir. Erkeklerle kıyasla kadınların ölüm oranları, özellikle kritik bebeklik ve erken çocukluk yıllarında ve doğurganlık döneminde, düşük ve orta gelirli ülkelerde yüksek gelirli ülkelere kıyasla daha yüksektir. Boşanma veya dul kalma, birçok kadının topraksız kalmasına ve malvarlıklarını kaybetmelerine neden olmaktadır. Kadınlar, "kadına özgü" olarak nitelenen sektörlerde ve mesleklerde yoğunlaşmaya devam etmektedir ve bunların çoğu da düşük gelirli işlerdir. Kadınların evde şiddet mağduru olma ve daha ağır yaralar alma olasılığı da daha yüksektir. Ve neredeyse her yerde, kadınların siyasette ve iş dünyasında üst düzey yöneticilik pozisyonlarındaki temsil oranı erkeklerin çok çok altında kalmaktadır.

Peki, insan sermayesi ve fiziksel sermaye donanımında, ekonomik fırsatlarda ve arzu edilen sonuçlara ulaşmak için seçim yapabilme yetisinde (eyleycilik) baş gösteren, özellikle de kalkınma sürecindeki ilerlemelere rağmen devam eden bu toplumsal cinsiyet eşitsizliği örüntüleri önemli mi? Elinizdeki Dünya Kalkınma Raporu (WDR) bu örüntülerin iki sebepten ötürü önemli olduğunu savunmaktadır. Öncelikle, toplumsal cinsiyet eşitliği kendi içinde önemlidir, çünkü kişinin kendi seçtiği hayatı yaşayabilme ve mutlak mahrumiyete düşmeme yetisi temel bir insan hakkıdır ve kadın veya erkek herkes için eşit olmalıdır. İkinci olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği araçsal yönüyle de önemlidir, çünkü daha fazla cinsiyet eşitliği ekonomik verimliliğe ve diğer kilit kalkınma sonuçlarına ulaşılmasına katkıda bulunur.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Başlı Başına Önemlidir

Amartya Sen'in izinden, kalkınmayı özgürlüklerin tüm insanlar için eşit olarak genişlediği bir süreç olarak görüyoruz.¹ Kalkınma hakkındaki bu görüşe göre, toplumsal cinsiyet eşitliği başlı başına bir temel hedeftir (Kutu 1). Bu nedenle, nasıl ki kalkınma daha az gelir yoksulluğu veya adaletle daha iyi erişim

anlamına geliyorsa, aynı zamanda kadınlar ve erkekler arasında refah açısından da daha az fark anlamına gelmelidir. Üçüncü ve Beşinci Binyıl Kalkınma Hedeflerinde ifadesini bulan, kadının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin başlı başına kalkınma hedefleri olduğu, görüşü, uluslararası kalkınma topluluğu tarafından da kabul edilmiştir (Kutu 2). Aynı bakış açısını Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesinin (CEDAW) kabulü ve birçok ülke tarafından onaylanmasında da görebiliriz. 1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen sözleşme, kadınların ilerlemesi için kapsamlı bir çerçeve oluşturmuş ve bugüne dek 187 ülke tarafından onanmıştır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kalkınma için önemlidir—Ekonomik Açıdan Akılcıdır

Toplumsal cinsiyet eşitliği aynı zamanda bir kalkınma aracı olarak da önemlidir. Bu Raporun da gösterdiği gibi, toplumsal cinsiyet eşitliği ekonomide akılcılıktır: üç yolla ekonomik etkinliği artırabilir ve diğer kalkınma sonuçlarını iyileştirebilir. Birincisi, kadınların eğitime, ekonomik fırsatlara ve üretken girdilere erkeklerle aynı düzeyde erişebilmesini önleyen engelleri kaldırmak birçok verimlilik kazanımları sunabilir ki bu —kazanımlar giderek daha rekabetçi, daha küresel hale gelen bir dünyada çok daha önemli hale gelmektedir. İkincisi, kadınların mutlak ve göreceli statülerinin iyileştirilmesi, çocuklara yönelik olanlar da dahil olmak üzere birçok diğer kalkınma sonucunu besler. Üçüncüsü, kadınlar ve erkeklerin sosyal ve siyasi açıdan aktif hale gelmek, kararlar almak ve politikaları şekillendirmek için eşit şansa sahip oldukları bir oyun alanı yaratmak; zaman içinde temsil gücü daha yüksek, daha içermeci kurumların ve politika tercihlerinin önünü açarak daha iyi bir kalkınma yolu sunacaktır. Bu üç unsuru sırasıyla ele alalım.

Kadınların beceri ve yeteneklerinin doğru kullanılmamasının ekonomik maliyeti yüksektir (ve her geçen gün daha da yükselmektedir) Toplumsal cinsiyet eşitliği, verimlilik üzerinde büyük etkiler yaratabilir. Kadınlar bugün küresel işgücünün %40'tan fazlasını, tarımsal işgücünün %43'ünü ve dünyadaki üniversite öğrencilerinin yarısından fazlasını temsil etmektedir. Bir ekonominin

KUTU 1 *Toplumsal cinsiyet eşitliğinden neyi kastediyoruz?*

Toplumsal cinsiyet, kadın veya erkek olmakla ilişkilendirilen sosyal, davranışsal ve kültürel özellikler, beklentiler ve normları ifade eder. Toplumsal cinsiyet eşitliği, bu unsurların kadın ve erkeğin birbirleriyle olan ilişkisini nasıl belirlediğini ve bunun sonucunda bu iki cinsiyet arasında doğan güç farklarını ifade eder.

Bu Rapor, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem araştırmacılar hem de Afganistan'dan Polonya'ya ve Güney Afrika'ya kadar birçok farklı coğrafyadan kadın ve erkeğin belirlediği üç kilit boyutuna odaklanmaktadır: donanımların (eğitim, sağlık ve fiziksel varlıklar) birikimi; bu donanımların ekonomik fırsatları kullanmak ve gelir üretmek için kullanılması; ve bu donanımların hem bireyin hem de hanehalkının refahını etkileyecek eylemlere girişmek (yani eyleycilik) için uygulamaya konması. Bunlar, eşitlik kavramının, seçenek eksikliğinin refah eksikliğine yansıdığı boyutlarıdır. Kendi başlarına önemlidirler. Ama aynı zamanda birbirleriyle çok yakından da bağlantılıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ırk veya etnisite gibi diğer özelliklerden kaynaklanan eşitsizliklerle hem benzer hem de farklı nitelikler taşır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin analizinde özellikle önem taşıyan üç fark vardır. Birincisi, aynı hane içinde yaşayan kadınlar ve erkeklerin refahını ayrı ayrı ölçmek zordur; bu sorun hanehalkının harcamalarına ilişkin verilerin yetersizliği ile daha da güçleşir. İkincisi; tercihler, ihtiyaçlar ve kısıtlılıklar kadın ve erkek arasında sistematik bir şekilde farklılık gösterebilir; bu farklılık hem biyolojik faktörleri hem de "öğrenilmiş" sosyal davranışları yansıtır. Üçüncü olarak, toplumsal cinsiyet gelir düzeyleri ve sınıf ayrımlarıyla kesişir. Bu özellikler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sonuçlarının eşitliği olarak mı yoksa fırsat eşitliği olarak mı ölçülmesi gerektiği sorusunu gündeme getirmektedir. Ekonomi ve felsefe literatürleri bu konuda farklı görüşler öne sürmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin fırsat eşitliği çerçevesine oturtulmasını savunanlar, bunun bireylerin kontrolü dışındaki

şartlardan kaynaklanan eşitsizlikler ile tercih ve seçimlerdeki farklılıkların ortaya çıkardığı eşitsizlikleri birbirinden ayırt etmeye olanak verdiğini öne sürmektedir.

Risken kaçınma, sosyal tercihler ve rekabete karşı takılan tutumlarda kadın ve erkek arasındaki farkları belgeleyen çok sayıda araştırma mevcuttur. Buna göre, şayet kadın ve erkekler ortalamada tutumlar, tercihler ve seçimler konusunda farklılık gösteriyorsa, o zaman sonuçlardaki farkların hepsini fırsatlardaki farklara atfetmek mümkün olamaz.

Sonuç eşitliğini savunanlar, tercih ve tutumlardaki farklılıkların büyük oranda "öğrenilmiş" olduklarını ve doğuştan gelmediğini, yani bunların kadın ve erkeklerin sosyal norm ve beklentileri içselleştirmesine neden olan kültür ve çevrenin bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Kadınlar ve erkeklerin güç ve statü açısından aralarındaki farklılıklar, eşitsizlikleri devam ettiren hedefler, davranışlar ve tercihler olarak içselleştirilebilir. Bu nedenle, gerçekte sonuçların nasıl bir dağılım gösterdiğini göz önüne almadan fırsat eşitliğini tanımlamak zordur. Yalnızca sonuçlar eşitlenmeye çalışılırsa düşük hedeflerin ve kısıt fırsatların oluşturduğu kısır döngü kırılabilir.

Bu tartışmaya rağmen, uygulamada fırsatları sonuçlardan bağımsız olarak ölçmek zordur. Gerçekten de, fırsat eşitliği ve sonuç eşitliği hem kuramda hem de ölçümde birbiriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Bu nedenle, Rapor pragmatik bir yaklaşım benimseyerek, donanım, eyleycilik ve ekonomik faaliyetlere erişim ile ilişkili olarak hem sonuçlara hem de fırsatlara odaklanmaktadır. Sen'in izinden giderek, ayrıca şuna da inanıyoruz ki insanlar neyin adil veya hakkaniyetli olduğu konusunda anlaşmaya varamasa bile, "kabul edilemez derecede adaletsiz düzenlemelerin" ortadan kaldırılması konusunda anlaşacaklardır. Diğer bir deyişle, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sonuçlarla mı yoksa fırsatlara mı ilişkili olduğunu belirlemek zor olsa da, çoğu insan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin vahim örneklerinin ortadan kaldırılması gerektiğinde hemfikir olacaktır.

Kaynaklar: Booth ve Nolen 2009; Croson ve Gneezy 2009; Gneezy, Leonard ve List 2009; Kabeer 1996; Sen 1999; Dünya Bankası 2011.

KUTU 2 *Binyıl Kalkınma Hedefleri, toplumsal cinsiyet eşitliğinin hem asli hem de araçsal değerini kabul etmektedir*

2010 Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) Zirvesi, belirlenen sekiz hedefe 2015'e kadar ulaşılmasına yönelik bir küresel eylem planının kabulüyle sonuçlandı. Zirvede ayrıca, kalkınmaya yönelik politikaların oluşturulmasında toplumsal cinsiyet konusunun ana akışa dahil edilmesi yoluyla eğitim ve sağlıkta, ekonomik fırsatlarda ve karar alma süreçlerinde kadın-erkek eşitliğini sağlamak için eylem çağrısı yapan bir karar da kabul edilmiştir. Karar ve eylem planı, uluslararası kalkınma topluluğunun toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadının

güçlendirilmesinin başlı başına kalkınma hedefleri (BKH 3 ve 5) olduğu ve diğer BKH'lere ulaşılmasında ve gelir yoksulluğu ile gelir dışı yoksulluğun azaltılmasında kritik kanallar olarak hizmet ettiği yönündeki inancını da yansıtmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlendirilmesi, evrensel ilköğretimin desteklenmesine (BKH 2), beş yaş altı çocuk ölüm oranının azaltılmasına (BKH 4), anne sağlığının iyileştirilmesine (BKH 5) ve HIV/AIDS'e yakalanma olasılığının azaltılmasına (BKH 6) yardımcı olur.

Kaynak: WDR 2012 ekibi.

tam potansiyelinde işleyebilmesi için, kadınların beceri ve yeteneklerinin bu kabiliyetlerden en iyi şekilde yararlanan faaliyetlerde kullanılması gerekir. Ancak, birçok kadının öyküsünden de

görüleceği gibi, gerçek hayatta durum hiç de böyle değildir. Kadınların işgücü yetersiz veya yanlış kullanıldığında —piyasada veya toplumsal kurumlarda uğradıkları ve eğitimlerini

tamamlamalarına, belirli mesleklere girmelerine ve erkeklerle aynı gelirleri kazanmalarına engel olan ayrımcılık yüzünden— sonuç ekonomik kayıptır. Birçok ülkede ve özellikle Afrika'da olduğu gibi, kadın çiftçiler işledikleri toprak üzerinde kullanım hakkı güvencesine sahip olmadığında, sonuç, krediye ve girdilere daha az erişim ve verimsiz toprak kullanımı olmakta, bu da üretkenliği düşürmektedir. Kredi piyasalarında görülen ayrımcılık ve üretken girdilere erişimdeki diğer cinsiyet eşitsizlikleri de kadınların yönettiği firmaların erkeklerce yönetilenler kadar karlı ve verimli olmasını zorlaştırmaktadır. Ve kadınlar yönetim kadrolarından dışlandığında, yöneticilerin ortalama beceri düzeyleri düşmekte, bu da yenilikçiliğin ve yeni teknolojilere uyumun hızını azaltmaktadır.²

Birçoğu piyasaların ve kurumların işleyişinde köklenmiş olan bu yetersizlikleri düzeltmenin doğrudan getirisi büyüktür: Kadın çiftçilerin gübre ve diğer tarımsal girdilere erkeklerle eşit erişime sahip olmasını sağlamak, mısır rekoltelerini Malavi'de %11 ila 16 ve Gana'da %17 arttıracaktır.³ Burkino Faso'da kadınların mülkiyet haklarını iyileştirmek, hiç bir ek kaynak olmaksızın — sadece kaynakları (gübre ve işgücünü) erkeklerden kadınlara kaydırmak yoluyla — hanehalkı başına toplam tarımsal üretimde yaklaşık %6'lık bir artış sağlayacaktır.⁴ Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), üretken kaynaklara erişimin kadın ve erkek çiftçiler için eşit hale getirilmesinin gelişmekte olan ülkelerde tarımsal üretimi %2,5 ila 4 gibi yüksek oranlarda arttırabileceğini tahmin etmektedir.⁵ Kadınların belli meslek veya sektörlerde çalışmasına mani olan engellerin ortadan kaldırılması da bir dizi ülkede kadın ve erkek işçiler arasındaki üretkenlik farkını üçte bir ila yarı yarıya azaltarak (Bölüm 5) ve işçi başına çıktıyı %3 ila 25 oranında artırarak benzer olumlu etkiler yaratacaktır.⁶ Ancak, bu kazanımlara ulaşılması ülkeler zenginleştikçe otomatik olarak meydana gelmeyecektir: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin önüne çoklu ve bazen de pekiştirici engellerin çıkması muhtemeldir.

Bu üretkenlik kazanımları, kaynakların verimli kullanımının bir ülkenin rekabet gücü ve büyümesi açısından elzem olduğu daha entegre bir dünyada muhtemelen daha da büyük olacaktır. Gerçekten de, yapılan son çalışmalar,

toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin açık ticaretin hakim olduğu bir dünyada çoğu ülke için daha da maliyetli hale geldiğini göstermektedir.⁷ Toplumsal cinsiyet eşitsizliği bir ülkenin uluslararası alanda rekabet edebilme yetisini azaltır —özellikle de bu ülke kadın ve erkek işçilerin eşit derecede çalışmasına uygun mal ve hizmetlerin ihracatında uzmanlaşıyorsa. Kadın işgücüne daha çok bağımlı olan endüstriler, kadınların daha eşit olduğu ülkelerde daha büyük genişleme göstermektedir.⁸ Bu ilişki tersten de geçerlidir: Kadın işgücüne daha bağımlı olan ürünlerin imalatında avantaja sahip olan ülkelerde toplumsal cinsiyet eşitliği de daha üst düzeylere çıkmıştır.⁹ Çin, Avrupa ve Orta Asya gibi nüfusları hızla yaşlanan ülke ve bölgelerde ise, kadınları işgücü piyasasına girmeye ve işgücü piyasasında kalmaya teşvik etmek, çalışabilir yaştaki nüfusun azalmasından kaynaklanan olumsuz etkileri kırmaya yardımcı olabilir. Bu yüzden, küreselleşmiş bir ülkede, cinsiyete dayalı eşitsizlikleri, özellikle de ortaöğretim ve yükseköğretimdeki ve ekonomiye katılımdaki eşitsizlikleri azaltan ülkeler, bu konuda geç kalan ülkelere göre açık bir avantaj elde edecektir (Bölüm 6).

Kadınların donanımları, eyleycilikleri ve sahip olduğu fırsatlar bir sonraki nesli de şekillendiriyor

Kadınların hanehalkı kaynakları üzerinde daha fazla kontrole sahip olması, çocuklar için insan sermayesine daha fazla yatırım yapılmasına yol açıyor ve ekonomik büyüme üzerinde dinamik pozitif etkiler doğuruyor.

Bir dizi ülkeden gelen bulgular (Bangladeş, Brezilya, Fildişi Sahili, Meksika, Güney Afrika ve İngiltere gibi) kadınların ister kendi kazançları ister nakit transferleri yoluyla hanehalkının geliri içinde kontrol ettikleri payın arttırılmasının, harcamaları çocuklar lehine değiştirdiğini göstermektedir.¹⁰ Gana'da, kadınların mülkiyetindeki malvarlıklarının ve arazilerin oranı, yüksek gıda harcamalarıyla doğru orantılıdır.¹¹ Brezilya'da, kadınların kendilerine ait ve emeğe dayanmayan bir gelire sahip olması, kız çocuklarının boyları üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.¹² Çin'de, yetişkin kadınların gelirinin ortalama hanehalkı gelirinin %10'u oranında arttırılması, hayatta kalan kız çocukların oranında % 1'lik bir artış sağlamış ve hem kız hem de erkek çocuklar için

okula gidilen yıl sayısını arttırmıştır. Bunun aksine, erkek gelirinde aynı artış yapıldığında, kız çocuklarının hayatta kalma oranları ve eğitim düzeyleri düşmüş, erkek çocuklar üzerinde ise herhangi bir etki görülmemiştir.¹³ Hindistan'da, kadının daha yüksek gelire sahip olması çocuklarının okula gittiği yıl sayısını arttırmaktadır.¹⁴

Kadınların kendi eğitimlerinde ve sağlıklarında iyileşmeler de çocuklar için ortaya çıkan bu ve diğer sonuçlar üzerinde olumlu etkiye sahiptir. Annelerin beslenme durumlarının daha iyi olması, daha iyi çocuk sağlığı ve çocukların hayatta kalma oranları ile ilişkilendirilmiştir.¹⁵ Ve kadınların eğitim durumunun, daha yüksek aşılama oranlarından daha iyi beslenmeye ve daha düşük çocuk ölüm oranlarına kadar uzanan bir dizi alanda çocuk sağlığı üzerinde olumlu etkiyle bağlantılı olduğu bulunmuştur. Annelerin (ve babaların) okullaşma düzeyleri, çok sayıda ülkede çocukların ulaştığı eğitim düzeyi ile doğrudan ilişkilidir; Pakistan'da, sadece bir yıl eğitim almış annelerin çocukları bile, her gün fazladan bir saatlerini evde ders çalışarak geçirmekte ve sınavlardan daha yüksek notlar almaktadır.¹⁶ Aile içi şiddet olgusunda da görüldüğü gibi, kadınların eyleyciliğe sahip olmaması, çocuklarının yetişkinlikteki bilişsel davranışları ve sağlıkları üzerinde olumsuz etkiye sahiptir. Gelişmiş ülkelerde yapılan tıbbi araştırmalar, çocukken aile içi şiddete maruz kalma olgusu ile yetişkinlikte karşılaşılan sağlık sorunları arasında bağlantı kurmuştur —çocukluklarında evlerinde aile içi şiddete maruz kalmış kadın ve erkeklerin kanser, inme veya kalp-damar sağlığı sorunları yaşama olasılığı aile içi şiddet görmemiş olanlara oranla iki ila üç kat daha fazla, alkol veya yasadışı uyuşturucu kullanma olasılığı ise beş ila on kat daha fazladır.¹⁷ Çok sayıda araştırma ayrıca çocuklukta ebeveynler arasında şiddete tanık olmanın, yetişkinlikte kadınların eşlerinden şiddet görme ve erkeklerin kendi eşlerine şiddet uygulama olasılığı açısından bir risk faktörü olduğunu belirlemiştir.¹⁸

Kadınların bireysel ve kolektif eyleyciliğini artırmak daha iyi sonuçlara, daha iyi kurumlara ve daha iyi politika seçimlerine götürür

Eyleycilik, kişinin seçimler yapabilme —ve bu seçimleri arzu edilen eylem ve sonuçlara dönüştürebilme— yetisidir. Tüm ülkeler ve

kültürlerde, kadın ve erkeklerin bu seçimleri yapabilme yetisi arasında, genellikle kadınların aleyhine olan farklar mevcuttur. Bu cinsiyet temelli farklılıklar sadece kadınların refahı bakımından değil, özelde bu kadınların aileleri ve genelde toplum için ortaya çıkan bir dizi sonuç açısından da önemlidir. Kadınların eyleyciliği, onların insan sermayelerini artırma ve ekonomik fırsatları kullanma yetilerini etkilemektedir. Bangladeş'te, sağlık ve hanehalkı alışverişleri üzerinde daha fazla kontrole sahip olan kadınlar, daha yüksek bir beslenme statüsüne sahiptir. Kadınların eyleyciliği ayrıca çocuklarının refahı için de önemlidir. Meksika'da, hanehalkının kararları üzerinde daha fazla kontrole sahip olan kadınların kızlarının (ama oğullarının değil), ev işleri için harcadığı saat sayısı daha azdır.

Kadınların kolektif eyleyciliği, toplum için dönüştürücü bir güç olabilir. Bu eyleycilik, kadınların bireysel eyleyciliğini ve fırsatlarını sınırlayan kurumların, piyasaların ve toplumsal normların yeniden şekillenmesine ön ayak olabilir. Kadınların siyasi ve sosyal aktörler olarak güçlenmesi, siyasi seçimlerini değiştirebilir ve kurumların daha geniş bir yelpazenin sesini daha iyi temsil etmesini sağlayabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi, politika yapıcılarının dikkatlerini ana-çocuk sağlığına yöneltmelerine yol açmış ve bebek ölüm oranlarının yüzde 8 ila 15 düşürülmesine yardımcı olmuştur.¹⁹ Hindistan'da, kadınlara yerel düzeyde güç verilmesi (siyasi kotalar yoluyla), kamu hizmetlerinin (hem su ve sanitasyon gibi kadınlarca tercih edilen, hem de sulama ve okul gibi erkeklerce tercih edilen hizmetler) sağlanma oranında artışlara yol açmış ve yolsuzlukları azaltmıştır.²⁰ Kadınların yönetimindeki köylerde kadınlar ve erkeklerce verilen rüşvet, erkeklerin yönetimindeki köylere nazaran yüzde 2,7 ila 3,2 daha düşük olmuştur.²¹ Hindistan ve Nepal'de, ormanların yönetiminde kadınların söz hakkının artırılması, orman koruma çalışmalarının sonuçlarında önemli iyileşmeler sağlamıştır.²² Kadınların kamusal alanda seslerinin artması, sadece kadın ve çocuklar için değil, erkekler için de faydalar getirmektedir. Birçok zengin ülkede, kadınların ekonomik faaliyete daha fazla katılması, genel anlamda iş ve aile yaşamının dengelenmesine yönelik toplumsal görüşlerin yeniden şekillendirilmesine ve daha aile dostu

iş mevzuatlarının çıkarılmasına ön ayak olan siyasi liderlikte kadınların temsilinin artmasını da beraberinde getirmiştir.

Bunun aksine, kadınların ve erkeklerin, sosyal ve siyasi açıdan aktif olma ve yasaları, politikayı ve siyasi belirleme süreçlerini etkilendirme bakımından eşit şansa sahip olmadığı durumlarda, kurumların ve politikaların daha nüfuzlu kesimleri sistematik olarak kayırması daha büyük bir olasılıktır. Aynı durumda, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini besleyen kurumsal kısıtlılıkların ve piyasa başarısızlıklarının ele alınıp düzeltilme olasılığı da daha düşük olup, bu da söz konusu eşitsizliklerin kemikleşmesine yol açar. Dünya Kalkınma Raporu 2006: Eşitlik ve Kalkınma adlı belgede de belirtildiği gibi, bu şekilde bir “eşitsizlik kapanı” ortaya çıkabilir ve bu kapan nesiller boyunca, kadınların erkeklerle aynı düzeyde eğitim almasını ve ekonomik fırsatlardan yararlanmasını engelleyerek, kadınların bilgilendirilmiş seçimler yapma ve birey olarak potansiyellerine ulaşma yetisini azaltabilir.²³

BU RAPOR NE YAPMAKTADIR?

Bu Rapor, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma *ekonomisine* odaklanmaktadır. Rapor, refahın kilit unsurları —eğitim ve sağlık, ekonomik fırsatlara ve üretken kaynaklara erişim ve etkili seçimler yapma ve eyleme geçme yetisi— söz konusu olduğunda kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıklara yol açan faktörleri anlamak için ekonomik kurama başvurmaktadır. Rapor, cinsiyetler arasındaki bu farklılıkları azaltmak ve genel anlamda kalkınma sonuçlarını iyileştirmek için hangi politika müdahalelerinin ve daha kapsamlı toplumsal tedbirlerin uygulanabileceğini değerlendirmek için de aynı ekonomi merceğini kullanmaktadır. Rapor kendini ekonomik sonuçlarla sınırlandırmamaktadır; insanların donanımları, ekonomik fırsatlar ve kadınların eyleyciliği üzerinde eşit derecede durarak, insan refahında birbiriyle ilişkili olan bu üç unsurun hepsinin önemine işaret etmektedir. Rapor, ister formel ister enformal olsun toplumsal ve siyasi kurumların toplumsal cinsiyete ilişkin sonuçları belirlemedeki merkezi rolünü de göz ardı etmemektedir. Ancak konuları oturttuğu çerçeveler ve

toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek için öne sürdüğü bulgular bakımından, Rapor büyük ölçüde toplumsal cinsiyet hakkındaki ekonomi literatüründen yararlanmaktadır.

Dört nedenden dolayı bu yaklaşımı benimsiyoruz. Birincisi, bu yaklaşım, kalkınma süreci devam ederken kilit cinsiyet sonuçlarının nasıl ortaya çıkıp evrimleştiği ve politikanın rol ve etkinliğinin bu sonuçları nasıl etkilediği konusunda değerli açılımlar sunmaktadır. İkincisi, bu yaklaşım, Dünya Bankası'nın toplumsal cinsiyet ekonomisi konusunda araştırma yürütme geleneğinden (özellikle de Kalkınmanın Cinsiyetlendirilmesi *Engendering Development*²⁴ başlıklı rapor) ve Bankanın en güçlü uzmanlık alanlarından beslenmektedir. Üçüncüsü, bu alanda doldurulmasına yardımcı olabileceğimiz önemli veri ve bilgi boşlukları vardır. Dördüncüsü, Rapor çoğu zaman diğer yaklaşımlarla benzer teşhislerde bulunsa da, toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesinde kullanılabilecek politika araçları konusunda farklı kavrayışlar sağlamaktadır.

Rapor, büyük ölçüde kadınları etkileyen eşitsizliklere odaklanmakta ve yeniden üretilerek gelecek kuşaklara aktarılma olasılığı yüksek olan eşitsizliklerin üzerinde durmaktadır. Rapor aynı zamanda erkekleri etkileyen eşitsizliklere de odaklanmakta, ancak erkeklere yönelik eşitsizliklerin refahla ilgili alanların daha azını etkilediğini kabul etmektedir.

Ampirik bir yaklaşım benimsemekle birlikte özenli, bulgulara dayanan bir analizi tercih ederek mümkün olduğu yerlerde neden-sonuç ilişkilerine dikkat çekiyoruz. Bunun için, özellikle zaman kullanımı, aile içi şiddet, ölüm riskleri ile tarım ve girişimcilikle ilgili girdiler hakkında yapılan yeni analizlerle desteklenen, giderek büyümekte olan bir niceliksel toplumsal cinsiyet araştırmaları bütününden yararlanıyoruz. Ayrıca gelişmekte olan 19 ülkede 98 topluluktan 4.000'i aşkın kadın ve erkek ile yapılan ve toplumsal cinsiyetin bu insanların gündelik yaşamlarını ve hayattan beklentilerini, eğitimlerini, iş tercihlerini, karar alma süreçlerini ve refahlarının diğer yönlerini nasıl etkilediğini irdeleyen yeni niteliksel saha araştırmalarından da yararlanıyoruz (Kutu 3).²⁵

Böyle bir küresel raporun ülkelerin kendilerine has koşulları hakkında derinlemesine bir analiz sunması mümkün değildir. Böyle bir raporun cinsiyet eşitliğinin tüm boyutlarını kapsayabilmesi de mümkün

KUTU 3 21'inci yüzyılda kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyeti nasıl tanımlıyor?

Bu Rapora bilgi sağlamak amacıyla Dünya Bankası, kadınlar ve erkeklerin toplumsal cinsiyet olgusunu gündelik yaşamlarında nasıl deneyimlediklerini ilk ağızdan öğrenmek için dünyanın tüm bölgelerini kapsayacak şekilde 19 ülkede yeni saha araştırmaları gerçekleştirmiştir.

Tüm yaş gruplarındaki, gelir düzeylerindeki ve coğrafi yerlerdeki kadınlar ve erkekler eğitim, varlık mülkiyeti, ekonomik fırsatlara erişim ve gelir elde etme fırsatlarını, kendilerinin ve ailelerinin refahını iyileştirecek kilit unsurlar olarak görmektedir. Araştırmacılar, 500 odak grubu çalışmasında özel ve kamusal alanda kadın ve erkeğin üstlendiği rol ve sorumlulukları belirlemiştir —buna göre, kadınların görevleri daha çok aileye bakmak ve ev içi üretim iken, erkeklerin görevi gelir getirmek ve karar almak olarak ortaya çıkmıştır. Ancak kuşaklar arasındaki farklılıklar, hem kadınlar hem de erkekler için yeni fırsatlar ve ihtiyaçlar sunan bir dünyada bu rollerin yeniden tanımlandığını açıkça göstermektedir.

Bulgular ayrıca, ortaya çıkan yeni zorlukların yanı sıra eski sorunların da yeni ortamlarda varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Birçok grup, yaygın dezavantajlarla karşı karşıyadır —onlar için, değişim gelecek kuşaklarda gerçekleşmesi umulan bir beklenti olarak kalmakta, kendi gündelik yaşamlarının gerçekliğine yansımamaktadır.

Kaynak: Dünya Bankası 2011.

Not: Çalışma; Latin Amerika (Dominik Cumhuriyeti ve Peru), Avrupa ve Orta Asya (Moldova, Polonya ve Sırbistan), Afrika (Burkina Faso, Liberya, Sudan, Güney Afrika ve Tanzanya), Güney Asya (Afganistan, Butan ve Hindistan), Orta Doğu (Batı Şeria ve Gazze ile Yemen Cumhuriyeti), Doğu Asya (Endonezya ve Vietnam), ve Pasifik Adaları (Fiji ve Papua Yeni Gine) bölgelerinde yaşayan 98 toplulukta farklı yaş grubundan kadınlar ve erkeklerle (yaklaşık 4.000 kişi) gerçekleştirilmiştir.

değildir. Bunun yerine, Rapor, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini açıklamak için bir kavramsal çerçeve sunmakta ve gerektiği şekilde belirli ülkelere, sorunlara ve sektörlere uyarlanabilecek eylem önerileri getirmektedir. Ardından, Rapor toplumsal cinsiyet eşitliğinin dünya genelinde en çok ilerleme kaydedilen yönlerine (eğitim, doğurganlık, ömür beklentisi, işgücüne katılım ve yasal hakların genişletilmesi) ve değişimin çok az veya çok yavaş olduğu yönlerine (kadın ölüm oranlarının yüksekliği, ekonomik faaliyette toplumsal cinsiyet ayrımı, gelirlerde

uçurum, ev işi ve bakım sorumluluğu, mülkiyet ve özel ve kamusal alanda kadınların eyleyciliği) odaklanmak suretiyle bu çerçevenin nasıl kullanılacağını göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet ve kalkınma konusunda, Dünya Bankası²⁶ bünyesinde ve diğer yerlerde yapılan hem geçmişteki hem de güncel çalışmalardan yararlanan Rapor, hanehalklarının formel ve enformel piyasa ve kurumların işleyişine ve yapısına nasıl tepki verdikleri üzerinden toplumsal cinsiyet sonuçlarını anlamının mümkün olduğunu savunmaktadır. Kaç çocuk yapacaklarına, ne zaman yapacaklarına, kız ve oğullarının eğitim ve sağlıklarına ne kadar para harcayacaklarına, farklı görevleri nasıl bölüştüreceklerine (hane içinde ve dışında) ve toplumsal cinsiyet sonuçlarını etkileyen diğer hususlara aileler karar vermektedir.

Aileler seçimlerini farklı aile bireylerinin tercihleri, teşvikleri ve kısıtları temelinde ve bu üyelerin görelî sesleri ve pazarlık güçleri doğrultusunda yaparlar. Tercihler; toplumsal cinsiyet rolleri, sosyal normlar ve sosyal ağlar (bunları enformel kurumlar başlığı altında topluyoruz) ile şekillenir. Teşvikler, büyük oranda, hanehalkının karar ve yatırımlarının getirisini belirleyen piyasalardan (işgücü, kredi, arazi ve mal piyasaları dahil) etkilenir. Kısıtlar formel kurumlar (devletin işleyişiyle ilgili her şeyi içine alır) ve piyasalar arasındaki etkileşimden kaynaklanır ama aynı zamanda enformel kurumların etkisini de yansıtır. (Kutu 4). Hanehalkı üyelerinin söz hakkı ve pazarlık gücünü tanımlayan bir dizi faktör arasında bu kişilerin kaynaklar üzerindeki mülkiyeti veya kontrolü, hanehalkını terk etme yetisi (çıkış seçeneği) ve sosyal normlar yer

Kadının toplumda kendini kanıtlamak ve daha iyi bir anne olmak için eğitim alması ve çalışması gerektiğine inanıyorum.

Batı Şeria ve Gazze'nin Refah kentinden genç bir kadın

Kadınlar çalışmalı. Dışarıda çalışabiliyorsam niye evde oturayım? Benim de bir gelirim olmalı; kazandığım para hem bana hem halkıma fayda sağlayabilmeli. Annelerimizin iç çamaşırı gibi en basit şeyler için bile babalarımızdan para istemek zorunda olduğu o günler geride kaldı. Kendi paramıza ihtiyacımız var ve bu da çalışmamız gerektiği anlamına geliyor.

Tanzanya'nın Bukoba kentinden genç bir kadın

alır. Bu yolla, hanehalkının karar alma süreçleri, piyasalar, formel kurumlar ve enformel kurumlar birleşerek etkileşime girer ve toplumsal cinsiyetle ilişkili sonuçları belirler (Şekil 1).

Ekonomik kalkınmanın toplumsal cinsiyet sonuçları üzerindeki faydalarının (daha yüksek gelirler ve daha iyi hizmet sunum kurumlarının birleşimi) hanehalklarının, piyasaların, kurumların ve bunlar arasındaki etkileşimlerin sonucunda ortaya çıktığı bu Raporda benimsenen çerçevede açıkça görülebilir. Bu etkiler, Şekil 1'de çarkı daha fazla toplumsal cinsiyet eşitliği yönüne döndüren "büyüme" okları ile gösterilmiştir. Daha fazla toplumsal cinsiyet eşitliğinin büyüme üzerindeki etkisi ise daha fazla büyümeye doğru yönelen "cinsiyet eşitliği" oku ile gösterilmektedir.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ YÖNÜNDE EN ÇOK HANGİ ALANLARDA İLERLEME KAYDEDİLMİŞTİR?

Gelişmekte olan ülkelerdeki kadın ve kızlar için, son çeyrek yüzyılda birçok şey iyi yönde değişti. Örneğin, doğumda kadınların yaşam beklentisi, gelişmekte olan ülkelerde dramatik bir şekilde yükselerek (son 50 yılda çoğu bölgede 20 ila 25 yıla kadar) 2007'de küresel olarak 71 yıla ulaşmıştır (bu rakam erkekler için 67 yıldır) ve şimdi kadınlar dünyanın her bölgesinde erkeklerden daha uzun yaşamaktadır. Değişimler, bugünün zengin ülkelerinin daha yoksul olduğu zamanlara göre çok daha hızlı gerçekleşmiştir. ABD'de bir kadının doğurduğu çocuk sayısının 6'dan 3'e düşmesi 100 yıldan fazla zaman almıştır; kadın başına doğan çocuk sayısında aynı düşüş Hindistan'da 35 yılda, İran'da ise 20 yıldan az bir sürede ulaşmıştır (Şekil 2). Aynı örüntüleri ilköğretimde de görmek mümkün. ABD'nin 6-12 yaş grubu kız çocukları arasında okula kayıt yaptırmaya oranlarını %57'den %88'e çıkarması 40 yıl (1870'den 1910'a) almıştır; oysa Fas aynı yaş grubu için kayıt oranlarında benzer bir artışı on yıldan biraz uzun bir sürede yakalamıştır (1997'de % 58'den 2008'de %88'e).

Kız Çocuklarının Eğitimi

Eğitimde cinsiyetler arası farkın kapatılmasında kaydedilen ilerleme tüm düzeylerde —ilk, orta

KUTU 4 Piyasalar, formel kurumlar ve enformel toplumsal kurumlar derken neyi kastediyoruz?

Piyasalar—alıcı ve satıcıların belli bir kurallar bütünü çerçevesinde herhangi bir mal veya hizmet türünü (bunlara ait hakları) değiş-tokuş etmesine olanak veren çeşitli düzenlemeler. Piyasalar, alım-satımı yapılan ögeye değer ve fiyat biçilmesine olanak verir. Piyasalar formel ve enformel kurumlar tarafından etkilenip şekillendirilebilir.

Formel (resmi) kurumlar—devletin sağladığı hizmetlerin (adli hizmetler, kolluk hizmetleri, temel altyapı ve eğitim) sunumuna yönelik yasalar, düzenleyici çerçeveler ve mekanizmalar da dahil, devletin işleyişiyle ilgili tüm boyutlar.

Enformel toplumsal kurumlar—sosyal etkileşimleri şekillendiren ancak devlet işleyişiyle ilişkili olmayan mekanizmalar, kurallar ve usuller. Bu Raporun odağında toplumsal cinsiyetle ilgili roller, inançlar, toplumsal normlar ve sosyal ağlar yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, belli sosyal bağlamlar içinde her bir cinsiyet için normatif davranışlara ilişkin rehberler sunar. Roller sosyalleşme yoluyla öğrenildikçe, kültürel ürünlerde detaylandırıldıkça ve günlük yaşamda icra edildikçe güç kazanır. Toplumsal cinsiyet rollerinin tekrar tekrar oynanması deneyimi, kadınlar ve erkeklerin özelliklerine ve kişinin kendi kimliğine ilişkin yaygın inançları etkiler. Toplumsal normlar, sosyal olarak paylaşılan inançlardan kaynaklanandır. Bunlar birçok yolla hanehalklarının pazarlık güçlerini etkileyebilir: Neyin pazarlığa tabi olduğu konusunda sınırlar koyarlar; pazarlık gücü üzerinde belirleyici veya kısıtlayıcı olabilirler; pazarlığın nasıl yapıldığını etkileyebilirler; ve kendileri de pazarlığa tabi olup değişebilirler. Sosyal ağlar, kişinin fırsatlarını, aldığı bilgiyi, sosyal normlarını ve algılarını şekillendiren ve karşılıklı faydaya hizmet eden işbirliği bağlarından ve sosyal ilişkilerden oluşan sistemi ifade eder.

Kaynaklar: Agarwal 1994, 1997; Fehr, Fischbacher ve Gächter 2002; Kabeer 1999; Sen 1990.

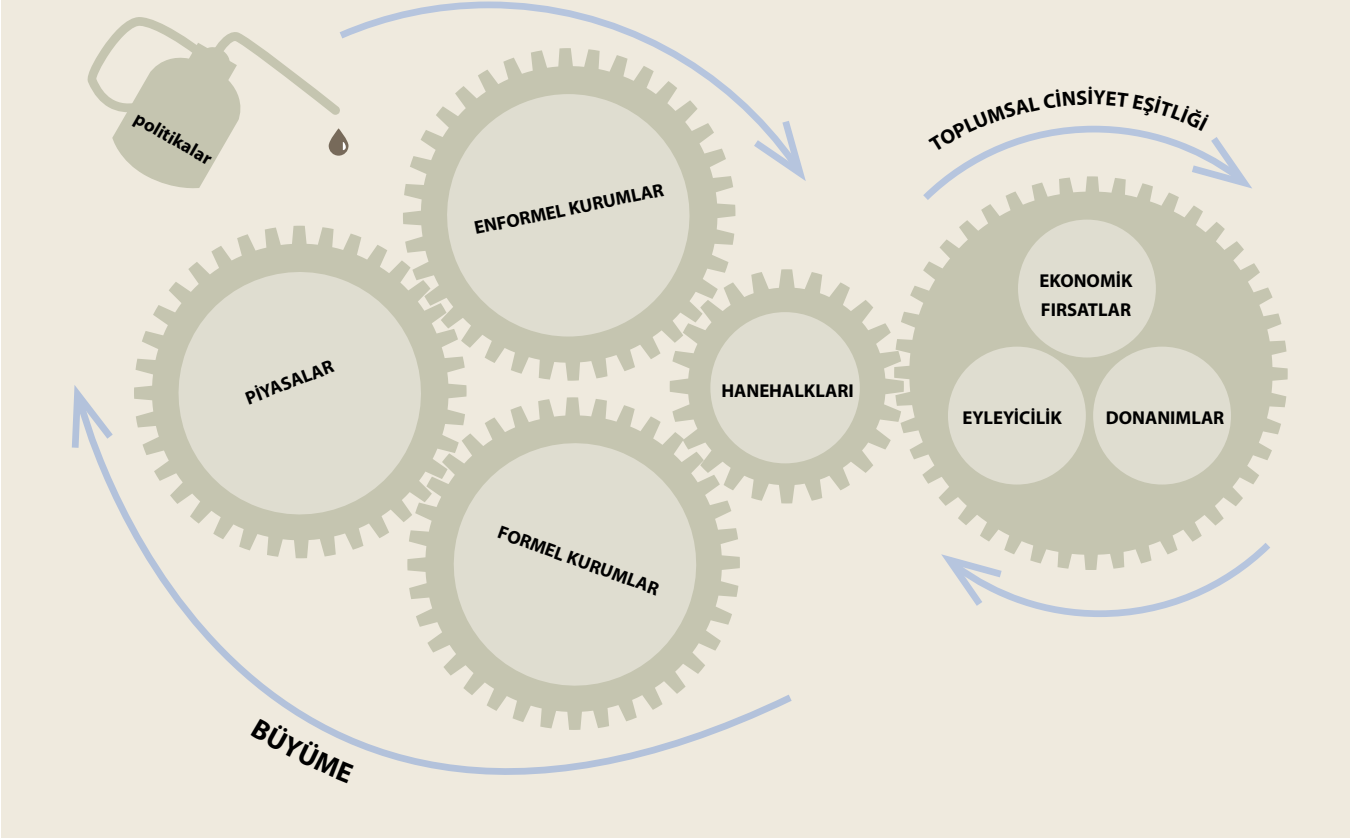
ve yüksek öğretim — istikrarlı ve kesintisiz olmuştur.

Birçok ülkede, özellikle yüksek öğretimde, bu farkların artık tersine döndüğü, bugün erkek çocukların ve genç erkeklerin görece bir dezavantaja sahip olduğu görülmektedir. Tüm ülkelerin üçte ikisi ilköğretime kayıt oranlarında kız-erkek eşitliğine ulaşmış olup, ülkelerin üçte birden fazlasında ortaöğretimdeki kız öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısının bir hayli üzerindedir (Şekil 3). Kız-erkek öğrenci sayıları arasındaki farkın hala en yüksek olduğu bölgelerde bile, —Güney Asya ve Sahra altı Afrika (özellikle Batı Afrika)— kayda değer kazanımlar olmuştur. Ve geçmişteki örüntülerin çarpıcı bir şekilde tersine dönmesiyle, bugün

“Bence kadınlar da iş aramak için dışarı çıkmalı, çünkü erkekler iş bulamıyor; oysa kadınlar için bu daha kolay çünkü seçenekleri daha fazla”

Güney Afrika'nın kırsal Ngonyameni bölgesinden genç bir adam

ŞEKİL 1 Toplumsal cinsiyet sonuçları; hanehalkları, piyasalar ve kurumlar arasındaki etkileşimlerden doğar

Kaynak: WDR 2012 ekibi.

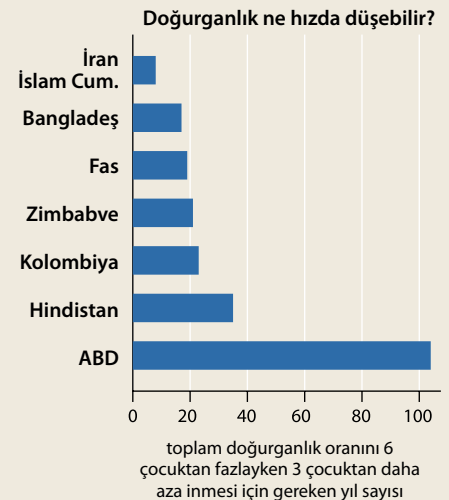
erkeklerden daha çok sayıda kadın üniversitelere devam etmekte olup dünya genelinde kadınların yükseköğretime kayıt yaptırmaya oranları 1970'den bu yana yedi kat artmıştır (erkeklerde dört kat).

Yine de, bazı yerlerde erkekler dezavantajlı konuma düşse de, kızların hala dezavantajlı konumda olduğu yerlerde, bu dezavantaj yaşamın daha erken evrelerinde ortaya çıkmakta ve daha köklü olma eğilimindedir.

Kadınların işgücü piyasasında çalışması

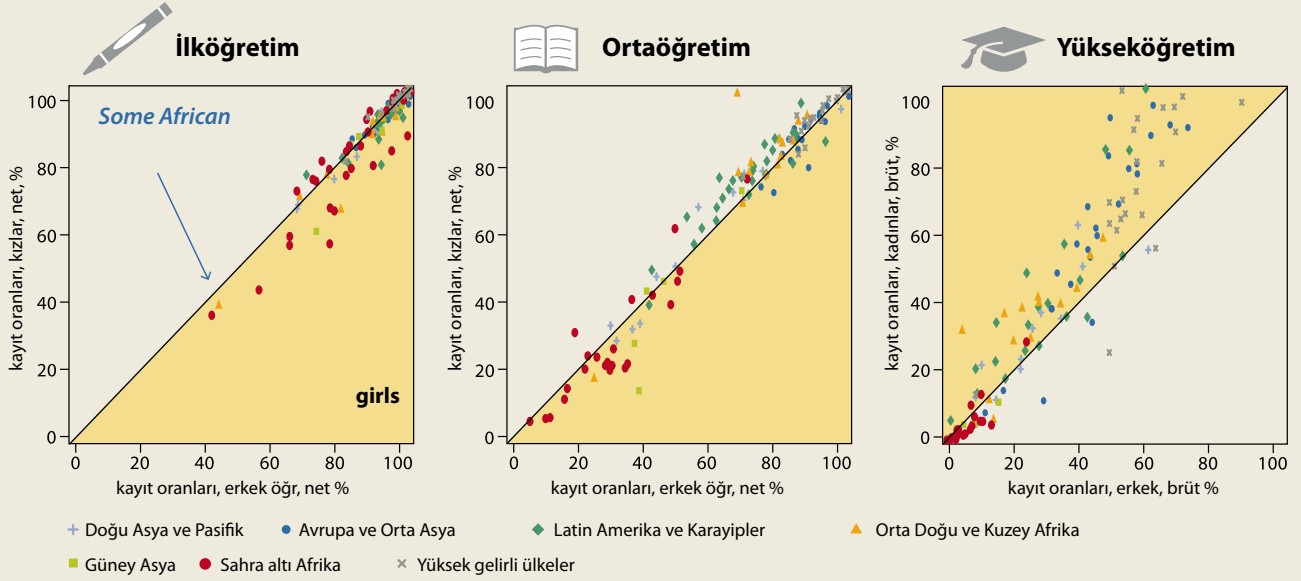
Artan ekonomik fırsatların birçok kadın işçiye işgücü piyasasına çekmesiyle birlikte, kadınların işgücüne katılımı son 30 yılda artmıştır. 1980 ve 2008 arasında, işgücü piyasasına katılımda kadın-erkek arasındaki fark %32'den %26'ya inmiştir. 2008'e gelindiğinde, kadınlar küresel işgücünün %40'dan fazlasını temsil ediyordu. Çok düşük katılım oranlarıyla başlayan ülkelerde (özellikle Latin Amerika ve Karayipler ve bir dereceye kadar Orta Doğu ve

ŞEKİL 2 Dünya genelinde kadınlar daha az çocuk doğuruyor

Kaynak: www.gapminder.org

ŞEKİL 3 Eğitimin daha alt seviyelerinde kayıt oranlarında kız-erkek eşitliğine dünyanın büyük kısmında ulaşılmıştır, ancak yükseköğretime kayıt oranları çok düşüktür ve kadınların lehinedir

Kaynak: WDR 2012 ekibinin Dünya Kalkınma Göstergelerini temel alan tahminleri.

Not: Her bir şekilde 45° çizgisi, kayıt oranlarında kız-erkek eşitliğini göstermektedir. 45° çizgisinin üstündeki tüm noktalar, erkeklere göre daha çok kadının kayıt yaptırdığını göstermektedir.

Kuzey Afrika) kadınların işgücüne katılımında görülen büyük artışlara karşılık çok yüksek katılım oranlarıyla başlayan ülkelerde (özellikle Doğu Avrupa ve Orta Asya) kadın katılımında görülen ufak azalmalar, kadınların işgücüne katılım oranlarının bölgeler genelinde birbirine yakınlaştığını göstermektedir; ancak önemli farklar hala mevcuttur. Kadınların işgücüne katılımının en düşük olduğu yerler Orta Doğu ve Kuzey Afrika (%26) ve Güney Asya (%35) olurken, en yüksek olduğu yerler Doğu Asya ve Pasifik (%64) ile Sahra altı Afrika'dır (%61).

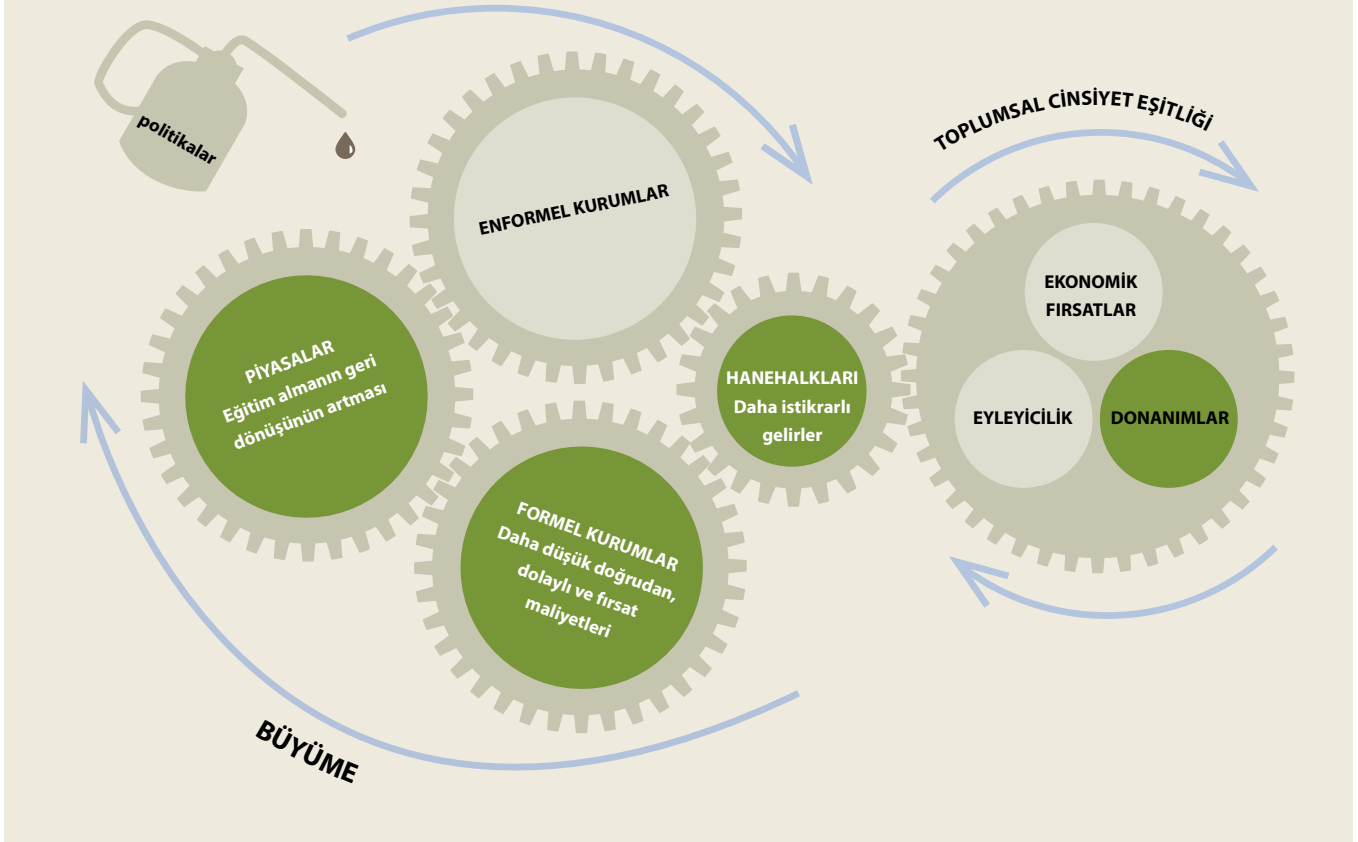
İlerleme nasıl açıklanabilir?

Kadınlarla erkekler arasındaki farkların hızla kapandığı yerlerde, bu hızlı değişim, piyasa ve kurumların işleyiş ve evrilme biçimlerine, büyümenin nasıl gerçekleştiğine ve tüm bu faktörlerin hanehalkı kararlarında nasıl bir etki yarattığına bağlı olarak meydana gelmiştir. Eğitim için tüm bu faktörleri sırasıyla değerlendirelim. Daha yüksek gelir, önceden sadece oğullarını okula gönderen ailelerin bugün kızlarını da okula göndermesine olanak vermiştir. Ülkeler zenginleştikçe, ekonomik yapıları da değişmekte, erkeklerin artık avantajlı

olmadığı faaliyetler daha görünür olmaktadır. Bu kayma, kadınların istihdamı için yeni fırsatlar açmakta, hanehalkları ise bu sinyallere kızlarını eğiterek yanıt vermektedir. Daha zengin olan ülkeler ayrıca okullar inşa ederek ve öğretmenler istihdam ederek daha erişilebilir eğitim sistemlerine yatırım yapabilmektedir. Daha iyi teşvik ve hesap verebilirlik sistemleriyle birleştiğinde, bu girdiler daha iyi ve daha ucuz hizmetlerin sunulmasına yardımcı olarak hanehalklarının bu hizmetlere erişim maliyetlerini düşürmekte ve hizmetleri kullanma oranlarını arttırmaktadır. Tüm bu faktörlerin birlikte işlediği yerlerde ise, kadınlar ve erkekler arasındaki farklar, tıpkı Fas'ta olduğu gibi hızla kapanmıştır.

Bu kanalların herhangi birinde darboğazlar oluşsa bile—örneğin aile içinde erkek çocuklar lehine yapılan tercihler veya eğitim sunumunda yetersizlikler veya yavaş büyüme veya kadınlara yönelik istihdam olanaklarının sınırlı olması—diğer kanallar yine de kız çocuklarının eğitiminde ilerlemeye olanak vermiştir. Dünya genelinde 30'u aşkın ülkede uygulanan şartlı nakit transferleri gibi çocukları okula çekmeyi hedefleyen politikalar da, (ki Bangladeş ve

ŞEKİL 4 Eğitimdeki ilerlemenin açıklanmasında çerçevenin kullanılması

Kaynak: WDR 2012 ekibi.

Kamboçya gibi birçok ülkede bu uygulama açıkça kız çocuklarını hedeflemektedir) sürece yardımcı olmuştur. Bu güçler Şekil 4'te hanehalklarını, formel kurumları ve piyasaları temsil eden (yeşil) çarkların cinsiyetler arasındaki farkları daraltan yönlerde ilerlemesiyle gösterilmiştir (destekleyici politikalarla "yağlanmış" şekilde).

Hanehalkları, piyasalar ve kurumlar arasındaki etkileşimler, kadınların işgücüne katılım örüntülerini ve hızını da açıklayabilir. Bir kadının ev dışında çalışma kararı, hem kadının kendi aldığı ücretteki değişimlere, hem de hanehalkının gelirindeki değişimlere duyarlıdır. Düşük gelirli ülkeler zenginleştikçe, kadınlar, hanehalklarının geliri de arttığı için, işgücü piyasasına daha az katılmaktadır. Zaman içinde, formel kurumların da yanıt vermesiyle kadınların eğitim düzeyleri de artmaktadır. Artan gelir düzeyleri ayrıca evlenme ve çocuk doğurma yaşını yükseltmekte ve doğurganlığı düşürmektedir. Tüm bu faktörler kadınları

yeniden işgücü piyasasına getirmektedir. 10 Latin Amerika ülkesinde, kadınların işgücüne katılımında son yirmi yılda görülen artışın neredeyse üçte ikisi daha yüksek eğitim düzeylerine ve aile oluşumundaki değişikliklere (daha geç evlilik ve daha düşük doğurganlık) bağlanmaktadır.²⁷

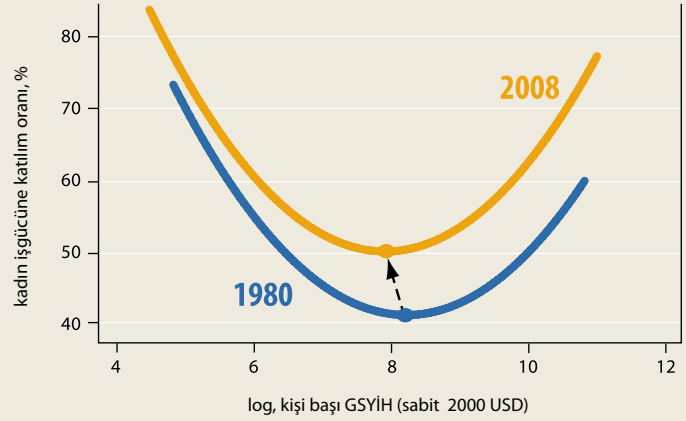
Gelirdeki büyümenin ve kadınların kazandığı ücretlerdeki artışın ortaya çıkardığı bu farklı etkiler, ülkeler genelinde kadınların işgücü katılımında U şeklinde bir örüntüye yol açmaktadır (Şekil 5). Ancak, asıl önemlisi 1980'den bu yana, her gelir düzeyinde kadının işgücüne katılım oranı zaman içinde keskin bir artış göstermiştir. Bu nedenle, kişi başı gelirin her düzeyinde, daha önce hiç olmadığı kadar çok sayıda kadın bugün evleri dışında ekonomik faaliyete katılmaktadır.

Birçok gelişmekte olan ülkede toplumsal cinsiyet eşitliğinin bazı alanlarında elde edilen kazanımların bugünün zengin ülkelerinin kıyaslanabilir gelir düzeylerine sahip olduğu

dönemlere göre daha hızlı ortaya çıkmasının iki temel nedeni vardır. Birincisi, gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda gelirler daha hızlı artmıştır. 1950'den bu yana, 13 gelişmekte olan ülke, 25 yıl veya daha uzun bir süredir yılda ortalama yüzde 7'lik bir oranda büyümüştür —bu, 20'nci yüzyılın son yarısından önce eşi görülmemiş bir hızdır.²⁸ İkincisi, toplumsal cinsiyet sonuçlarının çeşitli alanları birbiriyle ilişkilidir. Bu nedenle, bir alandaki iyileşmeler diğer alanlardaki gelişmeleri hızlandırmıştır. Gelirlerin yükselmesiyle doğurganlıkta görülen düşüş, anne ölümlerinden kaynaklanan ölümlerin sayısının azaltılmasına yardımcı olmuştur. Ve daha az sayıda çocuk doğurmak kadınlara insan sermayesi edinmek ve ekonomiye katılmak için daha fazla zaman sunmuştur. İleri görüşlü ebeveynler, kız çocuklarına yaptıkları eğitim yatırımını arttırmak yoluyla istihdam olanaklarındaki genişlemeye yanıt vermişlerdir. Daha iyi eğitim almış bu kız çocuklarının ileri yaşlarda daha az çocuk yapma ve kendi hanehalkları içinde daha fazla söz hakkı kullanma olasılığı daha yüksektir—bu da değişim döngüsünü besler. Yani, doğurganlık konusunda ilerleme, eğitimdeki kazanımlar, kadının eyleyciliğindeki kazanımlar ve kadınların piyasada istihdama kayması sadece birbirleriyle ilişkili değil, birbirini karşılıklı olarak güçlendiren şeylerdir. Kamu politikaları da bunda rol oynamıştır, zira son on yılda herkes için eğitim yönündeki büyük atılım, bütün çocukların okula gitmesinin sağlanmasına yardımcı olmuştur.

Ana ders: piyasalardan gelen sinyallerle formel kurumlar ve gelir artışı bir araya gelerek kadına yapılan yatırımları desteklediğinde, toplumsal cinsiyet eşitliği çok büyük bir hızla ilerleyebilmekte ve ilerlemektedir. Bu iyileşmeler, kızlar/kadınlar ve erkekler için neyin “uygun” olduğunu belirleyen sosyal normlar gibi enformal kurumların gelişmelere ayak uydurmasının zaman aldığı hallerde bile meydana gelebilir. Bu, sosyal normların bu sonuçların belirlenmesinde önemli olmadığı anlamına gelmemektedir. Eğitim düzeylerinde ve işgücüne katılımda kadın-erkek arasındaki farkların kapatılmasında ülkeler arasında ve ülkelerin farklı bölgeleri arasında görülen farklılıklar, bu enformel kurumların etkisini ortaya koymaktadır. Ancak, eğitimde ve hatta işgücüne katılımda neredeyse dünyanın her yerinde görülen değişimin hızlı temposu, kızların

ŞEKİL 5 Kadınların işgücüne katılımı, zaman içinde tüm gelir düzeylerinde arttı

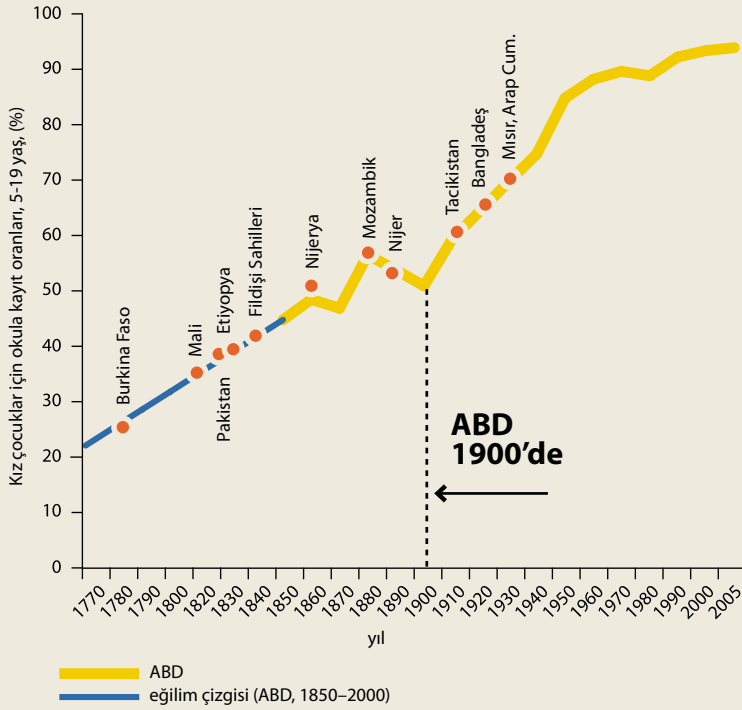

Kaynak: WDR 2012 ekibinin hesaplamaları; Uluslararası Çalışma Örgütü 2010 (130 ülke) çalışması esas alınmıştır.

eğitilmesinden ve kadınların çalışmasından elde edilen ekonomik getiriler gözle görülür hale geldiğinde söz konusu normların da gayet hızlı bir şekilde duruma ayak uydurduklarını göstermektedir. Birbirinden çok farklı iki ülke olan Bangladeş ve Kolombiyada toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kaydedilen önemli ilerlemeleri ele alalım.

- Bangladeş'in bağımsızlığını kazanmasından bu yana geçen 40 yılda, bir kadının ömrü boyunca doğuracağı ortalama çocuk sayısı neredeyse 7'den 2'nin biraz üstüne kadar düşmüştür. Kızlar arasında okula kayıt oranları 1991'de üçte birken 2005'de %56'ya çıkmıştır. Ve sadece 1990'ların son yıllarında bile, genç kadınların işgücü piyasasına katılımı iki katın üstünde artış göstermiştir.
- Kolombiyada, bir kadının doğuracağı ortalama çocuk sayısı 1980-2005 yılları arasında 3,2'den 2,4'e düşmüştür. Kadınlar eğitimdeki farkı da tersine çevirmiş olup, bugün ilk, orta ve hatta yükseköğretimi tamamlama oranlarında erkekleri geçmiştir. Ülke ayrıca kendi bölgesinde kadınların işgücüne katılım oranlarında en büyük ve en hızlı artışı yaşamış, Latin Amerika'da en yüksek kadın işgücü katılım oranlarına sahip ülkelerden biri olmuştur. Ülkedeki kadınlar yöneticilik kademelerinde ve finans dünyasında iyi bir temsil oranına sahiptir —ki bu kademelerde kadınların tutunması birçok zengin ülkede bile bir hayli zordur.

ŞEKİL 6 Düşük gelirli ülkeler, kız çocukların okula kayıt oranlarında ilerleme kaydetme konusunda geride kalıyor

Kaynak: WDR 2012 ekibinin, ABD Nüfus Sayımı ve Uluslararası Gelir Dağılımı Veritabanını esas alarak yaptığı hesaplamalar (I2D2).

Not: 1760 ve 1840 arasındaki değerler, 1850-2000 dönemi için kız çocuklarının okula kayıt eğilimlerine dayanmaktadır.

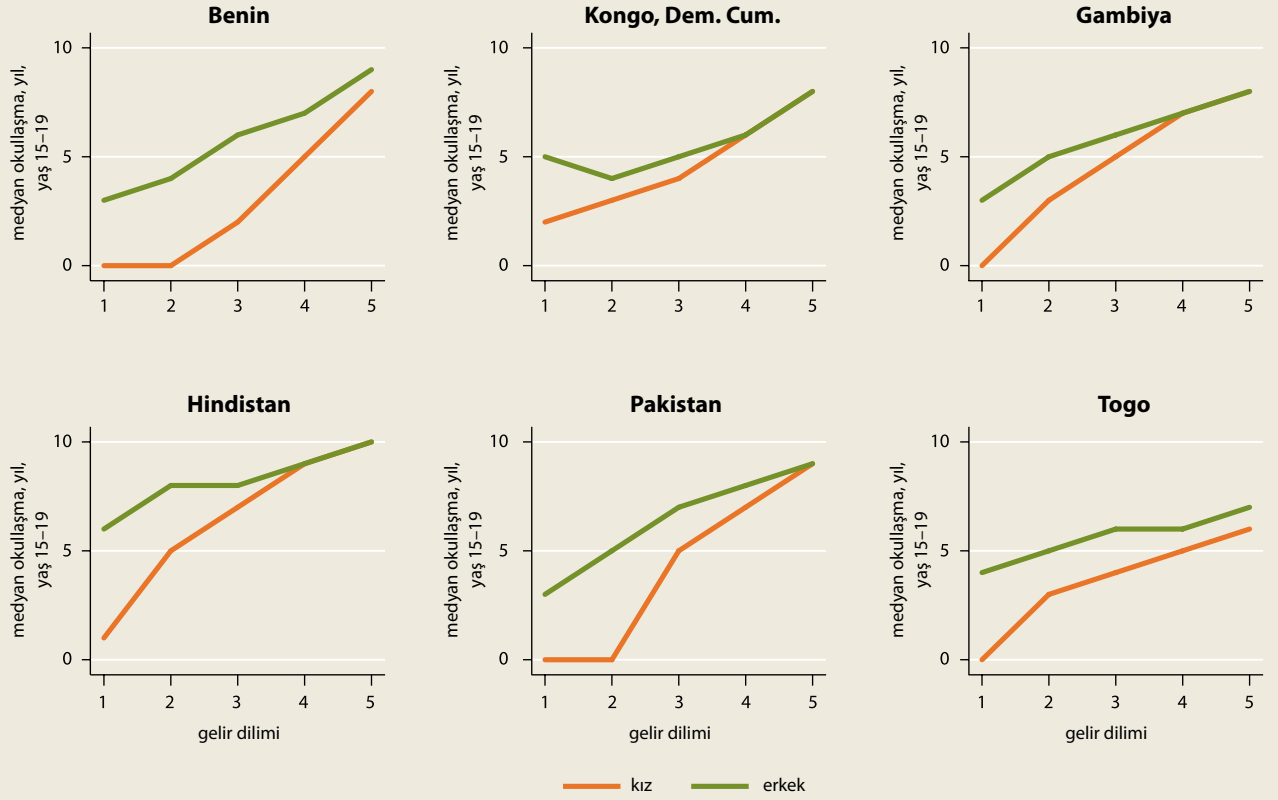
Aşırı dezavantajlı nüfuslar

Piyasalar, hizmet sunum kurumları ve gelir büyümesi biraraya geldiğinde, pek çok kadın için eğitim, doğurganlık ve işgücüne katılım oranlarında kadınlar ile erkekler arasındaki farkın kapatılmasına katkıda bulunurken, herkes için aynı faydaları getirmemiştir. Yoksul kadınlar ve çok yoksul yerlerdeki kadınlar için, cinsiyetler arasındaki farklar hala büyüktür. Bu farklar, yoksulluğun etnisite, kast, uzak mesafe, ırk, engellilik veya cinsel yönelim gibi diğer dışlanma faktörleriyle birleştiği yerlerde çok daha ciddi düzeydedir. Kadınlar ve erkekler arasındaki farkların birçok ülkede daraldığı eğitim alanında bile, kız çocuklarının ilk ve ortaöğretime kayıt oranları birçok Sahra altı Afrika ülkesinde ve Güney Asya'nın bazı kesimlerinde çok az iyileşme göstermiştir. Mali'de kız çocukların okula kayıt oranları, ABD'de 1810'da gerçekleşen kayıt oranlarıyla

aynı düzeydedir; Etiyopya ve Pakistan'da da durum daha iyi değildir (Şekil 6). Ayrıca, birçok ülkede, cinsiyetler arasındaki eşitsizliklerin hala çok olduğu kesim sadece yoksullardır. Hem Hindistan hem de Pakistan'da, üst gelir dilimindeki (%20'lik) ailelerden gelen kız ve erkek çocukların okula gitme oranları birbirine yakın olsa da, alt gelir diliminde kız ve erkek çocuklar arasında neredeyse beş yıllık bir fark bulunmaktadır (Şekil 7).

Yoksulların yanı sıra, etnisitenin, coğrafi uzaklığın ve diğer faktörlerin (engellilik ve cinsel yönelim gibi) toplumsal cinsiyet eşitsizliğini katladığı gruplarda cinsiyetler arası farklar özellikle büyük olmaya devam etmektedir. Tüm dünyada, okul sisteminin dışındaki kız çocuklarının neredeyse üçte ikisi kendi ülkelerindeki bir etnik azınlığa mensuptur.²⁹ Guatemala'da yerli kadınlar arasında okuryazar olmayanların oranı yüzde 60 ile yerli erkeklerden %20, yerli olmayan kadınlardan ise iki kat daha fazladır.³⁰

Dezavantajların yoğunlaştığı küçük bölgelerde yaşayan ya da bir ülke veya bölgenin tamamına yayılmış olan bu aşırı dezavantajlı gruplar için, kızların ve genç kadınların eğitime katkı yapan faktörlerin hiç biri işe yaramamaktadır. Bu nedenle, toplam gelirdeki büyüme, yoksul hanehalklarına fayda sağlayacak kadar geniş tabanlı olmayabilmektedir. Piyasadan gelen sinyaller siliktir, çünkü ya kadınlara yönelik ekonomik fırsatlar yeterince yaygınlaşmamaktadır, ya da diğer engeller — etnisite, ırk veya kast temelli dışlanma gibi — bu fırsatlara erişime olanak vermemektedir. Hizmet sunumu ise çoğu zaman sorunludur, çünkü yoksulluk, uzaklık ve ayrımcılık bu grupların okul veya öğretmen sayısında bir artış görmemesi demektir. Bu, dünyanın başka yerlerinde kız çocuklarına yarar getiren kanalların bu gruplar için işe yaramayacağı anlamına gelmez. İlerleme için elzem olan yapı taşlarının (geniş tabanlı gelir büyümesi, kadınlar için istihdam olanaklarının genişletilmesi ve etkin hizmet sunumu) inşa edilmesi için çabaların iki katına çıkarılması gerekir. Ayrıca, bu çabaların toplumsal cinsiyet eşitsizliğini şiddetlendiren belirli dezavantajları ele alan ek müdahalelerle birleştirilmesi de gerekli olabilir (Bölüm 7).

ŞEKİL 7 Kadınların ülke içindeki dezavantajı, düşük gelir seviyelerinde daha belirgindir

Kaynak: WDR 2012 ekibinin EdAttain'a dayanarak yaptığı hesaplamalar.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİKLERİ HANGİ ALANLARDA VE NEDEN DEVAM ETMİŞTİR?

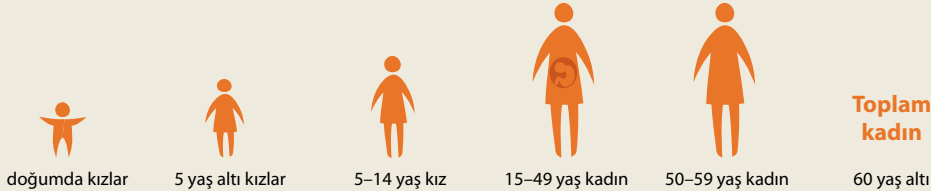
İlerleme kaydedilen alanların aksine, toplumsal cinsiyet eşitliğinin birçok diğer boyutunda değişim birçok kız ve kadın için ya çok yavaş gerçekleşmiş, ya da hiç gerçekleşmemiştir. Kız ve kadınların yüksek göreceli ölüm oranlarında kendini gösteren sağlık dezavantajları bu kategoriye girmektedir. Ekonomik faaliyetlerde ayırım, kadınlar ve erkeklerin ücretleri arasındaki farklar, ev işi ve bakım sorumluluklarında kadın-erkek arasındaki farklılıklar, mülk edinmedeki farklılıklar ve hem özel hem de kamusal alanda kadının eyleyciliğinin önündeki kısıtları da içeren diğer süregelen cinsiyet eşitsizlikleri de aynı kategoridedir.

Dünyanın birçok yerinde bugün refah düzeyi artmış olsa da, bu alanlarda ilerleme görmek

hala zordur. Aslında, bu toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin çoğu, en zengin ülkelerde bile göze çarpmaya devam etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bu sorunlu alanlarda hala devam etmesinin başlıca üç nedeni vardır. Birincisi, gerçekleştirilmesi zor olan sadece tek bir kurumsal veya politik "çözüm" olabilir ve bu çözüm kolayca engellenebilir. Bu sorunu, kadın ölüm oranlarının yüksekliği vakası üzerinden açıklıyoruz. İkincisi, eşitsizlikler birden fazla pekiştirici baskı unsurunun ilerlemeyi engellemek için biraraya geldiği durumlarda devam eder. Bu sorunu resmetmek için ekonomik alandaki eşitsizlikleri (cinsiyetler arasındaki gelir eşitsizliklerinin ve istihdamda cinsiyet ayrımının sürmesi) ve eyleycilik alanındaki eşitsizlikleri (toplumsal ses sahibi olma ve hanehalkının karar alma süreçlerinde farklılıklar) kullanıyoruz. Üçüncüsü, cinsiyet eşitsizlikleri, çok derinlere inen kemikleşmiş toplumsal cinsiyet rollerine ve sosyal normlara

TABLO 1 Her yıl neredeyse 4 milyon kayıp kadın
Yaş ve bölgelere göre dünyada aşırı kadın ölümleri, 1990 ve 2008
(bin)

	doğumda kızlar		5 yaş altı kızlar		5-14 yaş kız		15-49 yaş kadın		50-59 yaş kadın		60 yaş altı		Toplam kadın	
	1990	2008	1990	2008	1990	2008	1990	2008	1990	2008	1990	2008	1990	2008
Çin	890	1,092	259	71	21	5	208	56	92	30	1,470	1,254		
Hindistan	265	257	428	251	94	45	388	228	81	75	1,255	856		
Sahra altı Afrika	42	53	183	203	61	77	302	751	50	99	639	1,182		
HIV'in yaygın olduğu ülkeler	0	0	6	39	5	18	38	328	4	31	53	416		
HIV'in yaygın olmadığı ülkeler	42	53	177	163	57	59	264	423	46	68	586	766		
Güney Asya (Hindistan hariç)	0	1	99	72	32	20	176	161	37	51	346	305		
Doğu Asya ve Pasifik (Çin hariç)	3	4	14	7	14	9	137	113	48	46	216	179		
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	5	6	13	7	4	1	43	24	15	15	80	52		
Avrupa ve Orta Asya	7	14	3	1	0	0	12	4	4	3	27	23		
Latin Amerika ve Karayipler	0	0	11	5	3	1	20	10	17	17	51	33		
Toplam	1,212	1,427	1,010	617	230	158	1,286	1,347	343	334	4,082	3,882		

Kaynak: WDR 2012 ekibi; hesaplamalar Dünya Sağlık Örgütü 2010 ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Departmanı 2009 raporlarına dayanmaktadır.

Not: Toplamlar yuvarlama nedeniyle tam çıkamayabilir.

dayandığında özellikle kalıcı olmaktadır —evde ailenin bakımı ve ev işlerinden kimin sorumlu olduğu, kadın ve erkekler için hangi alanlarda okumanın, ne yapmanın ve ne istemenin “kabul edilebilir” olduğu gibi. Ve bu farklar kuşaklar boyunca yeniden üretilme eğilimi taşır. Her birini sırasıyla ele alalım.

Kızlar ve kadınların yüksek ölüm oranı

Erkeklere kıyasla kadın ve kızların ölüm oranı, düşük ve orta gelirli ülkelerde yüksek gelirli ülkelere göre daha yüksektir. Kadın ölüm oranındaki bu fazlalığı (“kayıp” kız ve kadınları) nicel olarak ifade etmek ve bu kayıpların hangi yaşlarda meydana geldiğini belirlemek amacıyla, bu Raporda 1990, 2000 ve 2008 yıllarında her ülke ve her yaş için fazla kadın ölümleri sayısı hesaplanmıştır.³¹ Belli bir yıldaki fazla kadın ölümleri, yaşadıkları ülkelerin genel sağlık ortamları değerlendirildikten sonra, yüksek gelirli bir ülkede yaşamış olsalar bir önceki yılda ölmeyecek olan kadınları temsil etmektedir. Küresel olarak, doğum sonrası fazla kadın ölüm

oranı ile doğumda “kaybolan” kız çocuklarının her yıl 60 yaşın altındaki 3,9 milyon kadına karşılık geldiği tahmin edilmektedir. Bunların yaklaşık beşte ikisi hiç doğmamakta, beşte biri bebeklikte veya çocuklukta kaybolmakta, kalan beşte iki ise 15-59 yaşları arasında kaybedilmektedir (Tablo 1).

Büyüme, sorunu ortadan kaldırmamaktadır. 1990 ve 2008 arasında, doğumda kaybolan kızların sayısı ile doğum sonrası fazla kadın ölümleri pek değişmemiştir; bebek ve çocuk ölümlerinde görülen azalmalar, Sahra altı Afrika’da doğurgan çağda gerçekleşen kayıplarla dengelenmiştir. Artışın bir bölümü, nüfus artışından kaynaklanmaktadır. Ancak, nüfusa uyarlanmış kayıp kadın sayısının her ülkede düştüğü (Bangladeş, Endonezya ve Vietnam’da dramatik şekilde) Asya’nın aksine, Sahra altı Afrika’daki birçok ülke yeni binyılda çok az ilerleme kaydetmiştir. HIV/AIDS salgınından en çok zarar gören ülkelerde ise durum daha da kötüleşmiştir.

Rapor'da yer alan analizler, bu örüntüleri açıklamaya yardımcı olmaktadır. Yaşam döngüsündeki döneme bağlı olarak, kadın ve kızların kaybolma sebepleri farklılık göstermektedir. Doğumda kaybolan kızlar, aile içinde açık bir ayrımcılığı yansıtmaktadır; bu, erkek çocuğa sahip olma yönündeki güçlü tercihlerle birlikte doğurganlığın düşmesi ve ebeveynlerin doğumdan önce çocuklarının cinsiyetini öğrenmesine olanak veren teknolojilerin yaygınlaşmasının bir sonucudur.³² Bu özellikle Çin ve Kuzey Hindistan'da sorundur (ancak artık Hindistan'ın diğer bölgelerine de yayılmaktadır), ama Kafkaslar ve Batı Balkanlar'da da görülmektedir.

Bebeklik ve çocuklukta kaybolan kızları sadece erkek çocuk tercihiyle açıklamak mümkün değildir, ancak kızlara karşı yapılan ayrımcılığın buna katkıda bulunduğu söylenebilir. Bu, ayrımcılıktan çok, özellikle su ve sanitasyon konusunda aileleri birçok kötü seçenek arasından seçim yapmaya zorlayan kötü kurumların yarattığı bir sonuçtur. Piyasalar ve hanehalkları bu yetersiz hizmetleri telafi edememektedir.

Doğurgan çağda kaybolan kadınlar iki başlıca faktörü yansıtır. İlk olarak, yüksek anne ölüm oranları devam etmektedir; özellikle de Sahra altı Afrika'nın büyük bir kısmında ve Güney Asya'nın belli kesimlerinde. Yüksek anne ölüm oranları, doğurgan yıllardaki fazla kadın ölümlerini en çok arttıran unsurdur. Afganistan, Çad, Gine-Bissau, Liberya, Mali, Nijer, Sierra Leone ve Somali'de, 25 kadından en az 1'i doğum veya hamilelik esnasında ölmektedir. Daha büyük bir orandaki kadın ise doğumdan kaynaklanan uzun vadeli sağlık sorunları yaşamaktadır.³³

Anne ölümlerinin azaltılmasındaki ilerleme, gelirdeki büyümeyle orantılı olmamıştır. Hindistan'da, son yıllarda yaşanan muazzam ekonomik büyümeye rağmen, anne ölümleri oranı Sri Lanka'dakinin neredeyse altı katıdır. Son yirmi yılda, sadece 90 ülke anne ölümlerinde yüzde 40 veya üzerinde bir azalma yaşarken, 23 ülkede artış görülmüştür. Burada da temel sorun, hanehalklarının kötü seçenekler karşısında birçok karar vermeye zorlanmasıdır —ki bu da birçok hizmetin sunumunda yaşanan aksaklıkların bir sonucudur. Dünyanın birçok yerinde, bu durum, hanehalkının davranışını etkileyen ve kadınların mevcut davranışını etkileyen ve kadınların mevcut olan yerlerde

ŞEKİL 8 Kadınlar ve erkekler farklı sektörlerde çalışıyor

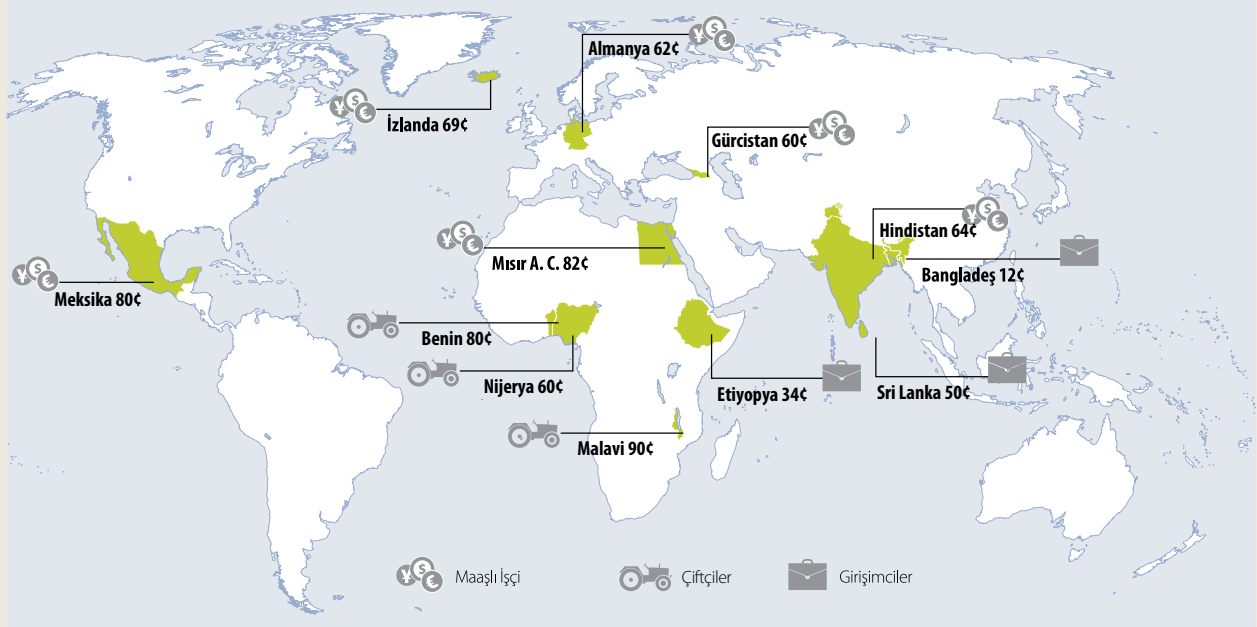

Kaynak: WDR 2012 ekibi; tahminler Uluslararası Çalışma Örgütü 2010 (77 ülke) çalışmasına dayanmaktadır.
Not: Toplamlar yuvarlama nedeniyle tam çıkmayabilir.

anne sağlık hizmetlerini yeterince çabuk almasını zorlaştıran sosyal normlarla da pekişmektedir. Kısmen düşük gelirin bir yansıması olan yüksek doğurganlık, Sahra altı Afrika'nın bazı kısımlarında bu sorunu daha da şiddetlendirmektedir.

İkinci olarak, HIV/AIDS salgınının birçok Doğu ve Güney Afrika ülkesinde kadınların ölüm oranı üzerindeki etkisi dramatik olmuştur. HIV/AIDS'in erkeklere göre kadınlar arasında daha yaygın olmasının nedeni, kadınların daha hassas olması ve cinsel partnerlerinin kendilerinden yaşça daha büyük olma olasılığının ve bu nedenle genç erkeklere göre HIV taşıma riskinin daha yüksek olmasıdır. Ek olarak, düşük yoğunluklu iç çatışmaların yaşandığı ülkelerde de (örneğin Demokratik Kongo Cumhuriyeti) "kayıp" kadınların sayısında artış görülmüştür. Bu, doğrudan savaşta olan ülkelerle tezatlık göstermektedir; örneğin Eritre'de, savaş yıllarında "kayıp" erkek sayısı yükselmiştir.

Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinin ve ABD'nin tarihsel deneyimleri incelendiğinde, buralarda da bebeklikte ve doğurgan çağda kadın ölüm oranı yüksek olduğunda benzer

HARİTA 1 Kadın-Erkek Kazanç Farkı (erkeğin 1 USD'lik kazancına karşılık kadın kazancı)

Kaynaklar: Benin verileri Kinkingninhoun-Médagbé vd. 2010; Malawi verileri Gilbert, Sakala, ve Benson 2002; Nijerya verileri Oladeebo ve Fajuyigbe 2007; Bangladeş, Etiyopya ve Sri Lanka verileri Costa ve Rijkers 2011; Mısır, Gürcistan, Almanya, İzlanda, Hindistan ve Meksika verileri LABORSTA, Uluslararası Çalışma Örgütü.

örüntülerin olduğu, ancak bunların 1900-1950 yılları arasında kaybolduğu görülmektedir. Bu azalmaların temel sebebi ise kurumların —temiz su, sanitasyon ve anne sağlık hizmetlerinin— kalitesindeki görünür iyileşmelerdir. Yüksek kadın ölüm oranlarını azaltmak için tek başlangıç noktasının daha iyi kurumlar oluşturulması olması nedeniyle, sorunu çözmek kız çocukların okula gitmesini sağlamaktan çok daha zordur. Ancak insani adaletin temel ilkeleri doğrultusunda, küresel kalkınma topluluğu bu sorunun ele alınmasını öncelik olarak benimsemelidir.

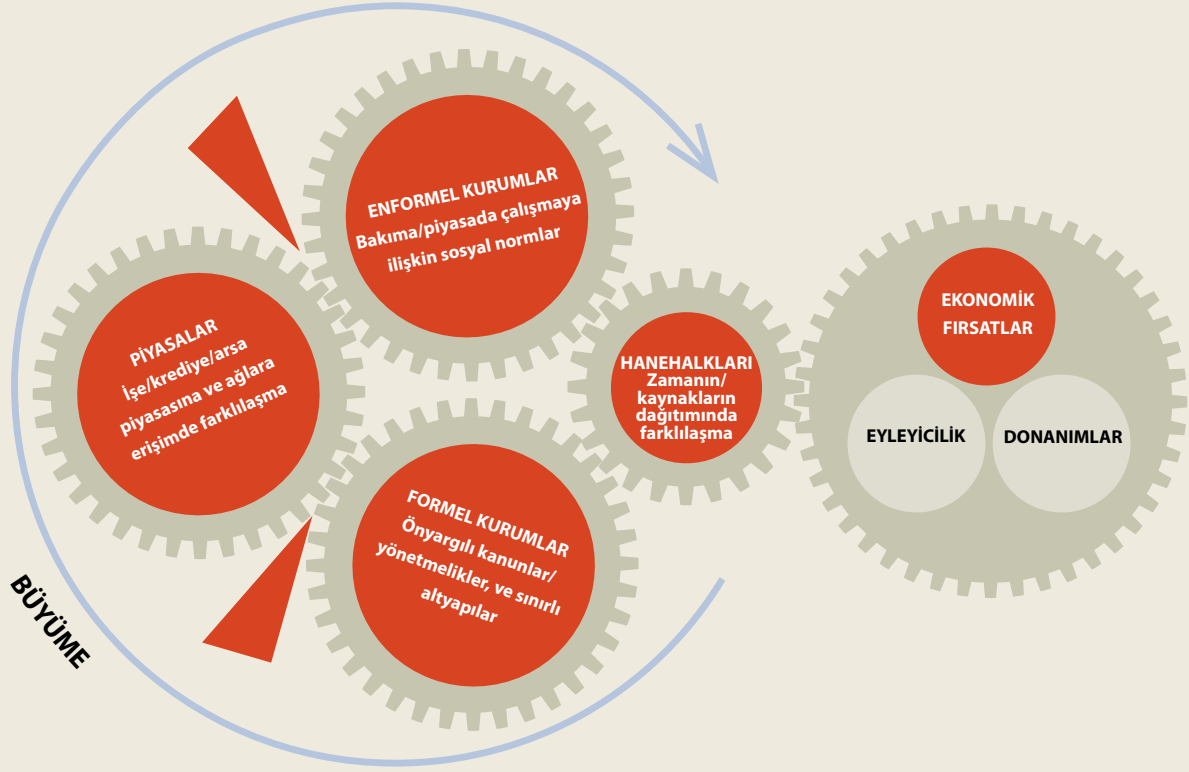
Ekonomik faaliyetlerde cinsiyet ayrımı ve gelir farkı

Son çeyrek yüzyılda, gelişmekte olan dünyanın büyük bir kısmında çok sayıda kadın işgücüne girmişse de, bu artan katılım kadın ve erkekler için eşit istihdam fırsatlarına veya eşit kazançlara dönüşmemiştir. Kadınlar ve erkekler “ekonomik alanın” çok farklı kesimlerinde çalışma eğilimindedir ve yüksek gelirli ülkelerde bile bu durumda zaman içinde pek değişiklik olmamıştır. Neredeyse tüm

ülkelerde, erkeklere kıyasla, kadınların düşük üretkenlikli faaliyetlerde çalışma olasılığı daha yüksektir. Kadınların ücretli veya ücretsiz aile işletmelerinde veya enformel ücretli sektörde çalışma olasılığı daha yüksektir. Tarımda, özellikle Afrika’da, kadınlar daha küçük arazileri işlemekte ve daha az kazanç getiren ürünler yetiştirmektedir. Girişimci olduklarında, daha küçük şirketlerle daha az karlı sektörlerde yoğunlaşma eğilimindedirler. Kayıtdışı istihdamda ise, “kadın” mesleklerinde ve sektörlerinde yoğunlaşmaktadırlar (Şekil 8). Ekonomik faaliyetteki bu cinsiyet ayrımı örüntüleri ekonomik kalkınmayla değişse bile tümünden ortadan kaybolmamaktadır.

Kadınlar ve erkeklerin çalıştıkları yerler konusundaki bu farkların bir sonucu olarak, kazanç ve üretkenlikteki kadın-erkek farkı ekonomik faaliyetin her biçiminde —tarımda, ücretli istihdamda ve girişimcilikte— varlığını sürdürmektedir (Harita 1). Neredeyse tüm ülkelerde, imalat sektöründe kadınlar erkeklerden daha az kazanmaktadır. Tarımda, kadınlarca işletilen çiftlikler ortalamada erkeklerce işletilenlere göre daha düşük verim

ŞEKİL 9 Ekonomik Faaliyetlerde Ayrımın ve kazanç farklarının açıklanması

Kaynak: WDR 2012 ekibi.

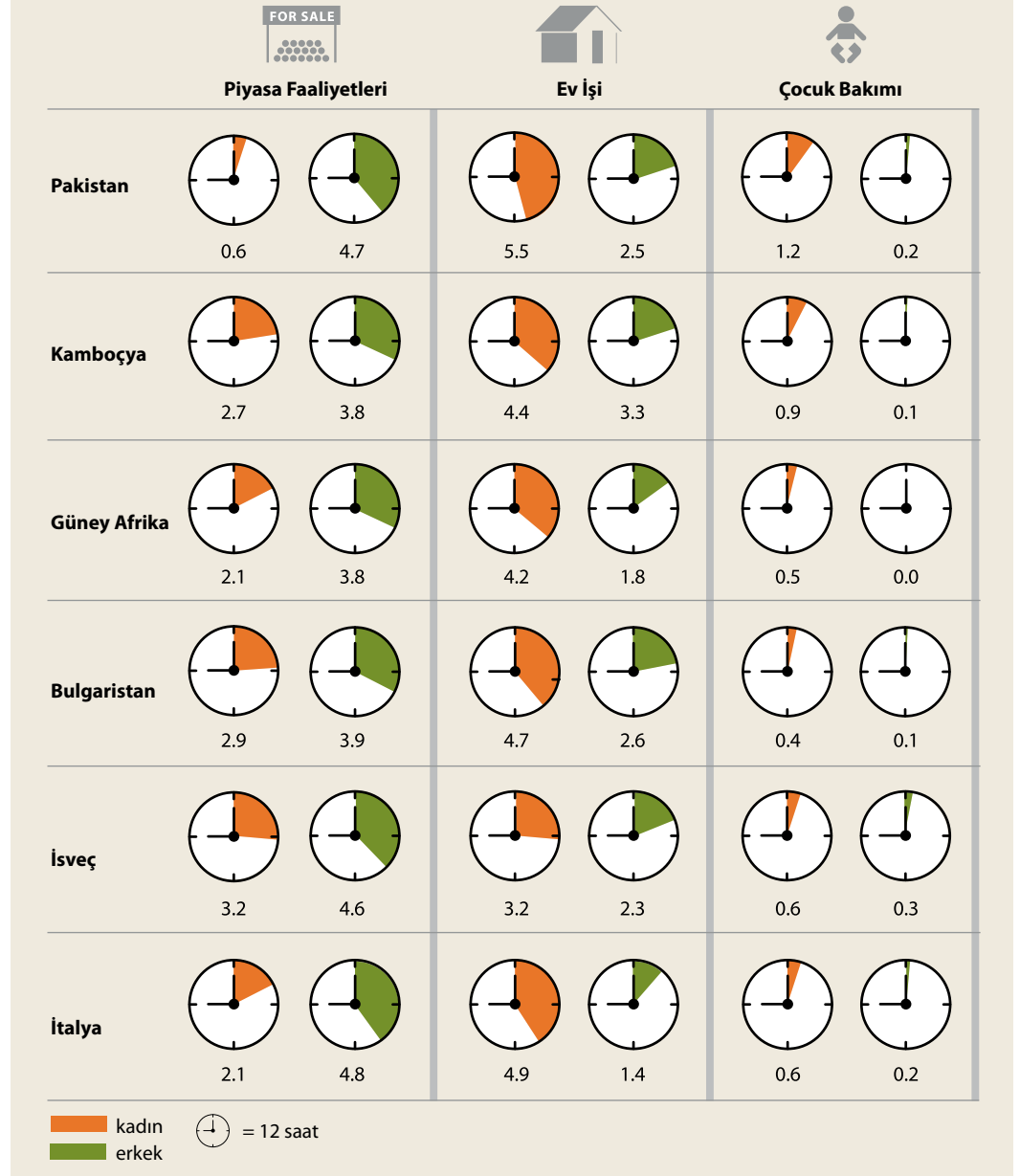
almaktadır, aynı hanehalkı içindeki kadın ve erkekler ile aynı ürünü yetiştiren kadın ve erkekler için bile durum böyledir.³⁴ Kadın girişimciler de erkek girişimcilere göre daha az üretkendir.³⁵ Doğu Avrupa ve Orta Asya, Latin Amerika ve Alt Sahra Afrika'sındaki kentsel alanlarda, işçi başına katma değer, kadınların yönettiği şirketlerde erkeklerin yönettiği şirketlere göre daha düşüktür.³⁶ Bangladeş, Etiyopya, Endonezya ve Sri Lanka'nın kırsal kesimlerindeki şirketlerde, karlılıktaki farklar kadınlara ait işletmeler ve erkeklere ait işletmeler arasında önemli düzeydedir.³⁷

Peki, ekonomik faaliyette ısrarla süren bu cinsiyet ayrımının ve sonucunda ortaya çıkan kazanç farkının açıklaması nedir? Rapor, zaman kullanımı, varlık ve krediye erişim ile piyasaların ve formel kurumların (yasal ve düzenleyici çerçeve dahil) tutumlarında görülen kadın-erkek farklılıklarının tümünün kadınların fırsatlarının kısıtlanmasında rol oynadığını savunmaktadır. Bu kısıtlamalar Şekil 9'da, daha

fazla cinsiyet eşitliğine doğru ilerlemenin önünü kesen üçgenler olarak gösterilmiştir. Gelir artışı bu kalıpların kaydırılmasında belli bir etkiye sahip olsa da, bunları ortadan kaldırmamaktadır. Bu farklı faktörler arasındaki karşılıklı pekiştirici etkileşimler, sorunu daha da zor hale getirmektedir. Her birini sırayla düşünün.

Kadınların ve erkeklerin bakım ve ilgili ev işleri için ayırdıkları zaman arasındaki fark, ayrımı ve ayrım sonucunda ortaya çıkan kazanç farkını tetikleyen faktörlerden biridir. Birçok ülkede, gelirden bağımsız olarak, kadınlar ev işi ve ailenin bakımı konusunda orantısız bir sorumluluk yüklenirken, erkekler çoğunlukla piyasada çalışmaktan sorumludur (Şekil 10). Tüm faaliyetler toplandığında, kadınlar tipik olarak erkeklere kıyasla daha fazla saat çalışmakta, bu da kadınlar için boş zaman ve refah bakımından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ve dünyanın her yerinde kadınlar her gün ailenin bakımına ve ev işlerine

ŞEKİL 10 Dünya genelinde, erkeklere kıyasla kadınlar bakım ve ev işlerine günde daha fazla zaman harcıyor

Kaynak: Berniell ve Sanchez-Páramo 2011.

erkek partnerlerinden çok daha fazla zaman ayırmaktadır: ev işlerinde bu fark bir ila üç saat, bakım (çocuk, yaşlı ve hasta bakımı) konusunda iki ila on saat ve piyasa faaliyetleri için bir ila dört saat arasında değişmektedir. Kadınlar piyasadaki çalışma saatlerini arttırsalar bile, ev işlerinden ve bakım işlerinden sorumlu olmaya büyük oranda devam etmektedirler.

Ve bu kalıplar evlilikten ve çocukların doğumundan sonra daha da keskinleşmektedir.

İstihdamda ve kazanç farkında ayrımı besleyen ikinci bir faktör ise insani ve fiziksel donanımlardaki farklılıklardır (buna varlık ile krediye erişim de dahildir). Kadınların eğitimindeki yükselmeye rağmen, kadınlar ve erkeklerin insan sermayesinde hala farklılıklar

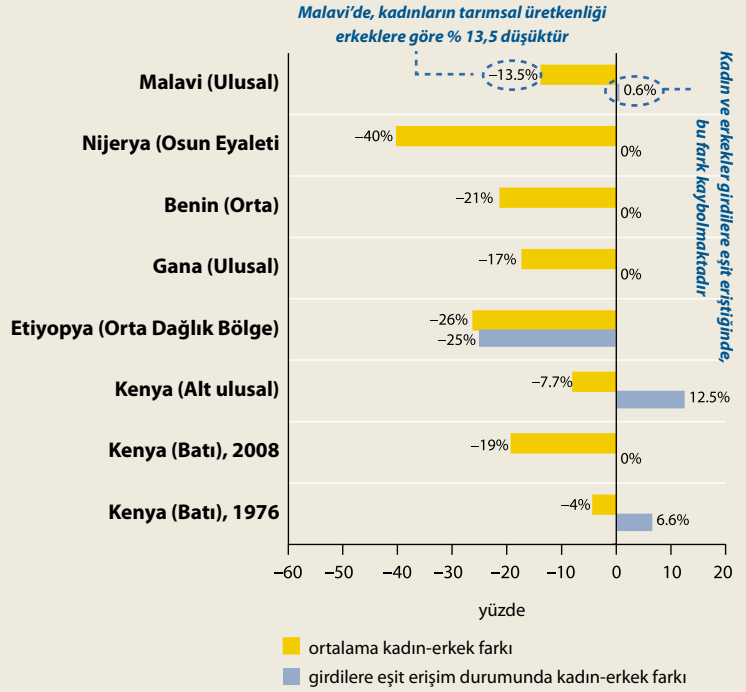
mevcuttur. Bunlar, daha büyük yaş gruplarında okula devam yılı farkları, daha genç yaş gruplarında ise kadın ve erkeğin eğitim için seçtikleri alan farklılıklarını içerir —bu farklar, özellikle çoğu gencin yükseköğrenim yaptığı ülkelerde, istihdamda cinsiyet ayrımcılığını etkilemektedir. Tarım ve girişimcilikte, cinsiyetler arasındaki üretkenlik farkının kökünde yatan, girdilere (arazi ve kredi dahil) ve mülk edinmeye erişimdeki büyük ve önemli toplumsal cinsiyet eşitsizliklerdir. Aslında, üretken girdilere erişim hesaba katıldığında, kadın ve erkek çiftçiler arasındaki verim farkı tamamen ortadan kaybolmaktadır (Şekil 11). Girdilere erişimdeki farklar, yukarıda da belirtilen mevcut “piyasa faaliyetlerine ayrılan zaman”daki farklılıklarla daha da artmakta, bu da aynı yatırımın kadınlar için erkeklere nazaran daha az üretken olmasıyla sonuçlanabilmektedir. Bir araya geldiklerinde, bu kısıtlar kadın girişimcilerin ve kadın çiftçilerin çoğu zaman daha az kar getiren ve genişleme olasılığı daha düşük işletme ve faaliyetlerle kendilerini sınırlamaları anlamına gelmektedir.

Peki, varlıklara (özellikle arazi), krediye ve diğer girdilere erişimde cinsiyetler arasındaki farklar ne kadar büyüktür? Çeşitli veriler, bu farkların büyük olduğunu öne sürmektedir. Gelişmekte olan beş bölgede 16 ülkeden alınan veriler, kadınların yönettiği hanehalklarının toprak sahibi olma ve toprağı işleme olasılıklarının daha düşük olduğunu göstermektedir.³⁸ Daha genel bakıldığında, tüm çiftçiler için bulgu mevcut olan yerlerde, kadınlar işledikleri arazilerin mülkiyetine nadiren sahiptir. Örneğin, Brezilya’da, kadınlar arazilerin sadece %11 gibi küçük bir kısmına sahiptir. Ve kadınların sahip oldukları araziler sistematik bir biçimde erkeklerin sahip olduklarına göre daha küçüktür. Kenya’da kadınlar ülke genelinde kayıtlı arazi sahiplerinin sadece %5’ini oluşturmaktadır.³⁹

Ganada, erkeklerin arazilerinin ortalama değeri kadınlarınkinin üç katıdır.⁴⁰ Benzer büyük farklar tarımda gübre ve ıslah edilmiş tohum çeşitlerinin kullanımında ve girişimciler arasında krediye erişimde ve kredi kullanımında da gözlenmektedir.

Üçüncü olarak, piyasa başarısızlıkları ve kurumsal kısıtlar da rol oynamaktadır. İşgücü

ŞEKİL 11 Üretken girdilerin erişim ve kullanımı göz önüne alındığında, tarımsal üretkenlikteki farklar kaybolmaktadır

Kaynak: Alene vd. 2008; Gilbert, Sakala, ve Benson 2002; Kinkingrinhouin-Médagbé vd. 2010; Moock 1976; Oladeebo ve Fajuyigbe 2007; Saito, Mekonnen, ve Spurling 1994; Vargas Hill ve Vigneri 2009.

piyasaları çoğu zaman kadınların lehine işlememektedir; özellikle de bazı sektör ve mesleklerdeki kadın varlığı sınırlıysa. Çok az kadın çalıştığında, işverenler kadınların üretkenliği veya işçi olarak uygunluğu konusunda ayrımcı inançlar besleyebilmektedir —bu inançlar, onları düzelterek bir mekanizma yoksa kalıcı da olabilmektedir. İş olanakları hakkında bilgiye erişim ve terfi ve derece yükselmelerine destek çoğu zaman cinsiyet temelli ağılarda meydana gelmekte, erkek egemen bir alana girmeye çalışan kadınlara zarar vermektedir (ya da aynı şekilde, hemşirelik gibi kadın egemen bir işe girmeye çalışan erkeklere zarar vermektedir). Bazen ise, koruyucu tedbir olarak sunulan yasal engeller kadınların bazı sektörlerde veya mesleklerde girmesini engellemektedir.

Özetle, kadınlar ister çiftçi ister girişimci veya işçi olsunlar, birçoğu bir üretkenlik

tuzasına takılmaktadır: Üretken girdilere eşitlikli erişim ile, adil olmayan bir oyun alanında amansızca çalışmak. Bu kapan, kadınların refahı ve ekonomik fırsatları açısından önemli bir maliyet getirmekte ve yarının kadınına yatırım yapmanın önünde caydırıcı bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Toplumda ve hanehalkı içinde karar almada daha az söz hakkı

Dünyanın büyük bir kısmında, kadınlar hanehalklarında, topluluklarında ve toplumlarında karar alma süreçlerine erkeklere oranla daha az girdi sağlamaktadır. Formel siyasette, özellikle de siyasetin üst kademelerinde kadınların ne kadar yetersiz temsil edildiğini düşünün. Tüm kabinelerde sandalyelerin beşte birinden azı kadınların elindedir. Ayrıca kadınların yetersiz temsili yargıya ve sendikalara da uzanmaktadır. Bu kalıplar, ülkeler zenginleştikçe pek de değişmemektedir. 1995-2009 yılları arasında kadın parlamenterlerin oranı %10'dan sadece %17'ye çıkmıştır.

Bir kadının çocuklara yapılan harcamalar da dahil harcama kalıpları hakkında hanehalkının verdiği kararlarda ne derece söz sahibi olduğu, kadının eylemliliği açısından önemli bir işarettir. Malavi'de evli kadınların üçte biri ve Hindistan'da evli kadınların beşte biri, harcamalarla ilgili kararlara karışmamaktadır; söz konusu olan kendi gelirleri olsa bile. Türkiye gibi üst-orta gelirli bir ülkede bile, en düşük gelir dilimindeki evli kadınların çeyreğinden fazlası, kendi kazandıkları gelir üzerinde söz sahibi değildir.⁴¹ Kadınların mülk edinme ve mülk üzerinde kontrol ve tasarrufa sahip olma yetisi bile bazen hukuken çoğu zaman da uygulamada hala erkeklerden farklıdır.

Ve yine, bu örüntüler ülkeler zenginleştikçe ancak yavaş yavaş değişmektedir.

Eyleyciliğe sahip olmamanın açık bir tezahürü de aile içi şiddettir. Şiddet, özgürlüğün tersidir —tanımı itibarıyla eyleyciliği etkisiz kılan aşırı bir zorlama biçimidir. Kadınların, ilişkide oldukları partnerlerinden veya tanıdıkları birinden şiddet görme riski, tanımadıkları birine kıyasla çok daha yüksektir. Ve erkeklere kıyasla, kadınların partnerleri tarafından öldürülme, ciddi derecede yaralanma veya cinsel şiddete maruz bırakılma olasılığı daha yüksektir.⁴² Aile içi şiddetin yaygınlığı, ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir ve gelirle arasında net bir ilişki

yoktur; sosyo-ekonomik yoksunluk aile içi şiddet vakalarını arttırma eğiliminde olsa da, şiddet sınır tanımaz. Brezilya (Sao Paulo ve Pernambuco bölgesi) ve Sırbistan (Belgrat) gibi bazı orta gelirli ülkelerde, kadınların partnerlerinden fiziksel şiddet görme sıklıklarının yüzde 25 gibi yüksek oranlarda seyrettiği bildirilmektedir.⁴³ Peru'da (Cusco), kadınların neredeyse yüzde 50'si ağır fiziksel şiddete maruz kalmıştır; Etiyopya'da (Butajira) ise kadınların yüzde 54'ü son 12 ay içinde partnerlerinin fiziksel veya cinsel istismarına uğradıklarını bildirmiştir.⁴⁴

Kadının söz sahibi olma oranındaki bu büyük farkların arkasında birden fazla faktör yatmaktadır. Toplumda, düşük temsil gücü kadınların liderlik yetilerini göstermelerini engelleyerek kendi kendini sürekli hale getiren bir olguya dönüşebilmektedir. Bu nedenle, siyasette, seçmenler bir kadın liderin kapasitesini doğru bir şekilde değerlendiremeyecektir. Ayrıca kadınların siyasete girişi, siyaset yapmanın erkeksi bir faaliyet olduğu veya kadınların erkeklerden daha az etkili liderler olduğu yönündeki toplumsal inançlar yüzünden de sınırlandırılmaktadır —ve bu inanç kalıplarını yıkmak, kritik yoğunluk oluşturabilecek sayıda kadın politik liderliğe yükselene kadar hayli zordur. Bakım işlerine ilişkin farklı sorumluluklar da kadınların siyasi kurumlara yatırım yapmak için erkekler kadar çok zamana ve esnekliğe sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Kadınların sosyal ağlarının olmaması da siyasi partilerde veya sendikalarda otorite konumlarına yükselmelerini zorlaştırmaktadır.

Hane içinde kadının söz düzeyini belirleyen iki unsur, kadının geliri ve hanehalkı mülkleri üzerindeki kontrolüdür. Ekonomik büyüme, eyleycilik için gereken maddi koşulları iyileştirebilir, zira daha varlıklı hanehalklarında kadınlar genellikle daha fazla söz sahibidir. Ancak daha yüksek gelir, kadınların eyleyciliklerini icra etmedeki düşük kapasitesini ortadan kaldırmada tek başına yeterli değildir. Önemli olan, kadının kendi geliri ve malvarlığı ve hanehalkını terk edebilme yetisidir ve bunların hepsi de kadının pazarlık gücünü ve hanehalkı seçimlerini etkileme yetisini artırır. Hindistan'da, mülk sahibi olmak, kadınların çeşitli konular üzerine hanehalkı içinde söz sahibi olma oranını artırarak aile içinde şiddete maruz kalma riskini azaltmaktadır.⁴⁵

Benzer şekilde, Kolombiya ve Güney Afrika'da kadınların hanehalkı geliri içindeki payı arttıkça, kilit öneme sahip hanehalkı kararları üzerinde kontrolleri de artmaktadır. Kadınların malvarlıkları, kazançları ve hanehalkı gelirindeki payları ile aile içi şiddet vakaları arasında bir ilişki olduğuna dair kanıtlar da mevcuttur.⁴⁶

Ama kadınların gelirleri kötü işleyen piyasalar veya ekonomik fırsatların ve mülk sahipliğinin önündeki diğer cinsiyet temelli engeller yüzünden sınırlandığında, kadının hanehalkı içindeki sesi suskun kalacaktır. Bu piyasa etkilerini ve hukuki etkileri pekiştiren bir unsur da, hanehalkı içinde kilit kararları kadınların değil erkeklerin alması gerektiğini dayatan sosyal normlardır.

Kuşaklar arasında devam eden toplumsal cinsiyet eşitsizliği

Toplumsal cinsiyet sonuçlarının belki de en “yapışkan” olan boyutu, cinsiyet eşitsizliği örüntülerinin zaman içinde yeniden üretilme şeklindedir. Örüntülerin bu sürekliliği, kısmen sosyal normların çok yavaş değişmesinden ve hanehalkı arasında olan bitene etki etme şeklinden ileri gelmektedir. Kadınlar ve erkekler, sosyal normları sadece kendilerinin değil, çocuklarının da beklentilerini, davranışlarını ve tercihlerini etkileyecek şekilde içselleştirir. Young Lives (Genç Yaşamlar) adlı çalışma, Etiyopya'da, Hindistan'ın Andhra Pradesh bölgesinde, Peru ve Vietnam'da 8, 12 ve 15 yaşlarındaki 12.000 kız ve erkek çocuğun eğitim beklentilerini ve bilişsel olmayan becerilerini incelemiştir.⁴⁷ Çocuklarının eğitimleri konusunda anne-babaların beklentileri, 12 yaş için Etiyopya ve Hindistan'da erkek çocukların, Peru ve Vietnam'da ise kız çocuklarının lehine olmuştur. 15 yaşa gelindiğinde, bu taraflı bakış çocuklara da geçmiş, Etiyopya ve Hindistan'da erkek çocuklar ve Peru ve Vietnam'da kız çocuklar daha yüksek eğitim beklentilerine girmiştir. Yine 15 yaşta, eyleycilik ve etkililik ölçüldüğünde Hindistan ve Etiyopya'da erkek çocuklar lehine güçlü bir fark görülürken, Peru ve Vietnam'da böyle bir fark görülmemiştir.

Giderek artan araştırmalar da ailede ve işyerinde kadına yönelik takınılan tutumların kuşaklar arasında aktarıldığına işaret etmektedir. Kadınlar evleri dışında çalışmadığında, kızlarının da yetişkinlikte evin dışında çalışma olasılığı ve oğullarının ev dışında çalışan

kadınlarla evlenme olasılığı düşük olmaktadır.⁴⁸ Genç kız ve erkekler ayrıca azami farklılık arz eden alanlarda eğitim alma eğilimindedir —kadınlar eğitim ve beşeri/sosyal bilimleri tercih ederken, erkekler mühendislik, tarım ve fen alanlarını tercih etmektedir— ve bunu yetilerle ilişkili olmayan (Bölüm 3) ancak kuşaklar arasında kendini tekrarlayan ve gelirin artmasıyla da ortadan kaybolmayan şekillerde yaparlar. Araştırma bulguları ayrıca göstermektedir ki çocuklukta tanık olunan aile içi şiddet, yetişkinlikte de tekrarlanmaktadır.⁴⁹ Haiti'de aile içi şiddete tanık olmuş kadınların fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını bildirme olasılığı daha yüksek olmuştur.⁵⁰ Kamboçya ve Meksika'da da benzer bir örüntü görülmektedir.⁵¹ Güney Afrika'da ise anne-baba arasında aile içi şiddete tanık olduklarını bildiren erkeklerin kendilerinin fiziksel şiddet uygulama olasılığı da önemli ölçüde yüksek olmuştur.⁵²

Normlar; hanehalkı içinde öğrenilse de, çoğu zaman birçok yönden toplumsal cinsiyet açısından yanlı olan piyasa sinyalleri ve kurumlar tarafından pekiştirilir. Örneğin, ev ve bakım işleri için alınan farklı sorumluluklar, az önce tartıştığımız gibi, cinsiyet rollerine dayanır ama işgücü piyasalarındaki ayrımcılıkla ve çocuk bakım hizmetlerinin olmamasıyla güçlenir. Kadın ve erkeklerin hangi alanlarda eğitim aldıklarıyla ilgili cinsiyetlendirilmiş örüntülerin kökünde, hanehalkı kararlarını (kız ve erkek çocuklar için neyin uygun olduğuna dair normlar), kurumları (cinsiyete göre belirlenmiş eğitim sistemleri) ve piyasaları (cinsiyet temelli ağlar ve mesleki ayrımcılık) besleyen bu faktörlerin birleşimi yatmaktadır. Aile içi şiddet konusunda kayda değer açıklayıcı güç, ampirik çalışmalar tarafından, sosyal algılarla ve kurumsal yetersizliklerle (koruyucu kanunların ve hizmetlerin olmaması veya bunların yetersiz uygulanması veya sunulması dahil) kuvvetlenen birey, hanehalkı ve topluluk düzeylerinde tespit edilmektedir.⁵³

Cinsiyetler arasındaki tüm bu farkların devam etmesi bize ne öğretebilir?

Piyasalar ve kurumlar (formel ve enformel), çoğu zaman birbirlerini pekiştirecek şekilde, cinsiyet eşitliğinin artması aleyhinde işleyebilir. Genç kız ve kadınların doğum sırasında yaşadıkları gibi, hizmet sunum kurumları bazen başarısız olmaktadır. Bazense piyasalar iyi işlemez ve

bunun sonuçları, hem işgücü hem de kredi piyasalarındaki ayrımcılığın da gösterdiği gibi, kadınlar için daha kötü olur. Ancak çoğu zaman, bu piyasa başarısızlıklarını kuvvetlendiren, kadınlar ve erkeklere farklı muamele eden formel kurumlardır. Yasa ve yönetmelikler, kadınların eyleyciliğini ve fırsatlarını erkeklere göre daha fazla kısıtlayabilmektedir; tıpkı kadınlar ve erkeklerin farklı mülkiyet haklarına sahip olduğu veya kadınların çalışabileceği saat ve sektörler kısıtlamalar getirildiği koşullarda olduğu gibi. Kredi ve işgücü piyasalarının zaten ayrımcı olduğu yerlerde, bu tür eşitsiz yasa ve yönetmelikler sorunu daha da belirgin hale getirebilmektedir. Eşit olmayan muamele, dolaylı olarak hizmet sunumunda tarafsızlık olarak da tezahür edebilir; tıpkı tarım destekleme hizmetlerinde olduğu gibi. Burada, kurumsal yanlılık ve piyasa yapısı (zira kadınlar çoğu zaman tarımsal destekleme politikalarının hedefi olan gıda dışı ürünleri yetiştirmemektedir) eşitsizlikleri pekiştirmekte, hatta daha da derinleştirmektedir.

Tüm kurumlar (formel ve enformel) kayda değer derecede ataletle sahiptir. Kurumlar daha fazla güç ve nüfuza sahip kesimlerin menfaatlerini yansıtmaya eğilimi gösterir ve kolektif eyleycilik veya ses olmadan bu kurumların değişmesi zordur.⁵⁴ Sosyal normların değişimi ise bilhassa yavaş olabilir: Zamanın bir noktasında belli bir amaca hizmet etmiş olan ama artık hiç bir faydası kalmamış olan normlar sadece görenekler yüzünden veya normu ilk kıran olmanın getireceği sosyal ceza yüzünden veya normun toplumdaki bir egemen grubun (bu durumda erkekler) menfaatine olması yüzünden varlığını sürdürebilir. Normun inatla varlığını sürdürmesi, normu doğuran ilk gerekçe ortadan kalktıktan çok sonra bile toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kemikleşmesine neden olabilir.

Özetle, cinsiyetlere göre farklı sonuçlar yaratan piyasa başarısızlıkları, kurumsal kısıtlar ile inatçı sosyal normlar, çoğu zaman cinsiyet eşitsizliklerini pekiştirecek şekilde biraraya gelir ve toplumsal cinsiyet eşitliğini iyileştirmeyi daha da karmaşık bir hale getirir. Birden fazla kısıtın olduğu yerlerde, bunların hepsinin ele alınması gerekir.

NE YAPMALI?

Tüm cephelere daha fazla cinsiyet eşitliği getiren büyüme ve kalkınma sürecinde, kendiliğinden

olan hiçbir şey yoktur. Bunun nedeni, kısmen, daha yüksek gelirlerin ve devlet tarafından daha iyi hizmet sunulmasının kadınlar ve erkekler arasındaki farkların azaltılmasına sadece bazı alanlarda yardımcı olmasıdır. Ve bu alanlarda gerçekleşen iyileşmeler bile tüm kadınlara ulaşmamaktadır. Meslek bazında ayrımcılık ve kadın eyleyciliğinin çeşitli tezahürleri gibi diğer toplumsal cinsiyet eşitliği alanlarında, gelir artışı ve daha iyi hizmet sunumu, çoğu zaman süregelen cinsiyet eşitsizliklerinin altında yatan çoklu ve pekiştirici kısıtları aşma konusunda çok daha etkisiz kalmaktadır.

Küreselleşmenin yeni kuvvetleri bu farkların çoğunu azaltabilir. Öncelikle, ticaretin açık olması ve yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin yayılması, kadınlar için daha fazla iş ve piyasayla daha güçlü bağlar sağlamış, kadınların ekonomik fırsatlara erişimini artırarak ekonomik olarak güçlenmelerine katkıda bulunmuştur. İkinci olarak, kentleşme ve bilgiye erişimin artması, gelişmekte olan ülkelerde birçok insanın, kadınların rolü de dahil olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerindeki yaşamı ve gelenekleri öğrenmesine olanak vererek, muhtemelen bu insanların tutum ve davranışlarında değişiklik yapmıştır. Üçüncü olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini amaçlayan kamu eylemlerine yönelik teşvikler, bugün hiç olmadığı kadar güçlüdür. Çünkü kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan güçlenmesinin başlı başına taşıdığı öneme dair artan küresel görüş birliği, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir ülkenin uluslararası itibarına zarar verdiği anlamına gelmektedir. Ancak, insan sermayesi donanımları, eyleycilik ve ekonomik fırsatlara erişim konusunda, kadınlar ve erkekler arasında hala devam eden eşitsizlikleri gidermek için ülkeler etkili kamu eylemlerine girişmediği taktirde küreselleşmenin bu potansiyeli de gerçekleşmeyecektir.

O zaman, gelişmekte olan ülkelerde hükümetler toplumsal cinsiyet eşitliğinin artmasını desteklemek için neler yapmalı? Hükümetler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hangi alanlarına odaklanmalıdır? Eğitim ve sağlık alanına müdahalelerle mi başlamalılar, yoksa ekonomik fırsatlara erişim ve eyleycilik konusuna mı odaklanmalılar? Hangi politika bileşimlerini hangi sırayla uygulamalılar? İlk bakışta, öncelikli alanların çokluğu ve mevcut politika araçlarının sayısı nedeniyle bu sorular bunaltıcı görünebilir. Bu Rapor, daha iyi analizler yapmanın politika belirleme

ve tasarlama sürecinin karmaşıklığının azaltılmasına çeşitli yollarla nasıl yardımcı olabileceğini göstermektedir.

Başlangıç noktası, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hangi yönlerinin uygulanacak politika için en yüksek önceliğe sahip olacağını belirlenmesidir. Bu anlamda üç kriter önemlidir:

- Birincisi, refahın artırılması ve kalkınmanın sürdürülebilmesi açısından hangi toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri daha önemlidir? Peki, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermenin kalkınma için getirisinin en yüksek olacağı alanlar hangileridir?
- İkincisi, ülkeler zenginleşse bile hangi eşitsizlikler devam etmektedir? Peki, yüksek gelirin tek başına eşitsizlikleri azaltmada başarılı olamadığı alanlar hangileridir?
- Üçüncüsü, bu öncelik alanlarının hangisine yetersiz veya gereksiz alaka sarf edilmiştir? Peki, politikaların yönünün yeniden belirlenmesi hangi alanlarda en büyük faydayı sağlayacaktır?

Bu kriterleri uyguladığımızda, politika yapımcılar için en yüksek önceliğe sahip olması gereken dört alan olduğu sonucuna varıyoruz:

- *İnsan sermayesi donanımlarındaki cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılması* (yüksek kadın ölüm oranlarının düşürülmesi ve eğitimde cinsiyet temelli dezavantajların ortadan kaldırılması)
- *Kazanç ve verimlilikte kadınlar ve erkekler arasındaki farkların kapatılması*
- *Söz hakkında cinsiyetler arası farkların azaltılması*
- *İster donanımlar ister ekonomik fırsatlar ya da ister eyleycilik aracılığıyla olsun, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin zaman içinde yeniden üretilmesini sınırlandırmak.*

Açıktır ki, bu öncelik alanlarının hepsi tüm ülkeler için geçerli değildir. Ve düzeltici politikaların nasıl uyarlanacağını da ülkelerin kendilerine has özellikleri belirleyecektir.

Analizimiz aynı zamanda, politikaların seçilmesinde ve tasarlanmasında sonuçları değil, kaygı veren toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin belirleyicilerini hedeflemenin gerekli olduğunu

vurgulamaktadır. Rapor'un 2'nci bölümünde sunulan çerçeve, alta yatan bu nedenlerin ortaya konmasına yardımcı olmakta ve bunların, piyasa ile kurumların işleyişi, birbirleriyle ve hanehalklarıyla etkileşimleri sonucu nasıl ortaya çıktığını göstermektedir. Diğer bir deyişle, çerçeve hangi sorunların çözülmesi gerektiğini ve müdahalelerin piyasaları mı, formel kurumları mı, enformel kurumları mı yoksa bunların üçünü birlikte mi hedeflemesi gerektiğini belirlemektedir.

İlgili cinsiyet eşitsizliği nedenleri belirlendikten sonra, Rapor, farklı ortamlarda işe yarayabilecek belirli müdahaleler konusunda rehberlik sunmak için, geniş bir ülkeler yelpazesi genelinde politika müdahaleleri deneyimlerinden yararlanmaktadır. Rapor aynı zamanda reformların politik ekonomisine göz atmakta ve politika tasarım ve uygulamasının ülkelerin kurumsal, sosyal, siyasi ve kültürel ortamlarına ve ilgili toplumsal aktörlere göre uyarlanması gerektiğini vurgulamaktadır.

İnsan sermayesi donanımlarındaki (sağlık ve eğitim) cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılmasına yönelik politikalar

İnsan sermayesi donanımlarındaki cinsiyet eşitsizlikleri-yaşam döngüsünün belirli dönemlerindeki yüksek kadın ölümleri ve eğitimde cinsiyete bağlı dezavantaj yaşayan gruplar ya da bölgeler-sorunlarını gidermek, kamu hizmetleri sunan kurumların düzeltilmesini gerektirir. Anne adaylarına temel hizmetlerin zamanında sağlanması ve hanehalklarının temiz su ve sanitasyona erişiminin iyileştirilmesi, aşırı ölümlülükte kadınlar ve erkekler arasındaki farkların kapatılmasında hayli yol kat edilmesini sağlayacaktır. Eğitim hizmetleri, halihazırda etnisite, kast, ırk veya coğrafya nedeniyle dezavantajlı konumda olan önemli nüfus grupları için erişimin iyileştirilmesine odaklanmalıdır. Böyle bir odak, toplumdaki dışlanmış kesimleri ve yoksulları etkileyen "toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapanlarının" ele alınmasına yardımcı olacaktır.

Bu çözümler konunun arz tarafından veya talep tarafından gelebilir, ancak toplumsal cinsiyete duyarsız olamaz. Aksine, çözümler, sağlık ve eğitim çıktılarındaki cinsiyet eşitsizliklerinin devam etmesine neden olan faktörleri hem tasarım hem de uygulama aşamasında açıkça göz önünde bulundurulmalıdır.

Çözümler ayrıca politika tasarlama ve oluşturma sürecine politikanın ulaşmaya çalıştığı kesimlerin sesini de getirmelidir. Bu kesimler, dışlanmış kadın ve kızlar ile onlarla birlikte yaşayan erkeklerdir.

Yüksek kadın ölüm oranlarının düşürülmesi

Yaşam döngüsünün farklı dönemlerindeki yüksek kadın ölüm oranlarının başlıca belirleyicileri, ülkelerin ne denli hızlı büyüdükleriyle pek de alakalı değildir. Bu ölümler hanehalklarının tercihlerinden ve piyasalar ile kurumların işleyiş biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Politika için başlangıç noktalarını belirleyecek olan, her bir dönem için aşağıdaki etkilerin hangilerinin daha bağlayıcı olduğudur.

Doğumda asimetrik cinsiyet oranları dünyanın birkaç bölgesinde yaşanan bir sorundur; bunlara Çin, Hindistan'ın bazı kesimleri ve Kafkaslar ile Batı Balkanlar'ın bazı bölgeleri dahildir. Bunun altında yatan sebep hanehalklarının erkek çocuk tercihidir ve hızlı gelir büyümesi bu yerlerin bazılarında bu tercihlere sahip hanehalklarının sayısını daha da artırmıştır. Gelirlerin yükselmesi, doğumda cinsiyet seçimine olanak veren ultrason teknolojilerine erişimi artırmıştır. Bu nedenle, politikaların iki cepheden çalışması gerekmektedir.

Öncelikle, *cinsiyet seçme teknolojilerinin istismarına karşı, Çin ve Hindistan'da olduğu gibi yasaların çıkarılıp uygulanması gerekmektedir*. Ancak deneyimler, başka etik kaygılara yol açan ve çoğu toplumda uygulanabilir olmayan katı kısıtlamalara başvurmada, kanunları uygulamanın imkansız olmasa da hala zor olduğunu göstermektedir. Ve bu tür kısıtlamaların uygulanmasındaki zorluğu daha da artıran etmenlerden birisi, ilgili toplumlarda bu sorunların zenginler arasında daha ciddi düzeyde olmasıdır.

İkinci ve daha umut vaat eden bir yaklaşım ise *kız çocukların değeri konusunda hanehalkı algılarının iyileştirilmesidir*. İşgücü piyasasındakiler de dahil olmak üzere genç kadınlar için ekonomik fırsatların genişletilmesi, bunu yapmanın yollarından biridir ve erkek çocuk tercihini tersine çevirmek için kalkınma süreciyle bağlantılı olarak kullanılabilir. Doğumda yüksek kadın ölüm oranının kısa bir sürede tersine çevrildiği

ender vakalardan biri olan Kore Cumhuriyeti örneğine bakmak yeterli olacaktır.⁵⁵ Sürece katkıda bulunması açısından anne babalara kız çocuk sahibi olmaları halinde mali teşvikler de verilebilir (bazı Hindistan eyaletlerindeki “Apni Beti Apni Dhan” programı gibi) ve toplumsal cinsiyet eşitliği hakkında toplumsal görüşleri değiştirmeye yönelik destekleyici medya kampanyaları yürütülebilir.

Bebeklikte ve erken çocuklukta, kız çocuklarının yüksek ölüm oranının kökünde hanehalkları veya piyasalar yatmaktadır —bu ikisi biraraya geldiğinde durum daha da kötüleşebilir. Altta yatan neden, kurumların temiz su, sanitasyon, atık bertarafı ve drenaj hizmetleri sağlayamamasıdır. Bebeklikte yüksek kadın ölümlerinin görüldüğü ülkeler, bulaşıcı hastalık vakalarının hala yüksek olduğu yerlerdir. Bugünün zengin ülkeleri, genç kızlarda yüksek kadın ölümlerini 20'nci yüzyılın ilk dönemlerinde temiz su ve sanitasyona erişimi iyileştirerek ortadan kaldırmıştır. Bangladeş, Çin ve Vietnam gibi son yirmi yılda kız çocuklarının ölüm oranlarında büyük düşüşler gerçekleştiren gelişmekte olan ülkeler de aynısını yapmışlardır. Şu halde, Sahra altı Afrika'da “kaybolan” kızların “yeniden ortaya çıkması” için, ülkeler benzer sistemlere yatırım yapmalı ve yeterli su, sanitasyon ve atık bertaraf hizmetlerini sadece varlıklı vatandaşlarına değil, tüm nüfusa sunmalıdır. Bu hizmetler tüm küçük çocuklara yarar sağlayacak olsa da, bulaşıcı hastalıklardaki azalma nedeniyle genç kızlara sağladığı fayda daha büyük olacaktır.

Peki, ülkeler bunu tam olarak nasıl yapmalıdır? Bugünün zengin ülkelerinin geçmişteki deneyimlerini rehber alacak olursak, çözümün bir parçası da temiz suyun kullanım noktasına boruyla taşıma yoluyla götürülmesidir. Kaynağında su arıtma gibi diğer çözümler, tekrar kirlenme riski nedeniyle ishale bağlı ölüm oranının azaltılmasında daha az etkilidir.⁵⁶ Şu durumda sorun, temiz suya erişimi etkin bir şekilde artırırken hizmetlerin yoksullar için de erişilebilir ve uygun maliyetli olmasını sağlayacak bir kurumsal çerçeve tasarlamaktır.

Çözüm, ortama bağlı olarak değişkenlik arz edecektir; ancak yine de kritik öneme sahip birkaç unsur bulunmaktadır.

- Hükümet müdahalesinin mantığını bilen ve bu mantık ile uyumlu yönetmelikler.

- Hizmet sunucuların politika yapıcılara karşı hesap verebilirliğini artıracak yeterlikte bir teşvik yapısı.
- Hem hizmet sunucuların hem de politika yapıcıların hizmet kullanıcılarına karşı hesap verebilirliğini arttıracak tedbirler.

Kentsel ortamlarda sanitasyon için, bireyler ve topluluklar tesislere yatırım yapmanın faydalarını anladıkları sürece iyileştirme için yeterli talep genellikle mevcuttur. Bu durumda, çözüm, mülkiyet haklarını güçlendirmek ve enformel yerleşimleri tanımak yoluyla hem talebi canlandırmak, hem de halkın bağımsız hizmet sağlayıcılara erişebilmesini sağlamaktır. Kırsal alanlarda ve az yoğunluklu kentsel alanlarda, sanitasyonun iyileştirilmesinde öncelik, Kamboçya, Endonezya ve Vietnam'ın da yaptığı gibi, insanların toplumsal sorumluluk duygularına seslenmek, akran baskısı oluşturmak ve bilgilendirme kampanyaları düzenlemek yoluyla davranış değişikliği sağlamak, farkındalığı ve talebi artırmaktır.

Şebeke suyunun kapsama alanını genişletmek ve sanitasyonu artırmak pahalı bir iştir; bu nedenle, yoksul ülkelerde önemli bir finansmana —muhtemelen dışarıdan — ihtiyaç olacaktır. Sahra altı Afrika için alt-yapı finansman ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik yeni bir analiz çalışmasında, erişimde önemli bir iyileşme kaydedebilmek için temiz su ve sanitasyona harcanacak ek kaynağın mevcut düzeyin bir buçuk katı olması —yıllık 11 milyar USD— gerektiği sonucuna varılmıştır.⁵⁷ Ancak, Bölüm 3'te de belirtildiği gibi, bu yatırımların ölüm oranındaki düşüş açısından getirisi çok büyüktür.

Doğurgan çağda, anne ölümleri özellikle Sahra altı Afrika ve Asya'nın bazı kesimlerinde hala yüksektir. Bunun başlıca nedeni, kurumların anne adaylarına tıbbi bakım ve hizmet götürememesidir. Kadınların doğumda derhal tıbbi yardım almasını geciktiren normlar ile yüksek doğurganlık bazı yerlerde soruna katkıda bulunan faktörler olsa da, sorunun çözümü, temiz su ve sanitasyon sağlanmasında olduğu gibi, bu hizmetleri sağlayan kurumların düzeltilmesini gerektirmektedir.

Bu çözüm, *ön saflardaki hizmet sağlayıcılara daha fazla kaynak temin edilmesini ve anne sağlığı sisteminin tamamının iyi işler halde olmasının sağlanmasını gerektirecektir:*

İlk olarak, hizmet zincirinin sunumunda çalışan kişilerin niteliğinin yükseltilmesi gerekmektedir. Özellikle becerili ebeler olmak üzere ek sağlık çalışanlarına sürekli ihtiyaç duyulacaktır; az hizmet alan alanlarda yerel halk düzeyinden gelen hizmet sağlayıcıları ile özel sektör sürece dahil edilerek hizmetlerin kapsama alanı genişletilebilir.

İkinci olarak, anne sağlık hizmetleri sunanların anne adaylarına karşı daha duyarlı olmaları gerekmektedir. Bunun bir yolu, hizmet sağlayıcıları anne adaylarına karşı daha hesap verebilir hale getirmektir. Kullanıcılara bilgi aktarmak —örneğin hizmet standartları, hizmetlerin kalitesi ve kalitenin iyileştirilmesine yönelik politikalar hakkında— yardımcı olabilir, ancak bu aktarımın, kullanıcıların bu bilgilerden faydalanmasını sağlayacak başka adımlarla desteklenmesi gerekecektir. Uganda'da toplum temelli izleme, temel sağlık hizmetlerinin hem niteliğini hem de niceliğini iyileştirmiştir.⁵⁸ Hesap verebilirliği artıracak bir başka yol da vatandaşların başarısızlıklar karşısında kendi siyasi temsilcilerini sorumlu tutabilmesini sağlamaktır; buna karşılık politikacılar da hizmet sağlayıcılar üzerinde daha etkili bir denetim uygulamalıdır. Bu mekanizmanın gücü, anne sağlığının iyileştirilmesi için hizmetlerin verildiği kapsama alanının genişletilmesine, hizmet sağlayıcılara doğru teşviklerin verilmesine ve vatandaşların seslerinin politika yapıcılar tarafından duyulabilecek güçte olmasının sağlanmasına ihtiyaç duyulan Peru'da kolayca görülmektedir.⁵⁹ Doğumda profesyonel yardım alma oranları 2000'de %57'den 2004'te %71'e çıkmıştır.

Üçüncü olarak, anne sağlığı hizmetlerine erişimde yoksul kadınların karşılaştığı maddi zorluklara özellikle dikkat edilmelidir. Yardımcı olabilecek yollardan birisi, yoksul kadınlara anne sağlığı hizmetlerinde kullanabilecekleri şartlı nakit transferleri yapılmasıdır. Bunun bir örneğini Hindistan'ın Janani Suraksha Yojana bölgesinde görüyoruz; burada, bu tür transferler doğumların eğitilmiş profesyonel kişiler gözetiminde gerçekleşme oranını yaklaşık %36 arttırmıştır.⁶⁰

Dördüncü olarak, yüksek anne ölüm oranlarını düşürmeye yönelik çabaların sağlık sistemlerinin ve hizmetlerinin iyileştirilmesinin ötesine geçmesi ve sektörler geneline yayılması gerekmektedir. Kalkınmalarının

KUTU 5 Anne ölüm oranının düşürülmesi —Neler işe yarıyor?

Malezya ve Sri Lanka örneklerine bakış

Sri Lanka ve Malezya örneğindeki gibi, nispeten düşük gelirli yerlerde bile anne sağlığı hizmetlerinin verilmesi zor olsa da mümkündür. 1930'larda 100.000 canlı doğum başına 2.000 olan anne ölüm oranı, Sri Lanka'da 1947'ye kadar yaklaşık 1000'e düşmüş, sonraki üç yılda ise yarıya inerek 500'ün altına inmiştir. 1996'ya gelindiğinde, anne ölüm oranı 24'e düşmüştü. Malezya'da ise, 1950-1957 yılları arasındaki yedi yıllık dönemde, anne ölüm oranı 534'den yarı yarıya inmiştir. Ardından, her on yılda bir yarıya düşen ölüm oranı, 1997'de 19'a kadar düşmüştür.

Sağlık sistemlerinin etkili çalışmasını önleyen kurumsal engelleri aşmak için, Sri Lanka ve Malezya entegre ve aşamalı yaklaşımlar benimsemiştir. Bu iki ülke bunu mütevazı bir toplam sağlık harcaması ile yapmıştır: 1950'lerden bu yana ortalamada gayrisafi yurt içi hasılanın yüzde 1,8'i. Her iki ülkede de sağlık programları temel eğitim, su ve sanitasyon, sıtma kontrolü ve entegre kırsal kalkınma arasındaki sinerjik etkileşimlerden yararlanmıştır. Kadın-doğumla ilgili acil durumlarla başa çıkılmasına yardımcı olan kırsal yolların yapımı buna dahildir. Anne sağlık hizmetlerinin önündeki mali, coğrafi ve kültürel engeller, kırsal alanlarda yetkin, profesyonel ebelerin ön saflarda hizmet vermesi sağlanarak ve bu ebelere istikrarlı bir şekilde ilaç ve ekipman temin ederek, destek hizmetleriyle bağlantılandırılarak ve iletişim ve ulaşımı geliştirerek ele alınmıştır. Eş zamanlı olarak, tesisler, kadın hastalıkları tedavisi temin edecek ve komplikasyonları ele alacak şekilde güçlendirilmiştir. Kurumsal yönetimin iyileştirilmesi, hizmet sağlayıcıların denetim ve hesap verebilirliğini arttırmıştır. Alana özel ölüm verileri, izleme sistemleri yoluyla sağlanmış, böylece yetkilendirilen yerel topluluklar siyasi liderlerden hesap sorabilmiş ve ulusal ve bölgesel aktörler tek bir anne ölümünün bile kabul edilemez olduğunu kabul etmeye zorlanmıştır. Son olarak, her iki ülke de kadınların statülerinin iyileştirilmesi yönünde güçlü bir taahhüt sergilemiştir: kadınlar milli bağımsızlığın öncesinde veya hemen sonrasında oy kullanma haklarını almış, kadınların eğitimine özel önem verilmiştir.

Kaynak: Pathmanathan v.d., 2003.

ilk dönemlerinde yüksek anne ölüm oranı sorunuyla baş etmede Malezya ve Sri Lanka'nın elde ettiği başarı da bu noktayı göstermektedir (Kutu 5). Altyapıya (kırsal yollar) ve kadınların eğitime yapılacak küçük yatırımlar, anne sağlığı hizmet sağlayıcılarının eğitilmesiyle ve hastanelerin inşa edilmesiyle birleştiğinde, anne ölüm oranlarında dramatik bir düşüşe neden olmuştur.⁶¹

Beşinci olarak, sorunun siyasi görünürlüğü ve öneminin artırılması büyük önem taşımaktadır. Türkiye, bu anlamda nelerin başarılabilceğini göstermektedir. Türkiye'nin 2000'deki anne ölüm oranı her 100.000 canlı doğum başına 70'ti. Başa geçen yeni bir hükümet, kendisini iktidara taşıyan siyasi destekten yararlanarak 2003'te, az hizmet alan bölgelere odaklanmaya, kurumsal reforma ve hastalara karşı sorumluluğa vurgu yapan bir Sağlık Dönüşüm Programını uygulamaya

koymuştur. Temel sağlık hizmetlerine ve önleyici hizmetlere ayrılan bütçe, az hizmet alan bölgelerde %58 artmış, uzakta yaşayan insanlara hizmet götürmek için hava ambulansları hizmete sokulmuş, sağlık çalışanları yoksul bölgelerde kapsama alanını genişletebilmek için yeniden dağıtılmış ve şartlı nakit transferleri yoluyla gebe annelerin doğum öncesi bakım evlerini kullanmaları ve devlet hastanelerinde doğum yapmaları teşvik edilmiştir. 2009'a gelindiğinde, anne ölüm hızı 19,8'e düşmüştür.⁶²

Ağır dezavantajlı nüfuslara eğitim sağlanması

Eğitime kayıt oranlarında cinsiyetler arası fark ulusal ölçekte azalsa bile, bu eşitsizlikler yoksul insanlar ile uzaklık, etnisite, kast, ırk ve engellilik gibi başka koşullar nedeniyle dezavantajlı konumda olanlar için devam etmektedir. Bu gruplara ulaşabilmek için, politika yapıcılar Kamboçya, Kolombiya, Honduras, Meksika, Nikaragua, Pakistan ve Türkiye'nin deneyimlerinden yararlanabilirler. *Mevcut olan seçenekler yelpazesine arza yönelik çareler (uzak bölgelerde daha fazla okul inşa etmek ve yerel öğretmenler istihdam etmek gibi) ve talebe yönelik çareler (kız çocukların okula devam etmesi şartına bağlanmış nakit transferleri gibi) dahildir.* Etkin maliyetli müdahaleler tasarlanmanın anahtarı, yerel koşullar ve özellikler hakkında bilginin mevcut olması ve bu bilgiyi toplamanın maliyetidir. Eldeki bilginin görece az olduğu yerlerde, kız çocukların okula gönderilmesi şartına bağlanmış nakit transferleri gibi yerele daha az uyarlanmış politikalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin azaltılmasında daha etkili olabilir. Nakit transferleri hem orta hem de alt gelir gruplarında okula kayıt oranlarını olumlu yönde etkilemiş, özellikle de kayıt oranlarının baştan beri düşük olduğu gruplarda (ağır dezavantajlı gruplar gibi) bu oranı arttırmıştır.⁶³ Etkililikleri nedeniyle geniş siyasi kabul bulan bu politikalar, 30'u aşkın ülkede uygulanmaktadır.

Kadınlar için ekonomik fırsatların iyileştirilmesine yönelik politikalar

Dünya genelinde, kadın ve erkeklerin ekonomik fırsatlara erişimi —ister ücretli istihdam ister tarım veya girişimcilik olsun— temelde farklı yollarla gerçekleşmektedir. Kadınlar, erkeklere göre ekonomik alanın çok farklı kesimlerinde yer alma ve orantısız bir şekilde daha düşük

üretkenlikli faaliyetlerde, bağımsız işlerde ve kayıt dışı (enformel) sektörde yoğunlaşma eğilimi göstermektedir. Formal ücret sektöründe bile kadınlar genellikle daha düşük ücret veren belli meslek ve sektörlerde toplanmaktadır. Bu farklılıklar, ülkeler zenginleşse bile varlığını korumaya devam etmektedir.

Bu kalıplara neden olan üç faktörden söz edilebilir. Birincisi, kadın ve erkekler, aile üyelerinin bakımı ve ev işleri konusunda çok farklı sorumluluklara sahiptir ve bunun sonucunda çok farklı zaman kullanım kalıpları ortaya çıkmakta, bu kalıplar da istihdam seçimlerini ve ekonomik faaliyeti doğrudan etkilemektedir. İkincisi, kadınlar ve erkeklerin üretken girdilere erişimi farklıdır ve çoğu zaman piyasalar ve kurumların muamelesi de cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Üçüncüsü, birbirini pekiştiren bu kısıtlılıklar bir “kadın üretkenliği kapısı” yaratabilmektedir. Bu nedenle, politikalar altta yatan bu faktörleri hedeflemelidir. Çoğunlukla birden fazla faktörün etkisi söz konusu olacağından, etkili politika müdahalelerinin ya eşzamanlı olarak ya da sırayla bu faktörlerin bir kaçını birden hedeflemesi gerekebilir.

Kadınların zamanının serbest bırakılması

Ekonomik fırsatlara erişimde cinsiyetler arasında farka yol açan neden kısmen, aile üyelerinin bakımı ve ev işleriyle ilgili sorumlulukların dağılımına ilişkin yerleşmiş normların bir sonucu olarak zaman kullanımında görülen farklılıktır. Bu bağlayıcı normların ele alınması ve kadınların zamanının serbest bırakılması, üç tür politikaya daha fazla önem atfedilmesi anlamına gelir: Çocuk bakımı ve annelik/babalık izin politikaları, altyapı hizmetlerinde iyileştirmeler, ve piyasalara erişimin işlem maliyetlerini azaltan politikalar.

Çocuk bakımı için para yardımı yapılması veya çocuk bakım hizmetinin devlet eliyle sunulması, piyasada çalışmalarının evde getirdiği yükler için kadınları tazmin edebilir. Çocuk bakımı ya doğrudan devlet eliyle (yerel yönetimler dahil) ya da özel sektör vasıtasıyla ve buna yönelik kamu teşvikleri ve düzenlemelerle sunulabilir. Gelişmekte olan ülkeler arasında, bazı orta gelirli Latin Amerika ülkeleri çocuk bakımı politikaları uygulamıştır. Örnekler arasında Meksika'daki *Estancias Infantiles* ve Kolombiya'daki *Hogares Comunitarios* gibi devlet eliyle sağlanan veya sübvansede edilen

gündüz bakım hizmetleri ve Arjantin ve Brezilya'da uygulanan benzer programlar sayılabilir. Bu ülkelerden ve benzer programlar uygulayan zengin ülkelere (başta Kuzey ve Batı Avrupa) gelen bulgular, bu yöntemin hem kadınların çalışma saatlerini arttırdığını hem de onları kayıtlı (formel) istihdamda çalışmaya yönelttiğini göstermektedir. Daha düşük gelirli ülkelere, kırsal kadınlar ve kayıt dışı sektörde çalışan kadınlar için çocuk bakımı çözümlerine özellikle ihtiyaç vardır.

Hindistan'da, bir sivil toplum kuruluşu (STK) olan Mobile Creches (Gezici Kreşler), kırsal alanda kayıt dışı sektörde çalışan kadınlar için çocuk hizmetleri sunumuna yönelik farklı modelleri ve bayındırlık programlarını denemektedir. Hindistan'ın Gujarat Eyaleti'nde de Self Employed Women's Association (Serbest Çalışan Kadınlar Derneği) tarafından benzer çalışmalar yapılmış, Dernek üyelerinin 0-6 yaş çocukları için gündüz bakım merkezleri kurulmuştur. Devlet eliyle sunulan diğer gündüz bakım seçenekleri ya okul gününü uzatmaya (özellikle eğitimin sadece yarım gün olduğu sınıflar için) ya da çocukların okul sistemine giriş yaşını düşürmeye yöneliktir.

Annelik-babalık izinlerine yönelik politikalar temel olarak zengin ülkelere denenmiştir ve bunlar tipik olarak doğum izni biçiminde olmaktadır. Bu politikalar söz konusu ülkelere kadınların işgücüne katılımını arttırmışsa da, aynı politikaların gelişmekte olan ülkelere uygulanabilirliği çok daha sınırlı olabilir. Öncelikle, bu politikalar sadece kayıtlı sektörde kullanılabilmektedir; kayıtlı sektör ise orta ve düşük gelirli ülkelere tipik olarak istihdamın sadece küçük bir kısmını temsil etmektedir. İkinci olarak, bu tür politikalar, doğum izninin devlet tarafından finanse edilmediği yerlerde, işverenlerin çocuk doğurma yaşındaki kadınları işe almak istememesiyle de sonuçlanabilmektedir. Hem annelik hem de babalık izni öngören ve annelik iznini zorunlu kılan politikalar (İzlanda, Norveç ve İsveç'te olduğu gibi) kadınlara karşı ayrımcı olmama avantajına sahip olmanın yanı sıra çocuk bakımıyla ilgili normlarda bir dönüşüm gerçekleşmesine de yardımcı olmaktadır. Ancak bu yaklaşım, mali açıdan, birçok gelişmekte olan ekonominin mali kapasitesinin çok ötesinde olabilir.

Altyapı hizmetlerinde iyileştirmeler — özellikle su ve elektrikte— kadınların ev ve bakım işleri için harcadığı zamanın azaltılmasına

yardımcı olabilir. Örneğin, Güney Afrika'da evlerin elektrik şebekesine bağlanması, kadınların işgücüne katılımını %9 arttırmıştır; Bangladeş'te ise kadınların daha fazla boş zamanı kalmasına yol açmıştır. Pakistan'da, su kaynaklarının evlerin yakınına yerleştirilmesi, piyasa çalışmasına ayrılan zamanın artmasında etkili olmuştur. Başka araştırmalar piyasa çalışması üzerinde bir etkiden bahsetmese de, boş zamanların artması üzerindeki etkiden söz etmektedir ve boş zamanların artması da kadınların refahını arttıran etkenlerden biridir (Bölüm 7).

Müdahaleler, piyasalara erişimle bağlantılı işlem (zaman) maliyetlerinin azaltılmasına da odaklanabilir. Daha iyi ve daha etkili ulaşım seçenekleri, evin dışında çalışmanın getirdiği zaman maliyetini azaltarak, ev, bakım ve piyasa işinin yükünü idare etmeyi kolaylaştırabilir.

Bilgi ve iletişim teknolojileri ise kadınların piyasalara erişim ve piyasada istihdama katılım konusunda karşılaştığı zaman ve mobilite kısıtlarının azaltılmasına yardımcı olabilir. Kenya'daki M-PESA gibi mobil bankacılık sistemleri, kadınların küçük finansal ve bankacılık işlemlerini daha verimli bir şekilde gerçekleştirmesine olanak vererek tasarrufu desteklemekte ve özellikle küçük kadın girişimciler için faydalar getirmektedir. Hindistan'da, bir STK olan Foundation of Occupational Development (Mesleki Gelişim Vakfı) tarafından yürütülen program, kadınları pazarlamaya odaklanacak şekilde gruplar halinde örgütlemiş, onlara cep telefonu ve internet erişimi sağlamış, böylece kadınların hem ürünlerini doğrudan pazarlamasına hem de kar marjlarını arttırmalarına yardımcı olmuştur.⁶⁴

Varlık ve girdilere erişimde farkın kapatılması

Kadın çiftçilerin ve girişimcilerin araziye erişimi, erkek meslektaşlarına kıyasla daha azdır. Benzer şekilde, kredi talebi ve kredi kullanımı da kadın çiftçiler ve girişimciler arasında erkek meslektaşlarına göre daha azdır. Bu farklılıkların kökeninde, piyasaların ve kurumların başarısızlıkları ile bu başarısızlıklara hanehalklarının nasıl tepki gösterdiği arasındaki etkileşimler yatar. Örneğin, krediye erişim çoğu zaman teminat karşılığı göstermeyi gerektirir ve bu karşılığın arazi veya başka bir taşınmaz olması tercih edilir. Kadınlar bu yüzden dezavantajlıdır, zira kadınların toprağa erişimi ya daha düşük ya da daha güvencesizdir ve kadınlar orantısız bir şekilde sermayelendirmenin daha düşük ve

çıkıtının çoğu zaman soyut olduğu hizmet sektörlerinde çalışmaktadır. Hanehalkı içinde kadın ve erkek üyelere eşit olmayan kaynak tahsislerine (örneğin arazi konusunda) yol açabilen cinsiyet temelli tercihler de bu faktörleri pekiştirebilmektedir.

Politikaların bu farklı erişim imkanlarının altında yatan belirleyici faktörlere odaklanması gerekmektedir —kadınların mülkiyet haklarını iyileştirerek, hizmet sunum kurumlarındaki ayrımcı uygulamaları düzelterek ve kredi piyasalarının işleyişini iyileştirerek kurumsal oyun alanının eşitlik esasına göre düzenlenmesi gibi.

Kadınların arazi edinme ve mülkiyet haklarını güçlendirmek, kadın çiftçilere ve girişimcilere yardımcı olabilir. Ele alınması gereken başlıca kısıt, kadının malvarlığı edinme veya miras alma ve kaynakları kontrol etme yetisi üzerindeki kısıtlamalardır. Hindistan ve Meksika'da yaşanan deneyimler, miras hukukundaki hükümlerin kadın ve erkekler için eşit hale getirilmesinin kadınlarda varlık mülkiyetini artırdığını göstermektedir. Birçok ülkede tarımsal üretkenlik farklarının altında yatan ayrımcı toprak kanunları da en azından evlilikte ortak mülkiyeti öngörecekt ve böylece kadının ekonomik fırsatlara erişimde arazisini kullanabilme yetisini artıracak şekilde reformdan geçirilmelidir. Evli kadınların toprak haklarını (özellikle boşanma veya eşin ölümü halinde) güvenceye almanın daha da iyi bir yolu ise arazilerin zorunlu olarak ortak tapuya kaydedtirilmesidir. Etiyopya'da arazi ruhsatı için her iki eşin ortak tapu çıkartması şartının arandığı iki bölgede, kadınların isimleri tüm tapuların %80'den fazlasında yer almıştır; bu, ruhsatın sadece aile reisi adına çıkarıldığı bölgede %20 civarında olan oranın dört katıdır.⁶⁵

Hizmet sunan kurumlarda ayrımcı uygulamaların düzeltilmesi kapsamında örneğin devletin toprak dağıtım ve tapu kayıt usullerinin ve tarımı destekleme kuruluşlarının işleyişlerinin düzeltilmesi, birçok ülkede kadınların ekonomik fırsatlara erişimini iyileştirebilir. Bu ayrımcı uygulamaların giderilmesi için birkaç koldan çalışılması gerekecektir. Öncelikle, hizmet sağlayıcılar kadınları açıkça ve ilaveten hedeflemelidir. Örneğin, hanehalkı reisini hedefleyen arazi dağıtım programları kadınlara pek hizmet etmeyecektir. Bunun yerine, hükümetler, dağıtılan araziler için zorunlu ortak tapu uygulaması getirebilir ve bunu cinsiyet konusunda duyarlılaştırma politikalarıyla ve

yerel arazi kurullarında kadınlara daha geniş temsil sağlamak suretiyle destekleyebilir. İkinci olarak, kadınlara, önceliklerin belirlenmesi de dahil olmak üzere hizmet sunum kuruluşu bünyesinde belli ölçüde yetki verilebilir. Tarımsal destekleme için, örneğin, kadınlar Tarım Bakanlığında karar alma makamlarına yerleştirilebilir. Üçüncü olarak, çağrı merkezleri yoluyla tarımın desteklenmesi için Kenya'da yapıldığı gibi, hizmetlerin ulaşım kapsamını genişletmek için teknolojiyen faydalanılabilir. Dördüncü olarak, izlemenin iyileştirilmesi sorunların görünür hale gelmesini sağlayabilir. Son olarak, hizmetlerin kadın kullanıcılarına, hakları olan hizmet düzeyi konusunda bilgi verilmelidir. Bu adıma yardımcı olacak şekilde talebin kolektif unsuru oluşturulabilir—örneğin, kadınların çiftçi örgütlerini destekleyerek.

Kadın borçlularla yeterli deneyim yaşanmamış olmasından kaynaklanan bilgi sorunlarını gidermek yoluyla kredi piyasalarının işleyişinin iyileştirilmesi, tarım ve girişimcilikte kadın ve erkek arasındaki üretkenlik farklarının ele alınmasına yardımcı olabilir. Mikro kredi programları, kadınların küçük ölçekli kredilere erişmesine yardımcı olmak ve bir kredi performansı sicili oluşturmak yoluyla bu sorunların ele alındığı en yaygın yöntem olmuştur. Tipik olarak, bu programlar grup borçlandırma programları biçiminde olmaktadır; örnek olarak ise Bangladeş'teki Grameen Bank ve Peru'daki FINCA verilebilir. Mikro kredi bugün grup borçlandırma planlarının ötesine geçerek, Bolivya'da Banco Sol ve Endonezya'da Bank Rakyat gibi bankaların uyguladığı, daha büyük bireysel krediler sunan ve akran denetiminden ziyade geri ödeme teşviklerine dayanan kredi planları yönünde evrimleşmiştir. Formel krediye erişim olmamasının bir çözümü de, Nijerya'da Access Bank, Uganda'da DFCU ve Tanzanya'da Sero Lease ve Finance'ın yaptığı gibi, finansal inovasyon ve küçük işletmelerin ihtiyaçlarına cevap veren kredi modelleri benimsemektir. Kadınların geçmişten gelen bir kredi siciline sahip olma olasılığının erkeklere göre daha düşük olduğunu ve kadınların teminat karşılığı olarak gösterebileceği varlık tabanlarının daha düşük olacağını kabul eden bu büyük ticari bankalar, kadınlara ait işletmelere ve kadın girişimcilere yönelik kredi hizmetlerini desteklemek ve genişletmek için yeni araçlar geliştirmek üzere Uluslararası Finans Kurumu

(IFC) ile işbirliğine gitmiştir. Müdahaleler arasında ekipman karşılığı veya nakit akışı temelinde teminat karşılıklarıyla verilen krediler gibi yeni ürünlerin geliştirilmesi, mali kurumların personellerinin eğitilmesi ve kadın müşterilerinin sayılarını arttırmalarında bankalara yardımcı olacak stratejik destekler yer almaktaydı. Bu müdahalelerden elde edilen ilk deneyimler, finansal hizmetlerden yararlanan ve ortalamanın üstünde geri ödeme ile daha büyük krediler alan kadın müşterilerin oranında bir artış olduğunu göstermektedir (Bölüm 7).

İşgücü piyasalarındaki ayrımcılığa karşı mücadele

Ücretli istihdamda, kadınların belli sektör veya mesleklerde yeterince temsil edilmemesi, işverenler arasında kadınların uygun işçiler olmadığı veya istihdam için iyi adaylar olmadığı yönündeki ayrımcı kanıları besleyebilir (ya da var olan kanıları pekiştirebilir). İş arama ve mesleki yükselmeye sosyal ağların (çoğu zaman cinsiyet esaslı) taşıdığı önem de kadınların belli iş, pozisyon, sektör veya mesleklerden dışlanmasını artırabilir. Bu bilgi sorununu kırmak ve ağları kadınları da içerecek şekilde genişletmek için başlıca üç politika türünden yararlanılabilir: aktif işgücü piyasası politikaları; olumlayıcı eylem programları; ve grup oluşturma ve rehberlik tedbirleri.

Aktif işgücü piyasası politikaları, kadınların işgücüne girmesine veya yeniden girmesine olanak tanıyan eğitim, işe yerleştirme ve diğer destek uygulamalarını bir araya getirir. Bu politikalar tipik olarak kadın-erkek arasındaki ücret farklarını azaltma amacı gütmese de, Arjantin, Kolombiya ve Peru'dan gelen araştırma bulguları bu politikaların, katılımcıların kabiliyetlerini işverenlere daha iyi iletebilmesine olanak sağlayarak kayıtlı sektörde kadınların istihdamını ve gelirini arttırdığını göstermektedir.

Üründe halihazırda uygulama ve değerlendirme süren benzer bir program da umut vaat eden başarı işaretleri göstermektedir (kutu 6).

Pozitif ayrımcılık, ya da istihdamda eşit fırsatlar yaratmaya yönelik programlar, işgücü piyasasında bilgi eksikliklerinden kaynaklanan başarısızlıkları aşmanın bir başka yoludur. Amaç, kadınların ücretli istihdama katılımını, bilgi eksikliklerinin ve sosyal ağların bağlayıcılığını yitirdiği bir "kritik eşiğe" ulaştırmaktır (çoğu zaman bunun %30 civarında

KUTU 6 Ürdün'de kadın istihdamının kolaylaştırılması

Artan eğitim düzeylerine rağmen, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da kadınların işgücüne katılım oranları hala çok düşüktür. Ürdün'de, 20-45 yaş arası kadınların sadece %17'si çalışırken, bu oran aynı yaş grubundaki erkeklerde %77'dir. İşgücüne katılımdaki bu fark, daha eğitilmiş olan yüksekokul mezunları arasında da geçerlidir. Bu düşük istihdam oranları, işgücü piyasasına girmek isteyen yeni mezunların işini zorlaştırmaktadır. Çalışan kadın sayısı çok az olduğundan, genç kadınlar istihdam dünyasında izleyebilecekleri bir rol modelden veya iş bulmalarına yardımcı olacak sosyal ağlardan yoksundur. Kadınlarla çalışma deneyimi olmayan işverenler, kadınların çalışmaya devam etme konusunda daha az kararlı olduğuna inanıyorlarsa kadınları işe almak konusunda isteksiz davranabilmektedir.

Jordan New Opportunities for Women (Jordan NOW) (Ürdün Kadınlar için Yeni Fırsatlar) programı, iki politikanın ne derece etkili olduğunu sıkı bir şekilde değerlendirmek amacıyla oluşturulmuş bir pilot uygulamadır. Programın odaklandığı politikalar ise şunlardır: kısa dönemli ücret sübvansiyonları ve istihdam edilebilirlik becerileri eğitimi.

Kısa vadeli ücret sübvansiyonları, firmalara genç kadın mezunları işe almak için bir şans ve buralarda çalışan genç kadınları izlemek yoluyla stereotipleri aşmak için bir fırsat sunmaktadır. Sübvansiyonlar aynı zamanda genç kadınlara iş arama ve işverenlere yaklaşma konusunda güven de verebilmektedir. Pilot uygulamada, verilen her bir kupon, altı aylık asgari ücrete denk bir tutara karşılık gelmektedir.

İstihdam edilebilirlik becerileri eğitimi, mezunların okulda öğrendikleri teknik becerileri pratik becerilerle destekleyerek iş bulma ve işte başarılı olma şansını yükseltmektedir. Birçok işveren, yeni mezunların bu kişilerarası iletişim becerilerine veya temel iş becerilerine sahip olmadığını söylemektedir. Pilot uygulamada, öğrenciler takım oluşturma, iletişim, sunum, ticari yazışmalar, müşteriye

hizmet, özgeçmiş hazırlama, mülakat ve pozitif düşünme konularında 45 saatlik eğitim almışlardır.

Bu politikalar için büyük bir talep olduğu görülmektedir. Düşük istihdam oranlarına rağmen, yeni mezun kadınların çoğunluğu çalışmak istemektedir: yüzde 93'ü mezun olduktan sonra çalışmayı planladıklarını belirtirken, yüzde 91'i evlendikten sonra evin dışında çalışmak istediklerini söylüyor. Eğitim kurslarına katılmaya davet edilen genç kadınların yüzde 62'si eğitimi tamamlamış, evli olmayan kadınların eğitime devam oranı daha yüksek olmuştur. Kursa başlayanlar olumlu görüş bildirmiş, kursun kendilerine iş aramaya başlama konusunda güven kazandırdığını iddia etmişlerdir. Ücret sübvansiyonu programının dördüncü ayına gelindiğinde, kuponları kullananların yaklaşık üçte biri kendilerine birer iş bulmuştur.

Yapılan proje ortası değerlendirmesinin ilk sonuçları, kuponların önemli istihdam etkileri olduğunu ortaya koymaktadır: sadece kupon alan veya kuponla birlikte eğitim de alan mezunlar arasında istihdam oranları yüzde 55-57 arasında olurken, sadece eğitime katılan veya ne eğitim ne de kupon alanlarda bu oran yüzde 17-19 arasında kalmıştır. Tüm gruplarda, istihdamın etkileri evli olmayan kadınlar için daha yüksektir. Mali güçlenme/yetkilenme (kendi paraları olan ve bu parayı nasıl kullanacaklarına karar verebilen kadınların oranı ile ölçülen) de kupon, eğitim veya her ikisini alanlar için önemli ölçüde artmıştır. Çalışmanın takibi için yapılacak izleme anketleri, kuponların yarattığı bu istihdam etkilerinin uzun vadede devam edip etmediğini belirleyecek ve yetkilenme ve tutum değişikliğinin diğer ölçülerine odaklanacaktır. Anketler ayrıca evlilik ve çalışma arasındaki bağlantının daha derinlemesine incelenmesine de olanak verecektir; bu kapsamda evli kadınların eğitime katılma, kuponları kullanma ve istihdam edilme olasılıklarının daha düşük olduğu yönündeki daha önceki bulgular da göz önüne alınacaktır.

Kaynak: WDR 2012 ekibi

bir katılımı ifade ettiği savunulmaktadır). Deneyimler (çoğu zengin ülkelerden), pozitif ayrımcılık programlarının, zorunlu tutulduğu durumlarda en iyi sonuçları verdiğini göstermektedir. Pozitif ayrımcılık ayrıca kamu sektörü istihdam ve sözleşme kuralları için de uygulanabilir; ancak etkilerin dikkatle izlenmesi ve uygunsuzluklar için sağlam yaptırımların uygulanması önem arz etmektedir.⁶⁶

Bu tür programların uygulandığı yerlerde, programın açıkça görülen etkisi, ücretli istihdamın erkeklerden kadınlara kaydırılması

yönünde olmuştur. Bu tür politikaların ekonomik verimliliği hala tartışılabilir, bu konudaki en kapsamlı bulgular (ABD'deki uzun deneyimlerin sonucu) verimlilik üzerinde çok az olumsuz etki olduğunu veya hiç olmadığını göstermektedir.⁶⁷ Diğer ülkelerdeki deneyimler de potansiyel olumsuz verimlilik etkilerini önlemek için pozitif ayrımcılık programlarının geçici olması gerektiğini ve kadınların temsil oranı gereken kritik kitleye ulaşır ulaşmaz programların kaldırılması gerektiğini göstermektedir.

Doğrudan pozitif ayrımcılık politikaları olmasa bile, kamu sektöründe kadın istihdamının yüksek rakamlara ulaşması bir “iyi örnek” etkisi yaratabilir. Zengin ülkelerde, kamu sektöründeki büyüme, kadınların işgücü piyasalarına entegre edilmesinde önemli bir araç olmuştur.⁶⁸

Kadın ağlarının oluşturulmasını desteklemek, cinsiyet temelli ağların kadın işçi, çiftçi ve girişimcileri olumsuz etkilediği yerlerde etkili olabilir. Bu tür müdahaleler, sosyal sermaye ve ağ oluşturma çalışmalarının eğitim, bilgilendirme ve rehberlik sunumuyla birleştiği zamanlarda en iyi performansı göstermektedir. Buna bir örnek de, Kutu 6’da anlatılan Ürdün’ün NOW programıdır. Daha yerleşmiş olan bir başka örnek ise Hindistan’daki Serbest Çalışan Kadınlar Derneğidir; Dernek, kayıt dışı sektörde çalışan çok sayıda işçi ve girişimcinin çıkarlarını temsil eden ve üyelerine kapsamlı bilgi, destek ve eğitim hizmetleri sunan etkin bir kuruluş haline gelmiştir.

İş mevzuatlarındaki ayrımcı muamelenin ortadan kaldırılması, kadınların önündeki ekonomik fırsatları destekleyebilir. Yasa ve yönetmeliklerde öncelik, birçok ülkede yarı (kısmi) zamanlı çalışmaya getirilen sınırların (yasaklar da dahil) yeniden gözden geçirilmesi olmalıdır. Kadınlar bakım ve ev işlerinde orantısız bir sorumluluk yüklendiğinden, bu tür kısıtlamalar kadınların iş seçeneklerinin erkeklerle kıyasla çok daha fazla sınırlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu yasakların esnetilmesi, ücretli istihdam konusunda kadınlara daha fazla fırsat sağlayacaktır. Arjantin’de, kayıtlı sektörde yarı zamanlı iş sözleşmeleri üzerindeki yasağın kaldırılması, kayıt dışı sektörde yarı zamanlı çalışan çocuklu kadınların önemli bir kısmının kayıtlı sektörde yarı zamanlı işlere kaymasıyla sonuçlanmıştır.⁶⁹

Söz hakkı farklılıkların azaltılmasına yönelik politikalar

Kadının toplumsal sesinin yükseltilmesi

Kadınlar toplumda ve hanehalkı içinde erkeklerle göre daha kısık bir sese sahiptir. Toplumsal düzeyde, gelirin artması bu farklılıkların azaltılmasında etkili olmamaktadır. Siyasetin erkekler için olduğunu dikte eden normlar; kadınların daha kötü liderler olduğu yönündeki ve kadınların siyaset dünyasındaki düşük katılımıyla da kısmen beslenen inançlar; aile üyelerinin bakımı ve ev işleri konusunda yaygın

olan ve kadınların resmi siyasi kurumlara katılmak için kullanabileceği zamanı sınırlayan normlar; ve siyaset içinde yer alan ve kadına karşı işleyen cinsiyet temelli ağlar, gelirdeki büyümeden çok daha etkili olmaktadır.

Bu kısıtlar kadınların işgücü piyasasındaki şanslarını sınırlayanlara çok benzediğinden, politika çözümleri de benzerdir. Kotalar ve diğer pozitif ayrımcılık programları, siyasetin çeşitli düzeylerinde kadının siyasi temsil oranını arttırmıştır. Bu tür tedbirler siyasi partiler tarafından seçmen listelerine alınacak kadın adaylara yönelik yapılan gönüllü taahhütlerden, mecliste kadınlar için ayrılan sandalye sayısının belirtilmesine kadar uzanabilir. Bir ülke için hangi seçeneğin daha uygun olduğu, ülkenin politik sistemine bağlıdır. Örneğin, nispi temsil sistemlerinde kadınlara tek tek sandalye ayırmak bir işe yaramayacaktır, oysa partilerin güçlü liderliğe ve parti içi disipline sahip olduğu yerlerde gönüllü parti kotaları işe yarayabilir. Sistem ne olursa olsun, nasıl tasarlandığı ve uygulandığı hayati öneme sahiptir. Senato seçimlerinde adayların oy pusulasına alfabetik sırayla yerleştirildiği İspanya’da, partiler oy pusulasının alt kısımlarına düşen soyadlarına sahip ve bu nedenle de sandalye kazanma şansı daha düşük olan kadınları seçme eğilimi göstermiştir.⁷⁰

Kadınların siyasi temsilini artırmak için kotalardan yararlanılacaksa, daha kapsamlı gerilimlerin ortaya çıkma olasılığı da kabul edilip değerlendirmeye alınmalıdır. Zorunlu kotalar, devletin demokratik sürecin bir kısmını sınırlaması anlamına geldiğinden, bu değişikliğin kemikleşmiş eşitsizlikleri telafi etme ihtiyacı karşısında dengelenmesi gerekmektedir. Hindistan’daki yerel yönetimlerin uyguladığı bir seçenek, kotaları dönemsel esasta uygulamak olmuştur —bu yöntemde, her farklı seçim için, kotaya ayrılacak sandalyeler önceki seçimlerde kotalı olan sandalyelerden farklı olacak şekilde belirlenmektedir. Tüm pozitif ayrımcılık uygulamalarında olduğu gibi, bu seçenek de net bir amaç veya sürenin en baştan belirlenebilmesine olanak vermektedir. Sandalye ayırmanın yapısı da önemlidir. Belli sandalyelerin kadınlar için ayrılması, “göstermelik” kadın sandalyeleri yaratma riskini de taşımaktadır.

Kotalar kadın temsilini artırmıştır. Meksika’da, aday kotaları parlamentodaki kadınların oranını yüzde 16’dan yüzde 22’lere çıkarmıştır. Fas’ta kadınlara ayrılan sandalyeler,

parlamentodaki kadın sayısını yüzde 1'in de altında olan bir orandan neredeyse yüzde 11'e çıkarmıştır. Hindistan'da yerel yönetimlerin koydukları kotalar da bu tür tedbirlerin, kadın siyasetçilerin etkinliği konusunda seçmenlerin sahip olduğu önyargıların kısa sürede değişebileceğini ve kotalar kaldırıldıktan sonra bile bu pozisyonlara seçilen kadınların oranlarını arttırabileceğini göstermiştir.⁷¹

Siyasi alandaki pozitif ayrımcılık uygulamalarının sendikalar, şirketler, yargı ve meslek kuruluşları gibi *diğer toplumsal kurumlarda kadınların sesini yükselten tedbirlerle* desteklenmesi gerekmektedir. Bu, kotalarla yapılabileceği gibi, kadınlar için hedeflenen bu alanlarda rehberlik programları, kadın ağları ve beceri geliştirme programları yoluyla da yapılabilir. Kadın gruplarının toplu hareket etmesi bunda özellikle etkili olabilir; zira Hindistan'daki Serbest Çalışan Kadınlar Derneği buna örnektir. Daha genel olarak, kadınlar daha az formel kuruluşlarda daha iyi temsil edilme eğiliminde olduğundan, kanun ve yönetmelikler bu tür kuruluşlar için adil bir oyun alanı sağlamalıdır.

Kadının hanehalkı içindeki sesinin yükseltilmesi

Kadınların kendi hanehalkları içindeki kısık sesi, onların ekonomik fırsatlara daha sınırlı erişiminin, sosyal normların doğasının, yasal mevzuatın ve kanun uygulamalarının birleşik etkisini yansıtmaktadır. Hanehalkı kaynakları üzerindeki kontrolün kilit belirleyicileri, ekonomik fırsatlara erişim ve özellikle varlıklara erişimi belirleyen haklar ve mülkiyet üzerindeki haklar olmak üzere yasal mevzuattır. Aile içi şiddet açısından, sosyal normlar ve kanunların içeriği ve uygulanışı önemlidir. Doğurganlık açısından ise, normlar, pazarlık gücü ve hizmet sunumu kritik öneme sahiptir.

Hanehalkı kaynakları üzerinde kontrolün arttırılması

Bu nedenle, kadının hanehalkı içindeki sesini yükseltmek açısından en çok umut vaat eden politikalar, kadınların hanehalkına ait varlıkların kontrolünde ve ekonomik fırsatların genişletilmesinde dezavantajlı olmamasını temin etmek üzere yasal mevzuatın reformdan geçirilmesine odaklanır. Yasal çerçeve için, evlilik, boşanma ve mal paylaşımını düzenleyen

aile hukuku mevzuatı ve toprak kanunları önem taşır. Birden fazla hukuk sisteminin bulunduğu birçok ülkede, kanunların birbirleriyle çatışma durumu ortaya çıkar. Hem örfi hukuku hem de dini hukuku içerebilen bu sistemlerin uzlaştırılması, özellikle tüm yasaların ülkenin anayasasıyla uyumlu olmasını sağlamak açısından bir önceliktir. Kenya, yakın zamanda gerçekleştirdiği anayasa reformunda bu türde değişiklikler yapmıştır.

Bu alanlarda reform siyasi ve sosyal açıdan karmaşık olsa ve büyük oranda ülke bağlamına bağımlı olsa da, deneyimler değişimin mümkün olduğunu göstermektedir. Etiyopya, 2000 yılında aile hukukunda yaptığı reformla, kocanın eşinin dışarıda çalışmasına izin vermeme yetkisini kaldırmış ve aile mülkünün idaresinde eşlerin ikisinin de mutabakat vermesini şart koşturmuştur. Bu değişikliklerin ilk aşaması, kadınların ekonomik faaliyetlerini ev dışında çalışma, tam zamanlı çalışma ve daha yüksek beceri düzeyleri gerektiren işlerde çalışma yönüne kaydırmıştır.⁷² Fas da 1990'larda aile hukuku kanunlarında reform yapmış, 2004'te çıkardığı yeni Aile Kanunu ile de kocanın evin reisi olduğuna dair tüm atıfları kanundan çıkarmıştır.

Bu hakları daha etkili kılmak ve adalet sistemlerini kadınların ihtiyaçlarına daha duyarlı hale getirmek için, çok daha fazla çaba harcanması gerekmektedir. Müdahalelerin hem arz, hem de talep tarafında yapılması gerekmektedir. Kanunları uygulayan kurumların kapasitelerinin arttırılması, kanunlar doğrultusunda öngörülebilir sonuçları destekleyecek şekilde adalet sisteminde hesap verebilirliğin artırılması ve kadınların adalet erişimini ve adli kurumlarda temsilini destekleyecek usullerin benimsenmesi, arz tarafındaki kritik öğelerdir. Kanunların uygulanmasına yönelik mekanizmalar da kritik öneme sahiptir. Etiyopya'dan gelen kanıtlar, zorunlu ortak tapu uygulamasında kullanılan usullerin kadınların arazi üzerindeki haklarının desteklenmesine nasıl yardımcı olduğunu göstermektedir. Kadınların haklarının uygulanması yönündeki taleplerini desteklemek adına okuryazarlık yaygınlaştırılabilir, yasal yardım hizmetlerinin erişilebilirliği artırılabilir ve hukuki süreçlerin maliyeti azaltılabilir. Ayrıca, kadınların adalet erişimiyle ilgili sorunlarının daha görünür olması için, ilgili verilerin de toplanıp halka duyurulması gerekmektedir.

Aile içi şiddetin azaltılması

Aile içi şiddetin azaltılması, çok koldan adım atılmasını gerektirmektedir. Amaç, şiddeti gerçekleşmeden önce önlemektir. İlk adım, kadına karşı şiddetin farklı türlerini tanımlayan *yasaları uygulamaya koymak*, yürütme ve soruşturma için görev ve yetkileri belirlemek, toplumsal farkındalığı artırmak ve hükümetin bu konudaki taahhüdünün işaretlerini vermektir. Bu kanunlar, özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika, Güney Asya ve Sahra altı Afrika'da bu tür kanunları olmayan ülkelerde uygulamaya konmalıdır. Bu tür kanunlara sahip olan ülkeler ise söz konusu kanunları daha spesifik ve uygulamaya daha uygun hale getirmelidir.

İkinci bir adım ise, önleme çabalarına yönelik olarak, *aile içi şiddetle ilgili norm ve davranışlarda dönüşüm yaratılmasıdır*. Güney Afrika'da Soul City örneğinde olduğu gibi, eğitim ve bilinçlendirme programları, hem kadınların hem de erkeklerin aile içi şiddete dair normlarını değiştirebilir. Kadınların kendi evlerindeki pazarlık güçlerini arttırmak —kadının ekonomik olanaklarını artırarak ve kaynaklar üzerindeki kontrollerini ve evlilikten çıkma yetilerini artırarak— da davranış değişikliğine yol açabilir. Ancak, kadınların pazarlık güçlerinin artırılması, kısa vadede ev içi şiddetin artması riskini de taşıyabilir.

Bu nedenle, şiddeti azaltacak özel tedbirlere ihtiyaç olabilir.

Üçüncü olarak, şiddet meydana geldiğinde, mağdurlar, polisten yargıya ve sağlık hizmetlerinden sosyal hizmetlere kadar uzanan kurumların zamanında ve etkili yardımına ihtiyaç duyar; örneğin, Malezya'da devlet hastanelerinde kurulan tek durak kriz merkezleri tüm bu destek unsurlarını bünyesinde barındırmaktadır. Hizmet sağlayıcılar —polis ve yargı, sağlık ve sosyal hizmetler— kadınları açıkça hedeflemelidir. Kadınların hedeflenmesi ayrıca, zaman ve mobilite sıkıntılarının üstesinden gelmek için hizmetlerin kadının yakınına getirilmesini gerektirir —örneğin, kadının adalet sistemini kullanabilmesine olanak vermek için hukuki destek görevlileri ve gezici yasal yardım klinikleri sağlayarak. Birçok bağlamda, hizmetleri bireylere yakınlaştırmak (talep), cinsiyet eşitliği hakkında hizmet sağlayan kurumların ve özellikle de yönetimin farkındalıklarının artırılması (arz) ile birleştirilebilir. Endonezya'da kadınların hukuki açıdan güçlendirilmesine odaklanan PEKKA

Women's Legal Empowerment (Kadınların Yasal Güçlenmesi) kuruluşu, aile içi şiddet ve aile hukukuna odaklanacak şekilde, köyler için hukuk destek elemanları eğitmektedir. Kadının adalete erişimini artırmanın bir diğer yolu ise kadınların aile içi şiddetle mücadelede sorumlu adli görevliler ve kolluk güçleri içindeki oranının artırılmasıdır. Hindistan'ın Tamil Nadu Eyaleti, hem kırsal hem de kentsel alanda görev yapmak ve kadınlara yönelik suçlara odaklanmak üzere, hepsi kadınlardan oluşan 188 kişilik polis birimleri kurmuştur. Bu birimler kadınların polise başvurma ve aile içi şiddeti ihbar etme konusunda güvenlerini artırmıştır.⁷³

Doğurganlık üzerindeki kontrolün artırılması Kadınların kendi doğurganlıkları üzerindeki kontrolünü artırmak, birkaç alanda adım atılmasını gerektirir. Aile planlaması hizmetlerinin sunumu, dünyanın bazı bölgelerinde hala sınırlıdır. Bazı durumlarda, yeterli hizmet alamayan nüfus tüm ülkeyi kaplarken, çoğunlukla hizmet alamayanlar ya yoksuldur ya da ülkenin belirli coğrafi bölgelerinde —genellikle kırsal kesimde —yaşayan kadınlardır. Bu gruplar için, *aile planlaması hizmetlerinin sunumunun iyileştirilmesi bir önceliktir*.

Doğurganlık kararları —kaç çocuk doğrulacağı ve aralarının kaç yıl olacağı— üzerinde kontrole sahip olmak, üreme sağlığı hizmetlerinin sunulması meselesinden öte bir önem taşır; dolayısıyla, iki politika alanının daha üzerinde durulması gerekir. Bunların ilki, çocukların sayısı ve aralarında kaç yıl olacağı konularında kadınların hanehalkı içinde tercihlerini dile getirme yetisinin artırılmasıdır. Daha önce de belirtildiği gibi, ekonomik fırsatlara erişim, varlıklar üzerinde kontrol ve uygun yasaların mevcut olması yardımcı olur. Doğum kontrolünün kullanım ve faydaları konusunda erkeklerin eğitilmesi de yardımcı olur. Bangladeş⁷⁴ ve Etiyopya'da⁷⁵ da görüldüğü gibi, aile planlaması eğitime kocalar da dahil edildiğinde, doğum kontrolü yöntemlerinin kullanımı artmaktadır.

İkinci politika alanı, *aile planlaması hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesidir*. Bu konudaki iyileştirmeler üç alana odaklanmalıdır. İlk olarak, yeterli bir doğum kontrol seçenekleri yelpazesinin emre amade olması gerekir. İkinci olarak, kadınların bilgilendirilmiş kararlar alabilmesi için, mevcut seçenekler, bunların

yan etkileri ve farklı yöntemlerin avantaj ve dezavantajları hakkında yeterli bilginin verilmesi gerekir. Üçüncü olarak, hizmetler bireyin veya çiftin mahremiyetini koruyacak şekilde sağlanmalıdır. Bu, aile planlaması için özel olarak tasarlanan protokoller konusunda sağlık çalışanlarının eğitilmesini gerektirecektir. Zambiya'daki son deneyimler, kadınlara özel olarak mı yoksa eşleriyle birlikte mi yaklaşıldığına bağlı olarak, doğurganlık ve doğum kontrolü ile ilgili çok farklı sonuçların ortaya çıkabileceğini göstermektedir.

Cinsiyet eşitsizliğinin kuşaklar boyu yeniden üretilmesini önlemeye yönelik politikalar

Belirli cinsiyet eşitsizliklerinin sonraki kuşaklarda yeniden üretimi, "cinsiyet eşitsizliği kapanları" yaratmakta, bu kapanlardan ise en çok yoksullar ve toplumun dışlanmış kesimleri etkilenmektedir. Kadınların siyaset alanında seslerini duyuramaması, cinsiyet eşitsizliklerini besleyen piyasa başarısızlıklarının ve kurumsal başarısızlıkların düzeltilme olasılığının pek de olmadığı anlamına gelmektedir. Gelir artışı, bu süregelen eşitsizliklerin altında yatan süreçleri ele almada tek başına etkili olamamaktadır. Daha önceki bölümlerde, diğer kuşaklara aktarılan bu eşitsizliklerden üçünü ele almaya yönelik politikalardan bahsedilmişti —eğitimde halen devam eden yoğun dezavantajlı gruplara ulaşmak, kadının söz hakkını ve toplumsal kurumlara katılımını artırmak ve kadınların kendi hanehalkları içindeki seslerini yükseltmek. Burada ise, yaşamın erken evrelerinde belirlenen insan sermayesi, fırsatlar ve beklentilerde görülen cinsiyet eşitsizliklerini ele alan tedbirlere yer veriyoruz.

Ergenlikteki kararlar kişinin beceri kazanımlarını, sağlık sonuçlarını ve ekonomik fırsatlarını şekillendirebilir. Ergenlik aynı zamanda kişinin yaşama dair en büyük beklentilerinin de şekillendiği, sosyal normların kız ve erkek çocuklar için bağlayıcı olmaya başladığı dönemdir. Özellikle yoksul kızlar ve mobiliteleriyle ilgili normların ve mesafenin önemli kısıtlılıklar getirdiği kırsal bölgelerdeki kızlar olmak üzere, kız çocuklarının ufukları çoğu zaman daralır. Kendileri için daha iyi seçimler yapabilmeleri için ergenlerin güçlendirilmesi, hem kendi yaşamları, hem aileleri, hem yerel toplulukları, hem de geleceğin işçi ve vatandaşları olarak ülkeleri için büyük

bir fark yaratır. Müdahaleler *insan sermayesini ve sosyal sermayeyi artırmalı; okuldan çalışma hayatına geçişi kolaylaştırmalı; ve bireylerin hayattan beklentilerini ve eyleyciliklerini artırmalıdır. Riskli davranışları azaltma ve etkileme yönündeki çabalar da önemlidir.*

Burslar ve şartlı nakit transferleri, ergenler için ve özellikle kızlar için okula devam oranlarını arttırabilir ve okul terk oranlarını azaltabilir. Bu olumlu etkiler, Kolombiya, Ekvador, Meksika ve Nikaragua gibi Latin Amerika ülkelerinde çok iyi belgelenmiştir.⁷⁶ Daha yakın zamanlarda Afrika'dan gelen araştırma bulguları da benzer sonuçlar göstermeye başlamıştır. Malavi'de, kız çocukları için verilen hayli küçük meblağlı nakit transferleri, kayıt oranlarını arttırmış ve okul terk oranlarını azaltmıştır.⁷⁷ Dahası, bu transferler her ne kadar eğitimi hedeflemişse de, HIV enfeksiyonlarının azaltılması gibi başka alanlarda da faydalar sağlamıştır. Kız çocuklarının okulda kalmasına yardımcı olmak için başka araçlar da uygulamaya konabilir. Okullaşmanın getirileri konusunda kız çocuklarına bilgi vermek, bu araçlardan biridir: örneğin, Madagaskar'da, kız ve erkek öğrencilere ve ailelerine ilkökulu bitirenlerin elde ettiği kazançlar hakkında bilgi verilmesi, okula devam oranlarını yüzde 3,5 arttırmıştır.⁷⁸ Dominik Cumhuriyeti'nde, eğitimin fiili getirileri hakkında erkek çocuklara doğru bilgiler sağlamayı amaçlayan benzer çabalar da olumlu etkiler yaratmıştır.⁷⁹ Başka araştırmaların bulguları, teşviklerin (okul performansı karşılığında bir burs veya doğrudan ödeme almaya hak kazanma şansı) çocukların kendi yetileri ile ilgili algılarını etkileyebileceğini ve sınav sonuçlarını iyileştirebileceğini göstermektedir.⁸⁰

Özellikle gençleri hedefleyen mesleki eğitimler, Kolombiya ve Peru'da genç kadınlar için hem istihdam olasılığını hem de kazançları arttırmıştır.⁸¹ Kenya'da, erkek veya kadınların yoğun olduğu sanayilerde mesleki eğitimin görelî getirileri hakkında genç kızların bilgilendirilmesi, kızların kendilerini daha yüksek getirili ve tipik olarak erkeklerin egemen olduğu ticaret kollarına hazırlayan ticaret okullarına kayıt yaptıırma oranlarını arttırmıştır.⁸² Adolescent Girls Initiative (Ergen Kızlar İnisiyatifi), düşük ve orta gelirli bir dizi ülkede beceri eğitimi ve rehberlikde dahil olmak üzere bu müdahale türlerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Kutu 7).

KUTU 7 Gelecekteki işgücü piyasası başarısızlıklarının üstesinden gelmek için erken aşamada müdahale etmek—Ergen Kızlar İnisiyatifi

Ergen Kızlar İnisiyatifi (Adolescent Girls Initiative) başarıyla denendikten sonra yaygınlaştırılan veya çoğaltılan yenilikçi müdahaleler vasıtasıyla ergen kızların okuldan üretken istihdama geçişini destekleyen bir kamu-özel ortaklığıdır.^a Afganistan, Ürdün, Lao Halk Cumhuriyeti, Liberya, Nepal ve Güney Sudan'da sürdürülen (ve yakında Ruanda'da başlatılacak olan) inisiyatif, 16-24 yaş arası yaklaşık 20.000 ergen kızı ve genç kadını hedeflemektedir.

Müdahaleler iş geliştirme becerileri eğitimi ve hizmetlerinden teknik ve mesleki eğitime kadar uzanmakta olup büyük talep gören becerileri hedeflemektedir. Tüm projelerde, genç kızlar ekonomik bağımsızlıklarının önündeki en önemli engelleri ele almalarına yardımcı olan yaşam becerileri eğitimi almaktadır. Her bir ülke programı yerel bağlama ve ergen kızların belirli ihtiyaçlarına göre tasarlanmaktadır. Nelerin işe yaradığıyla ilgili kanıtlar henüz az olduğundan, titiz etki değerlendirmeleri de inisiyatifin bir parçasını oluşturmaktadır.

Beceri eğitimi, genç kızları yerel işgücü piyasasında talep gören teknik becerilerle donatmayı amaçlamaktadır. Tüm pilot uygulamalarda, eğitmenlerden hangi ticaret kolları için eğitim geliştirilip sunulacağı belirlenmeden önce piyasa değerlendirmeleri yapmaları istenmektedir. İnisiyatifin odağı becerilerin piyasayla eşleştirilmesi olsa da, birçok vakada sonuçlar cinsiyete uygun mesleklere yönelik normlara meydan okumaktadır.

Liberya'da programa katılan genç kadınlara ev boyama, profesyonel sürücülük ve güvenlik hizmetleri alanındaki işler için altı aylık eğitim verilmektedir. Nepal'de katılımcılara önce üç aylık mesleki beceri eğitimi verilmekte, zorunlu bir beceri testinin ardından katılımcılar üç aylığına bir işe yerleştirilmektedir. Odak, kadınlar için cazip olan ancak kadınlara özgü olmadıkları yönünde yargıların oluştuğu iş kollarıdır ve katılımcıların

bazıları elektrikçi, duvar ustası veya cep telefonu tamir teknisyeni olarak eğitilmektedir.

Uygulamalardan çıkarılan dersler, çoğu zaman korunmasız ve soyutlanmış olan genç kadınlar için ekonomik fırsatlardan yararlanmayı kolaylaştırmak üzere üzerinde durulması gereken ve genç kızlara özgü olan farklı sosyal sermaye ihtiyaçlarını vurgulamaktadır. Liberya'daki pilot uygulamada yer alan eğitmenler, genç kızları üçlü ve dörtlü gruplara ayırmış ve gruplar da eğitim boyunca hem sınıf içinde hem sınıf dışında birbirlerini destekleyeceklerine dair taahhütlerini bildirmişlerdir. Olumlu akran baskısı eğitimlere devam oranlarının yükseklerde tutulmasına yardımcı olarak katılımcıların %95'inin eğitimi tamamlamalarında etkili olmuş ve katılımcılar arasındaki eğitim düzeyi farklılığını ele almıştır.

Liberya'daki pilot programın umut vaat eden bir başka yeniliği de tüm katılımcı kızlar için yerel bir bankada 5 dolar mevduatla açılan mevduat hesabı olmuştur. Açılan mevduat hesabı kızların finansal okuryazarlık becerilerini sınıf ortamının ötesinde de uygulamalarına olanak vermekle kalmamış, resmi finans kurumlarına karşı güven de oluşturmuştur; kızlar modern ekonomiyle ilk kez bağlantı kurmuş olmaktan mutlu olduklarını belirtmiştir.

Genç kızların stajyerlik veya işlere yerleştirilmesine ilgi gösteren potansiyel işverenlere programı pazarlamak için iş fuarları düzenlenmiştir. Özel sektörden insan kaynakları ve kariyer gelişim uzmanları, kursiyerlerle tek tek görüşerek endüstri hakkında sahip oldukları bilgileri paylaşmış, işyerinde profesyonellikle ilgili tavsiyelerde bulunmuş ve genç kızların sergilediği beceriler hakkında yapıcı geri bildirimler sunmuşlardır. Bu bire bir toplantılar kızlara ağlar kurma ve yeni işe başlayanlar için hayati öneme sahip olan endüstri bilgilerine ulaşma fırsatı vermiştir.

a. Adolescent Girls Initiative'in mevcut bağışçıları arasında, inisiyatifin ana ortağı olan Nike Foundation'ın yanı sıra Avustralya, Danimarka, Norveç, İsveç ve Birleşik Krallık hükümetleri yer almaktadır. Dünya Bankası Toplumsal Cinsiyet Eylem Planı da inisiyatifin ülke projelerini desteklemektedir. İnisiyatif için taahhüt edilen hibeler 22 milyon USD'ye ulaşmıştır.

Sağlık eğitim programları, riskli davranışların azaltılmasında etkili olmuştur. Tanzanya'nın kırsal bölgelerinde yürütülen bir program, cinsel bilgiyi, tutumları, hem kadın hem erkeklerde prezervatif kullanımını ve erkek çocuklarında rapor edilen cinsel davranışı büyük oranda arttırmıştır.⁸³ Ergenler için, doğum kontrolünün tanıtılması, eğitim müdahaleleriyle ve beceri edinimiyle birleştiğinde ve kültürel ve sosyal ortamları uygun şekilde hedeflediğinde,

istenmeyen gebeliklerin azaltılmasında etkili olabilmektedir.⁸⁴ Uganda'da ergenlik çağındaki kızlara yönelik olarak gerçekleştirilen böyle bir program, katılımcılar arasında prezervatif kullanımında önemli bir artış ve çocuk sayısında düşüş ile sonuçlanmıştır.⁸⁵

Bazen, bireylerin ekonomik açıdan güçlendirilmesi bile tek başına belirgin bir etki yaratabilmektedir. Dominik Cumhuriyeti'nde yaşam becerileri eğitimiyle

birlikte bir çıraklık eğitimini de içeren bir gençlik mesleki eğitim programının yakın zamanda yapılan değerlendirmesi, katılımcılar arasında gebe kalma oranlarında önemli bir azalma olduğunu ortaya koymuştur.⁸⁶

Kadınlara atfedilen alışlagelmiş rollerle ters düşen liderlik veya iktidar konumlarında bulunan kadın rol modelleriyle etkileşim, cinsiyet normlarının kuşaktan kuşağa aktarımını azaltabilir. Hindistan'da politika alanında kadınlara tanınan kontenjanla ilgili bir çalışma, kadın liderlerle tekrar tekrar karşılaşan genç kızların daha geç evlenmek, daha az çocuk sahibi olmak ve yüksek öğrenim gerektiren işlerde çalışmak gibi geleneksel normlara meydan okuyan yaşam beklentilerini ifade etme olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir.⁸⁷ Genç kızlar için ekonomik fırsatların artması da hem genç kızların hem de içinde yaşadıkları toplumun ergen kızlara biçilen cinsiyet rolleri hakkındaki algılarını değiştirebilir. Delhi'de yüksek ücretli telefon işleri için işverenlerle yerel toplulukları bir araya getiren bir programla ilgili olarak yapılan bir çalışmada, bu toplulukların çeyiz beklentilerinin daha düşük olduğu ve kadınların evlenmeden önce yalnız yaşamasını ve evlilik ve çocuk doğurma öncesinde veya sonrasında çalışmasını kabul edilebilir bulma olasılığının daha yüksek olduğu belirlenmiştir.⁸⁸

Diğer politikaları “toplumsal cinsiyet açısından akılcı” hale getirmek

Hanehalklarının, piyasaların ve kurumların işleyişlerinde cinsiyetin nasıl bir rol oynadığını anlamak, ana hedefin cinsiyet eşitliğini iyileştirmek olmadığı yerlerde bile politikalar için önemli olabilir. Neden? Çünkü piyasalardaki cinsiyete bağlı aksaklıklar, kurumlardaki cinsiyete dayalı önyargılar ve cinsiyetin hanehalkı içindeki etkisi, hem kadınların hem de erkeklerin davranışlarını değiştirir (ve bazen de kısıtlar). Davranışlardaki bu değişimler, kadın ve erkeklerin politikalara verdikleri tepkileri de etkileyebilir. Bu nedenle, bu değişimleri göz önüne almamak, politikanın istenmeyen sonuçlar doğurması veya en basitinden hiç işlev gösterememesi anlamına gelebilir. Örneğin hanehalkı içindeki ilişkileri düşünün. Bu ilişkiler, hanehalkının politikalara yanıt verme biçimini net bir şekilde etkiler ve bazen istenmeyen sonuçları da beraberinde getirir.

Örneğin, birçok şartlı nakit transferi programı ilk başta kadınları hedef almıştır, çünkü bu —kadınların para harcama biçimlerinin erkeklerden muhtemelen farklı olacağına bilinciyle— transfer edilen paranın daha büyük bir kısmının çocukların insan sermayesi donanımlarına harcanmasını sağlamanın bir yolu olarak görülmüştür. Ne var ki transferler hanehalkı içindeki pazarlık gücünü değiştirmiş ve Meksika'daki gibi bazı örneklerde, aile içi şiddette kısa dönemli artışlarla sonuçlanmıştır. Bu etki uzun vadede ortadan kaybolabilir veya niteliği değişebilir; bununla birlikte daha sonra uygulanan bir dizi nakit transferi programı, aile içi şiddetten caydırma (Brezilya), kadınların ve ailelerin şiddet konusunda eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi (Kolombiya, Peru) ve hatta konuya özgü sosyal hizmet uzmanları çalıştırılması (Şili) gibi koşullara yer vermiştir.

Peki, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve bunların altında yatan belirleyicilerle ilgili kaygılar daha kapsamlı politika ve program tasarımlarına nasıl entegre edilebilir? Bu Rapor'daki analitik çerçeve bir rehber sunmaktadır. Öncelikle, hanenin içinde olanlar politikaların etkilerini de şekillendirmektedir. Buna bir örnek, Papua Yeni Gine'den gelmektedir. Palmiye hasadında toplumsal cinsiyet rollerine göre erkekler ağaca çıkıp meyveleri toplamakta, kadınlarsa yere düşen meyveleri toplamaktadır.

Palmiye yağı sanayisi, yere düşen meyvelerin yüzde 60-70'inin toplanmadığını fark etmiştir. Sanayiciler, kadınların karşılaştıkları kısıtlarla başa çıkmak için çeşitli inisiyatifler denemiş; bu çerçevede kadınlara kullanmaları için özel ağlar vermiş, hatta meyve toplama zamanını kadınların bakıcılık görevlerini rahat yapabilecekleri şekilde düzenlemiştir. Ama bunların hiç biri işe yaramamıştır. En sonunda, Mama Lus Frut planı uygulamaya konulmuştur; buna göre, kadınlara kendi hasat kayıt kartları verilerek ücretleri doğrudan kadınların kişisel banka hesaplarına yatırılmıştır. Bu sayede hem rekolte, hem de kadınların palmiye meyvesi hasadına katılımı artmıştır.

İkinci olarak, toplumsal cinsiyete odaklanmayan birçok politika ve program için, kadınların piyasalarda, sektörlerde veya mesleklerde yeterince temsil edilmediğini ve bu durumun sadece kadınlar için değil, kadınları istihdam etmek, onlara kredi vermek veya hizmet sunmak isteyenler için de bilgi sorunlarına yol açabileceğini göz önüne almak faydalı

olabilir. Kadınların yetersiz temsilinin nasıl göz önüne alınacağına bir örnek, Ekvador'un kredi bürolarını mikrofinansmanı içerecek şekilde yaygınlaştırmak için uyguladığı programdır. Bu müdahale, mikrofinans kurumlarının, kime kredi verdiklerinden bağımsız olarak daha iyi kredi kararları vermelerine yardımcı olacaktır. Mikrofinans müşterileri ağırlıklı kadın olduğundan, program kadınların daha geniş bir finansal hizmet yelpazesine erişmesine de yardımcı olacaktır.

Üçüncü olarak, politika tasarımı; özellikle yasa ve yönetmeliklerin kadınlar ve erkekler farklı muamele ettiği ve nominal bir eşitliğin olduğu durumlarda bile sistemlerin kanun ve yönetmelikleri farklı uyguladıkları yerlerde, oyun alanını kadınlar ve erkekler için eşitlemeyi amaçlamalıdır. Kanun ve yönetmelikleri veya yürütme mekanizmalarını revize ederken bu tür ayrımcılıkları bulup düzeltmek, ikincil bir fayda olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini iyileştirmek için bir fırsat da sunabilir. Erkeklerle aynı geliri kazanan kadınlara farklı vergi oranları uygulanarak kadınlara karşı açıkça ayrımcılık yapılmasını ele alalım. Örneğin, Fas'ta, çocuklar için uygulanan vergi indirimi erkekler tahsis edildiğinden, erkekler daha düşük bir vergi yüküyle karşılaşmaktadır. Kadınlar bu indirimden ancak ve ancak eş ve çocuklarının mali açıdan kendilerine bağımlı olduklarını kanıtlarlarsa yararlanabilmektedir. Bu tasarım ne verimlidir, ne de toplumsal cinsiyet açısından hakkaniyetlidir.

Bu kaygılar genel politika tasarımına yansıtıldığında, politikaların amaçladıkları hedeflere ulaşma olasılığı daha yüksek olur ve politika yapımcılar için süreç içinde toplumsal cinsiyet eşitliğini arttırmak amacıyla bu politikalarda belli ayarlamalar yapmayı kolaylaştırır.

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ İÇİN GEREKLİ REFORMLARIN EKONOMİ POLİTİĞİ

Belirli piyasa başarısızlıklarıyla ve kurumsal veya normatif kısıtlarla başa çıkmak için tasarlanmış kamu politikaları, toplumsal cinsiyet eşitliğinde önemli ilerlemeleri destekleyebilir. Ancak politikaların seçilmesi ve uygulanması bir anda olan bir şey değildir.

Politikalar ülkelerin kurumsal, sosyal ve politik ortamlarına ve ilgili toplumsal aktörlere göre ayarlanmalıdır. Reformların gerçekte nasıl gerçekleştiğini ve hangi faktörlerin bu reformların sürdürülüp değişime yol açmasına olanak verdiğini anlamak önemlidir.

Toplumsal cinsiyete ilişkin reform süreçlerinin iki özelliğinden bahsetmekte fayda vardır. Birincisi, tüm reformlarda olduğu gibi, bu reformlar da kaynakları ve gücü kadın ve erkekler de dahil olmak üzere toplumdaki gruplar arasında yeniden dağıtır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini ilerletmeye yönelik politikalar çok iyi seçilip ekonomik verimliliği arttırdığında bile, bazı gruplar bunun sonucunda kayba uğrayabilir. İkincisi, bu tür reformlar çoğu zaman toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin güçlü toplumsal normlarla ve inançlarla karşı karşıya gelir. Bu özelliklerin her biri, muhtemelen bir muhalefetin olacağı anlamına gelir ve bu baskıyla başa çıkabilmek, başarılı reformların anahtarıdır.

Zengin ve gelişmekte olan bir dizi ülke, reformların ekonomi politiğinin bazı yönlerinin toplumsal cinsiyetle özellikle ilişkili olduklarını göstermektedir. Öncelikle, reformlara verilen destek geniş tabanlı olduğunda, reformların başarılı olma olasılığı da en üst düzeye çıkar. Bu nedenle, reformlar etrafında seferber olan koalisyonlar kurmak önemlidir. Bu koalisyonlar siyasi partiler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve dernekleri ve özel sektör gibi devlet dışı aktörleri içerebilir. Bilhassa kadın grupları, iş mevzuatında ve aile hukukunda daha fazla toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında itici bir güç olmuştur. Örneğin, kayıt dışı sektördeki kadın işçiler, Hindistan'daki Self Employed Women's Association (Serbest Çalışan Kadınlar Derneği) ve Bangladeş'teki Nijera Kori gibi örgütler vasıtasıyla işverenlerine ve zaman zaman da devlete meydan okumuştur. Bu gruplar kadınların sesi olmuş, reforma karşı gösterilen dirençle mücadeleye yönelik kamu müdahalesi için alan yaratmıştır.

Kadınlar ve erkekler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesinde ortak konumundadırlar. Erkekleri toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye çağıran inisiyatiflerin çoğu hala küçük olsa da, göstergeler birçok gelişmekte olan ülkede kadın haklarına verilen erkek desteğinin büyüdüğüne ve birçok alanda daha geniş bir angajman olduğuna işaret

etmektedir. Örneğin, Rwanda Men's Resource Center (Ruanda Erkek Kaynakları Merkezi), cinsiyet temelli şiddetle mücadele için erkeklerle çalışmaktadır.

Brezilya, Şili, Hırvatistan ve Meksika'da erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki tutumlarına dair yapılan anketlerde, yetişkin erkeklerin büyük bir çoğunluğu "kadın hakları desteklendiğinde erkekler bir şey kaybetmez" görüşünü ifade etmiştir.⁸⁹ Bu anketteki erkeklerin genelde toplumsal cinsiyet eşitliğine daha az destek verdiği Hindistan'da bile, üniversitelerde kotalar ve hükümette sandalyeler gibi bazı politikalar erkeklerden güçlü bir destek gelmiştir.

İkinci olarak, firmalar —küçük veya büyük— toplumsal cinsiyet eşitliği için ikna edici bir savunma yapabilirler. Hızla değişen küresel ekonomide, becerilere olan talep artmış, firmaları yetenek havuzlarını genişletmeye teşvik etmiştir. İşletmeler yetenekli kadınları çekip işe almakla kalmamış, onları ellerinde tutmak için iş-yaşam dengesini kolaylaştıran tedbirler bile almışlardır. Firmalar çeşitlilik gösteren fikirlerin karar alma süreçlerini zenginleştirebileceğini ve yaratıcılığı teşvik edeceğini bilmektedirler. Ve toplumsal cinsiyet eşitliği de müşterilerin ve yatırımcıların aradığı, arzu edilen bir özellik haline gelmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk, firmaların ürünlerde farklılaşmaya gitme ve kadınların artan pazar gücünün sadakatini kazanma yoluyla rekabet güçlerini arttırabilecekleri bir alandır.

Üçüncü olarak, şoklar ve dış kaynaklı değişimler politika yapıcılara toplumsal cinsiyet sonuçlarını iyileştirebilecek reformlar başlatmak için bir fırsat penceresi açabilir. Bu pencereler bazen ulusal afetler gibi öngörülemez durumlardan doğabilir. 1998'de, Nikaragua'da Mitch Kasırgası'nın ardından yaşanan felaket, aile içi şiddet hakkındaki bir diyalogu kolaylaştırmıştır. Bunu bir ulusal kampanya ve mevzuatın yürürlüğe konması takip etmiştir. Politik veya ekonomik ortamdaki kaymalar da başka pencereler açar. 1970'lerin sonlarındaki demokratik geçiş döneminde İspanya'da yaşanan değişimler, özellikle aile hukuku ve üreme hakları açısından bir hayli dramatikti. Bunların üstüne, ulusaşırı kuruluşların savunuculuğu ve küresel gündemdeki rol modelleri de başka olanaklar yaratır. Örneğin, CEDAW'da Kolombiyalı yerel kadın gruplarının yaptığı izleme ve savunusu, 1990 yılında Kolombiya Anayasası'nda üreme

sağlığı garantilerinin genişletilmesi sürecini bilgilendirmiş ve doğum kontrol yöntemlerine erişimin artmasını kolaylaştırmıştır.

Son olarak, reforma giden bir çok yol vardır. Çoğu zaman, hükümetler reformları hızlandırmak ve itmek için toplumsal ipuçlarını takip eder. Politika oluşturma ve uygulama süreçleri piyasalarda devam eden kaymaların ve sosyal normların bıraktığı ipuçlarını izlediğinde, yakınsama ve uyumlu hale getirme sürdürülebilir, değişimi besleyebilir. Ancak bu "mütevazı" reformlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sürmesiyle sonuçlanan kurumsal katılıkları ve yol bağımlılıklarını aşmak için yeterli olmayabilir. Sosyal dinamikleri değiştirmek ve daha eşitlikçi bir dengeye doğru yol almak için, hükümetin "Dönüştürücü" reformlarla cesur adımlar atması gerekebilir. Toplumsal cinsiyet reformlarının bir parçası olarak mütevazı ve dönüştürücü politikalar arasından seçim yaparken, politika yapıcılar bekleyen zorluk, değişimin hızıyla geri dönüşün risklerinin dengelenmesidir. Mütevazı politikalar sadece yavaş değişimler getirecektir. Ama dönüştürücü politikalar bir ters tepme riski oluşturabilir. İlerleme için yapılması gereken, dönüştürücü politikaları uygularken seçici olmak ve politikaların uygulamasına yeterli dikkatin verildiğinden emin olmaktır.

DAHA FAZLA TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ İÇİN KÜRESEL BİR GÜNDEM

Eşitsizliklerin azaltılmasında ülke içinde eyleme geçmek merkezi rol oynar. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetler, insanlar ve kuruluşlar ile uluslararası kurumlar tarafından yürütülecek küresel eylemler, eşitlikçi ve verimli iç politikaların ve kurumların yerini dolduramaz. Ancak küresel eylem, ulusal politikaların kapsam ve etkisini arttırabilir. Ayrıca küresel entegrasyonun; bilgi, mobilite ve teknoloji yoluyla getirdiği fırsatların tüm kadınlar için mi yoksa sadece bazı kadınlar için mi daha iyi yaşamları ve daha fazla eşitliği mümkün kılıp kılmayacağı konusuna küresel eylem etki edebilir.

Küresel eylem, cinsiyetler arasındaki farkların hem başlı başına hem de potansiyel kalkınma sonuçları bakımından en fazla önem arz ettiği alanlara —ve büyümenin tek başına çözemeyeceği sorunlara odaklanmalıdır. Diğer

bir deyişle, uluslararası eylem, bu Raporda belirlenen dört öncelik alanı genelinde ülke çabalarının desteklenmesine odaklanmalıdır:

- Yüksek kadın ölüm oranlarının düşürülmesi ve gerekli olan yerlerde eğitimdeki farkların kapatılması
- Kadınlar için ekonomik fırsatlara erişimin iyileştirilmesi
- Kadınların hanehalkındaki ve toplumdaki söz hakkının ve eyleyciliğinin artırılması
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kuşaklar arası yeniden üretiminin sınırlandırılması

Ek olarak, bu dört alanla *kesişen bir öncelik* daha vardır: araştırma bulgularına dayalı kamu müdahalelerinin daha iyi verilerle, daha iyi bilgi üretimi ve paylaşımıyla ve daha iyi öğrenmeyle desteklenmesi.

Küresel eyleme yönelik bir gündem oluşturmak için üçlü bir motivasyon vardır. Birincisi, bazı cephelerde ilerleme, zengin ülkelerden gelişmekte olan ülkelere daha fazla kaynak aktarılmasını gerektirmektedir (örneğin, dünya genelinde insan sermayesi donanımlarında daha fazla eşitlik yaratmak veya yüksek kadın ölüm oranlarının kökünde yatan nedenlerin ortadan kaldırılması gibi). İkincisi, etkili eylem bazen yeni (küresel) bilgiler veya veriler gibi, kamu mallarının üretilmesine dayanır. Üçüncüsü, belli bir politikanın etkisi sınırları aştığında, çok sayıda ülke ve kurum arasındaki koordinasyon, eylem için yurtiçinde baskı ve ivmeyi artırarak politikanın etkililiğini güçlendirebilir.

Bu kriterlere dayanarak, küresel eylem için önerilen gündemde yer alan inisiyatifler, üç faaliyet türü altında toplanabilir:

Mali destek sağlamak. Temiz su ve sanitasyon sunumunda iyileştirmeler yapmak ve gelişmekte olan dünyada anneler ve kız çocuklarında görülen yüksek ölüm oranlarının aşağı çekilmesi için gerekli olduğu üzere daha iyi sağlık hizmetlerinin sağlanması için muazzam kaynaklara ihtiyaç olacaktır; ki bunlar çoğu zaman hükümetlerin tek başına, özellikle de görece yoksul ülkelerin tek başına altından kalkamayacağı boyuttadır. Uluslararası kalkınma topluluğu, azami etkiyi sağlamak ve tekrarları en aza indirmek için belirli inisiyatifler veya finansman araçlarıyla koordineli bir şekilde bu reformları yapmaya muktedir ve istekli olan

ülkeleri mali olarak destekleyebilir.

İnovasyon ve öğrenmenin desteklenmesi.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin artırılmasının desteklenmesi söz konusu olduğunda nelerin işe yarayıp nelerin yaramadığı konusunda çok şey öğrenilmiş olsa da, en “yapışkan” sorunlar için yeterli çözümlerin veya verinin olmamasının çoğu zaman ilerlemenin önünü kestiği gerçeği değişmemiştir. *Örneğin, zaman kullanım örüntülerindeki ve bu örüntüleri yaratan bakım sorumluluğuna ilişkin normlardaki cinsiyet farklılıklarında durum budur.* Kalkınma topluluğu hem sonuçlara, hem süreçlere hem de bağlama dikkat eden deneyler ve değerlendirmeler yoluyla inovasyonu ve öğrenmeyi destekleyebilir ve böylece başarılı deneyimlerin yaygınlaştırılmasını kolaylaştırabilir.

Etkili ortaklıklardan yararlanmak. Bölüm 8’de de açıkça belirtildiği gibi, başarılı reformlar çoğu zaman sınırlar içinde ve ötesinde hareket edebilen koalisyonları ve ortaklıkları gerektirir. Bu ortaklıklar, uluslararası kalkınma topluluğunda yer alanlar tarafından finansman konuları çerçevesinde, deney ve öğrenme amaçları için akademisyenler ve düşünce kuruluşlarıyla birlikte ve daha geniş ölçekte ise ekonomik fırsatlara erişimi desteklemek için özel sektörle birlikte kurulabilir. Birlikte, bu ortaklıklar, bugünün küreselleşmiş dünyasında toplumsal cinsiyet eşitliğini başarıyla desteklemek için gerekli bilgi ve kaynaklardan en iyi şekilde yararlanılması konusunda ülkeleri destekleyebilir.

Bu faaliyetlerin görece önemi tabii ki ülkeden ülkeye farklılık gösterecektir. Tablo 2, küresel eylem için önerilen gündemin ana hatlarını vermektedir (Bölüm 9’da daha ayrıntılı olarak anlatılmaktadır). İşaretli alanlar, yeni veya ek eyleme ihtiyaç olan veya mevcut inisiyatiflerin yeniden odaklanmasına ihtiyaç olan alanlardır. Tabii ki, işaretli olmayan alanlarda da devam eden önemli çalışmalar bulunmaktadır —örneğin, HIV/AIDS’in önlenmesine yönelik hizmet sunum modellerinde inovasyon ya da ergenlere odaklanan ortaklıklar gibi. Bu sonuncu alanlarda, odak devam eden çabaların ve ortaklıkların sürdürülmesi ve önceki taahhütlerin yerine getirilmesi olmalıdır.

Son olarak, Rapor’da sunulan çerçeve ve analiz, politika ve program tasarımı için tüm

TABLO 2 Küresel eylem için gündem

Öncelik alanı	Desteğe ihtiyaç duyan yeni/ek inisiyatifler	Küresel kalkınma topluluğu için yönler		
		Mali destek sağlamak	İnovasyonu ve öğrenmeyi desteklemek	Ortaklıklardan faydalanmak
İnsan sermayesi donanımlarında cinsiyetler arasındaki farkın kapatılması	Dezavantajlı grupların eğitime erişiminin artırılması	√		√
	Temiz suya erişimin artırılması	√	√	
	Uzmanlaşmış anne sağlığı hizmetlerine erişimin artırılması	√	√	√
	HIV/AIDS önleme ve tedavisine desteğin güçlendirilmesi	√		√
Kadınların ekonomik fırsatlara erişiminin desteklenmesi	Çocuk bakımı ve erken çocukluk gelişimine erişimin artırılması	√	√	
	Kırsal kesim kadınlarına yatırım		√	√
Söz hakkı ve eyleyicilikte cinsiyetler arasındaki farkın kapatılması	Kadınların adalet sistemine erişiminin artırılması		√	
	Kadına yönelik şiddete dair normlarda değişim sağlanması		√	√
Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kuşaklar arası yeniden üretiminin önlenmesi	Ergen kız ve erkek çocuklarına yatırım		√	
Bulgu temelli kamu müdahalelerinin desteklenmesi	Yeni bilgi ve veri oluşturulması	√		√
	Bilgi paylaşımının ve öğrenmenin kolaylaştırılması		√	

Kaynak: WDR 2012 ekibi.

öncelik alanları genelinde küresel eylemin etkisini ve etkililiğini artıracak dört genel ilke sunmaktadır. Bu ilkeler şunlardır:

- *Politika ve program tasarımı için bir ön koşul olarak toplumsal cinsiyet konusundakapsamlı teşhisler.* Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin devam etmesinin birçok nedeni vardır: Zor olan ve kolayca engellenebilen tek bir kurumsal “çare” veya politika “çözümü” olabilir; piyasalarda, formel kurumlarda ve hanehalklarında ilerlemeyi bloke etmek için birleşen çoklu ve birbirini pekiştiren kısıtlar olabilir; ya da bu eşitsizliklerin kökeninde çok yavaş dönüşen sosyal normlar veya toplumsal cinsiyet rolleri olabilir. Etkili politika tasarımı, belli bir bağlamda bu durumların hangisinin hakim olduğu ve bağlayıcı kısıtların hangileri ve nerelerde olduğu konusunda iyi bir anlayış gerektirir. Bu teşhisin, yararlı olabilmesi için, hanelerde, piyasalarda ve formel kurumlarda neler yaşandığını, bunların

etkileşimlerini ve sosyal normların bunları nasıl şekillendirdiklerinin derinlemesine incelenmesi şarttır.

- *Belirleyicileri hedeflemek veya sonuçları hedeflemek.* Politikaların seçim ve tasarımında, sonuçlardan ziyade mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini oluşturan kurumsal kısıtları ve piyasa yetersizliklerini hedeflemek gerekir. Bu kısıtlar çok sayıda olabileceği gibi, sonucun gözlemlendiği alanın dışında bile olabilir.
- Üst düzeye çıkarma ve stratejik olarak ana akıma taşıma.

Toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri çoğu zaman karşılıklı olarak birbirini pekiştiren çoklu kısıtların bir sonucu olduğundan, etkili bir eylem için koordineli ve çok sektörlü müdahalelere veya birbirini takip eden müdahalelere ihtiyaç olabilir. Birçok durumda, bu tür müdahaleler toplumsal cinsiyetle ilgili konuları kendi tasarım ve

uygulamalarına dahil ederek “toplumsal cinsiyet açısından akılcı” hale getirilmiş genel politikalara dönüşebilir. Bu nedenle, etkiyi maksimuma çıkarmak için, toplumsal cinsiyet meselelerinin spesifik sektör ürünleri ve projeleri olmaktan çıkarılıp ülkesel ve sektörel programlar düzeyine taşınması gerekmektedir.

Bu, toplumsal cinsiyetin ana akıma daha stratejik bir şekilde yerleştirilmesine olanak verecektir.

- Herkese uyan tek beden yok. Piyasaların ve kurumların doğası, yapısı ve işleyişi, tıpkı normlar ve kültürler gibi ülkeden ülkeye büyük değişiklik göstermektedir; bunun sonucunda hanehalklarının ve bireylerin davranışları da farklılık göstermektedir. Bu, aynı politikanın bağlama bağlı olarak çok farklı sonuçlarının olabileceği anlamına gelir —ya da, Bölüm 8’deki tartışmanın da açıkça ortaya koyduğu gibi, reforma giden birçok yol vardır.

NOTLAR

1. Sen 1999.
2. Esteve-Volart ve Bagues 2010.
3. Gilbert, Sakala, ve Benson 2002; Vargas Hill ve Vigneri 2009.
4. Udry 1996.
5. FAO, IFAD, ve ILO 2010.
6. Cuberes ve Teignier Baqué 2011; Hurst vd. 2011.
7. Do, Levchenko, ve Raddatz 2011.
8. Do, Levchenko, ve Raddatz 2011.
9. Do, Levchenko, ve Raddatz 2011.
10. Haddad, Hoddinott, ve Alderman 1997; Katz ve Chamorro 2003; Duflo 2003; Thomas 1990; Hoddinott ve Haddad 1995; Lundberg, Pollak, ve Wales 1997; Quisumbing ve Maluccio 2000; Attanasio ve Lechene 2002; Rubalcava, Teruel, ve Thomas 2009; Doss 2006; Schady ve Rosero 2008.
11. Doss 2006.
12. Thomas 1990.
13. Qian 2008.
14. Luke ve Munshi 2011.
15. Thomas, Strauss, ve Henriques 1990; Allendorf 2007.
16. Andrabi, Das, ve Khwaja 2011; Dumas ve Lambert 2011.
17. Felitti vd. 1998; McEwen 1999.
18. Kishor ve Johnson 2004; Jeyaseelan vd. 2007; Hindin, Kishor, ve Ansara 2008; Koenig vd. 2006; Martin vd. 2002.
19. Miller 2008.
20. Beaman vd., baskıda; Chattopad- hyay ve Duflo 2004.
21. Beaman and others, baskıda.
22. Agarwal 2010a; Agarwal 2010b.
23. World Bank 2005.
24. World Bank 2001.
25. World Bank 2011.
26. Bkz. World Bank (2001), ayrıca kavramsal çerçeve için yararlandığımız World Bank (2011b).
27. Chioda, Garcia-Verdú, ve Muñoz Boudet 2011.
28. World Bank 2008.
29. Lewis ve Lockheed 2006.
30. Chioda, Garcia-Verdú, ve Muñoz Boudet 2011.
31. Anderson ve Ray’a (2010) dayanarak geliştirilen yöntemin ayrıntılı açıklaması için, Anderson ve Ray (2010), bölüm 3.
32. Çok sayıdaki kayıp kız çocuğu sorunu ilk kez Sen (1992), Coale (1984) ve Das Gupta (1987) tarafından belgelenmiştir.
33. WHO, UNICEF, UNFPA, ve World Bank 2010.
34. FAO 2011.
35. Bu bölümdeki tartışma bağlamında, “girişimci” terimi serbest çalışanlar, işçi çalıştırmadan kendi hesabına çalışanlar ve işçi çalıştıranları ifade eder.
36. Sabarwal, Terrell, ve Bardasi 2009; Bruhn 2009; Hallward-Driemeier 2011.
37. Costa ve Rijkers 2011.
38. FAO 2011.
39. Nyamu-Musembi 2002.
40. Deere ve Doss 2006.
41. Ekibin hesaplamaları ICF Macro 2010’a dayanmaktadır.
42. Reed vd. 2010.
43. WHO 2005.
44. United Nations Department of Economic and Social Affairs 2010.
45. Agarwal ve Panda 2007.
46. Pronyk ve others 2006; ICRW 2006; Swaminathan, Walker ve Rugadya 2008.
47. Dercon ve Singh 2011.
48. Fernández ve Fogli 2009; Fogli ve Veldkamp, forthcoming; Farré ve Vella 2007.
49. Agarwal ve Panda 2007.
50. Gage 2005.
51. Yount ve Carrera 2006; Castro, Casique, ve Brindis 2008.
52. Abrahams vd. 2009.
53. Kishor ve Johnson 2004.
54. World Bank 2005.
55. Chung ve Das Gupta 2007.
56. Waddington ve diğ 2009.
57. Chioda, Garcia-Verdú, ve Muñoz Boudet 2011.
58. Björkman ve Svensson 2009.
59. Cotlear 2006.

60. Lim vd. 2010. Janani Suraksha Yojana ayrıca sırasıyla 1000 gebelikte 2,7 ölüm ve 1000 canlı doğumda 2,5 ölüm azalmayla perinatal ve neonatal ölümler üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır. Çalışma, anne ölüm oranları üzerinde bir etki tespit edememiştir; ancak, belki de bunun sebebi anne ölümünün göreceli olarak daha ender rastlanan bir olay olması ve çalışma örnekleminin sadece çok büyük etkileri tespit etmeye yeterli büyüklükte olmasıdır.
61. Prata vd. 2010; WHO ve diğ. 2010.
62. Baris, Mollahaliloglu, ve Sabahattin 2011.
63. Fiszbein vd. 2009.
64. FAO 2003.
65. Deininger, Ali, ve Zevenbergen 2008.
66. Leonard 1989, Holzer ve Neumark 2000.
67. Holzer ve Neumark 2000.
68. Gornick ve Jacobs 1998; OECD 1993; Schmidt 1993.
69. Bosch ve Maloney 2010.
70. Esteve-Volart ve Bagues 2010.
71. Kotalar, yerel bölgeler arasında rotasyon esasına göre uygulanmaktadır.
72. Gajigo ve Hallward-Driemeier 2011.
73. Natarajan 2005.
74. Barker ve Ricardo 2005.
75. Terefe ve Larson 1993.
76. Bkz. Meksika ve Nikatagua için Rawlings ve Rubio (2003), Kolombiya için Barrera-Orsorio ve Linden (2009), Ekvador için Schady ve Araujo (2006).
77. Baird vd. 2009.
78. Nguyen 2008.
79. Jensen 2010.
80. Angrist ve Lavy 2009; Kremer, Miguel, ve Thornton 2009.
81. Attanasio, Kugler, ve Meghir 2008; Ñopo, Robles, ve Saavedra 2007; Hjort vd. 2010.
82. Hjort vd. 2010.
83. Ross vd. 2007.
84. Gilliam 2010; Bearinger vd. 2007.
85. Bandiera vd. 2011.
86. Martinez vd. 2011.
87. Beaman vd. 2009.
88. Jensen 2010.
89. Barker vd. 2011.
2009. "Mortality of Women from Intimate Partner Violence in South Africa: A National Epidemiological Study." *Violence and Victims* 24 (4): 546–56.
- Agarwal, Bina. 1994. *A Field of One's Own: Gender and Land Rights in South Asia*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- . 1997. "‘Bargaining’ and Gender Relations: Within and Beyond the Household." *Feminist Economics* 3 (1): 1–51.
- . 2010a. "Does Women's Proportional Strength Affect Their Participation? Governing Local Forests in South Asia." *World Development* 38 (1): 98–112.
- . 2010b. *Gender and Green Governance: The Political Economy of Women's Presence Within and Beyond Community Forestry*. New York: Oxford University Press.
- Agarwal, Bina, ve Pradeep Panda. 2007. "Toward Freedom from Domestic Violence: The Neglected Obvious." *Journal of Human Development and Capabilities* 8 (3): 359–88.
- Alene, Arega D., Victor M. Manyong, Gospel O. Omany, Hodeba D. Mignouna, Mpoko Bokanga, ve George D. Odhiambo. 2008. "Economic Efficiency and Supply Response of Women as Farm Managers: Comparative Evidence from Western Kenya." *World Development* 36 (7): 1247–60.
- Allendorf, Keera. 2007. "Do Women's Land Rights Promote Empowerment and Child Health in Nepal?" *World Development* 35 (11): 1975–88.
- Anderson, Siwan, ve Debraj Ray. 2010. "Missing Women: Age and Disease." *Review of Economic Studies* 77 (4): 1262–300.
- Andrabi, Tahir, Jishnu Das, ve Asim Ijaz Khwaja. 2011. "Students Today, Teachers Tomorrow. Identifying Constraints on the Provision of Education." Policy Research Working Paper Series 5674, World Bank, Washington, DC.
- Angrist, Joshua, ve Victor Lavy. 2009. "The Effects of High Stakes High School Achievements Awards: Evidence from a Randomized Trial." *American Economic Review* 99 (4): 1384–414.
- Attanasio, Orazio, Adriana Kugler, ve Costas Meghir. 2008. "Training Disadvantaged Youth in Latin America: Evidence from a Randomized Trial." Working Paper Series 13931, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
- Attanasio, Orazio, ve Valérie Lechene. 2002. "Tests of Income Pooling in Household Decisions." *Review of Economic Dynamics* 5 (4): 720–48.
- Baird, Sarah, Ephraim Chirwa, Craig McIntosh, and Berk Özler. 2009. "The Short-term Impacts of a Schooling Conditional Cash Transfer Program on the Sexual Behavior of Young

KAYNAKÇA

Processed (işlenmiş) terimi, kütüphanelerde yaygın olarak bulunamayabilen, gayriresmi olarak çoğaltılmış çalışmaları ifade etmektedir.

Abrahams, Naeemah, Rachel Jewkes, Lorna J. Martin, Shanaaz Mathews, Lisa Vetten, ve Carl Lombard.

- Women.” Policy Research Working Paper Series 5089, World Bank, Washington, DC.
- Bandiera, Oriana, Niklas Buehren, Robin Burgess, Markus Goldstein, Selim Gulesci, Imran Rasul, ve Munshi Sulaiman. 2011. “Economic Empowerment of Female Adolescents: Evidence from Uganda.” Presentation to the American Agricultural Association, Pittsburgh, PA.
- Baris, Enis, Salih Mollahaliloglu, ve Aydin Sabahattin. 2011. “Healthcare in Turkey: From Laggard to Leader.” *British Medical Journal* 342 (c7456): 579–82.
- Barker, Gary, Manuel Contreras, Brian Heilman, Ajay Singh, Ravi Verman, ve Marcos Nascimento. 2011. “Evolving Men: Initial Results from the International Men and Gender Equality Survey (IMAGES).” International Center for Research on Women and Instituto Promundo, Washington, DC.
- Barker, Gary, ve Christine Ricardo. 2005. “Young Men and the Construction of Masculinity in Sub-Saharan Africa: Implications for HIV/AIDS, Conflict, and Violence.” Social Development Papers, World Bank, Washington, DC.
- Barrera-Osorio, Felipe ve Leigh L. Linden. 2009. “The Use and Misuse of Computers in Education: Evidence from a Randomized Experiment in Colombia.” Policy Research Working Paper Series 4836, World Bank, Washington, DC.
- Beaman, Lori, Raghavendra Chattopadhyay, Esther Duflo, Rohini Pande, ve Petia Topalova. 2009. “Powerful Women: Does Exposure Reduce Bias?” *Quarterly Journal of Economics* 124 (4): 1497–540. Beaman, Lori, Esther Duflo, Rohini Pande, ve Petia Topalova. Forthcoming. “Political Reservation and Substantive Representation: Evidence from Indian Village Councils.” In *India Policy Forum*, 2010, ed. Suman Bery, Barry Bosworth, ve Arvind Panagariya. Brookings Institution Press and the National Council of Applied Economic Research, Washington, DC, ve New Delhi.
- Bearinger, Linda H., Renee E. Sieving, Jane Ferguson ve Vinit Sharma. 2007. “Global Perspectives on the Sexual and Reproductive Health of Adolescents: Patterns, Prevention, and Potential.” *Lancet* 369 (9568): 1220–31.
- Berniell, Maria Inés, ve Carolina Sánchez-Páramo. 2011. “Overview of Time Use Data Used for the Analysis of Gender Differences in Time Use Patterns.” Background paper for the WDR 2012.
- Björkman, Martina, ve Jacob Svensson. 2009. “Power to the People: Evidence from a Randomized Field Experiment on Community-Based Monitoring in Uganda.” *Quarterly Journal of Economics* 124 (2): 735–69.
- Booth, Alison L., ve Patrick J. Nolen. 2009. “Gender Differences in Risk Behaviour: Does Nurture Matter?” Centre for Economy Policy Research, Londra.
- Bosch, Mariano, ve William F. Maloney. 2010. “Comparative Analysis of Labor Market Dynamics Using Markov Processes: An Application to Informality.” *Labour Economics* 17 (4): 621–31.
- Bruhn, Miriam. 2009. “Female-Owned Firms in Latin America. Characteristics, Performance, and Obstacles to Growth.” Policy Research Working Paper Series 5122, World Bank, Washington, DC.
- Castro, Roberto, Irene. Casique, ve Claire D. Brindis. 2008. “Empowerment and Physical Violence throughout Women’s Reproductive Life in Mexico.” *Violence Against Women* 14 (6): 655–77.
- Chattopadhyay, Raghavendra, ve Esther Duflo. 2004. “Women as Policy Makers: Evidence from a Randomized Policy Experiment in India.” *Econometrica* 72 (5): 1409–43.
- Chioda, Laura, with Rodrigo Garcia-Verdú, ve Ana María Muñoz Boudet. 2011. *Work and Family: Latin American Women in Search of a New Balance*. Office of the Chief Economist and Poverty Gender Group, LAC. Washington, DC: World Bank.
- Chung, Woojin, ve Monica Das Gupta. 2007. “The Decline of Son Preference in South Korea: The Roles of Development and Public Policy.” *Population and Development Review* 33 (4): 757–83.
- Coale, Ansley J. 1984. “Rapid Population Change in China, 1952–1982.” Report 27, Committee on Population and Demography, National Academies Press, Washington, DC.
- Costa, Rita, ve Bob Rijkers. 2011. “Gender and Rural Non-Farm Entrepreneurship.” Background paper for the WDR 2012.
- Cotlear, Daniel, ed. 2006. “A New Social Contract for Peru: An Agenda for Improving Education, Health Care, and the Social Safety Net.” Country Study, World Bank, Washington, DC.
- Croson, Rachel, ve Uri Gneezy. 2009. “Gender Differences in Preferences.” *Journal of Economic Literature* 47 (2): 448–74.
- Cuberes, David, ve Marc Teignier Baqué. 2011. “Gender Inequality and Economic Growth.” Background paper for the WDR 2012.
- Das Gupta, Monica. 1987. “Selective Discrimination against Female Children in Rural Punjab, India.” *Population and Development Review* 13 (1): 77–100.
- Deere, Carmen Diana, ve Cheryl R. Doss. 2006. “Gender and the Distribution of Wealth in Developing Countries.” Research Paper Series

- 2006/115, United Nations University and World Institute for Development Economics Research, Helsinki.
- Deininger, Klaus, Daniel Ayalew Ali, Holden T. Stein, ve Jaap Zevenbergen. 2008. "Rural Land Certification in Ethiopia: Process, Initial Impact, and Implications for Other African Countries." *World Development* 36 (10): 1786–812.
- Dercon, Stefan, ve Abhijeet Singh. 2011. "From Nutrition to Aspirations and Self-Efficacy: Gender Bias over Time among Children in Four Countries." Oxford University, Oxford, U.K. Processed.
- Do, Quy-Toan, Andrei Levchenko, ve Claudio Raddatz. 2011. "Engendering Trade." Background paper for the WDR 2012.
- Doss, Cheryl R. 2006. "The Effects of Intrahousehold Property Ownership on Expenditure Patterns in Ghana." *Journal of African Economies* 15 (1): 149–80.
- Duflo, Esther. 2003. "Grandmothers and Granddaughters: Old-Age Pensions and Intrahousehold Allocation in South Africa." *World Bank Economic Review* 17 (1): 1–25.
- Dumas, Christelle, ve Sylvie Lambert. 2011. "Educational Achievement and Socio-Economic Background: Causality and Mechanisms in Senegal." *Journal of African Economies* 20 (1): 1–26.
- Esteve-Volart, Berta, ve Manuel F. Bagues. 2010. "Are Women Pawns in the Political Game? Evidence from Elections to the Spanish Senate." Working Paper Series 2009–30, Fundación de Estudios de Economía Aplicada, Madrid.
- Farré, Lidia, ve Francis Vella. 2007. "The Intergenerational Transmission of Gender Role Attitudes and Its Implications for Female Labor Force Participation." Discussion Paper Series 2802, Institute for the Study of Labor, Bonn.
- Fehr, Ernst, Urs Fischbacher ve Simon Gächter. 2002. "Strong Reciprocity, Human Cooperation and the Enforcement of Social Norms." *Human Nature* 13 (2002): 1–25.
- Felitti, Vincent D., Robert F. Anda, Dale D. Nordenberg, David F. Williamson, Alison M. Spitz, Valerie Edwards, Mary P. Koss, ve James S. Marks. 1998. "Relationship of Childhood Abuse and Household Dysfunction to Many of the Leading Causes of Death in Adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study." *American Journal of Preventive Medicine* 14 (4): 245–58.
- Fernández, Raquel, ve Alessandra Fogli. 2009. "Culture: An Empirical Investigation of Beliefs, Work, and Fertility." *American Economic Journal: Macro-economics* 1 (1): 146–77.
- Fiszbein, Ariel, Norbert Schady, Francisco H. G. Ferreira, Margaret Grosch, Nial Kelleher, Pedro Olinto, ve Emmanuel Skoufias. 2009. *World Bank Policy Research Report: Conditional Cash Transfers: Reducing Present and Future Poverty*. Washington, DC: World Bank.
- Fogli, Alessandra ve Laura Veldkamp. Forthcoming. "Nature or Nurture? Learning and the Geography of Female Labor Force Participation." *Econometrica*.
- FAO (Food and Agriculture Organization). 2003. "Revisiting the 'Magic Box.'" Case Studies in Local Appropriation of Information and Communication Technologies, FAO, Rome.
- . 2011. "The State of Food and Agriculture 2010–11. Women in Agriculture: Closing the Gender Gap for Development." FAO, Rome.
- FAO (Food and Agriculture Organization), IFAD (International Fund for Agricultural Development), and ILO (International Labour Office). 2010. "Gender Dimensions of Agricultural and Rural Employment: Differentiated Pathways out of Poverty. Status, Trends and Gaps." FAO, IFAD, and ILO, Rome.
- Gage, Anastasia J. 2005. "Women's Experience of Intimate Partner Violence in Haiti." *Social Science & Medicine* 61 (2): 343–64.
- Gajigo, Ousman, ve Mary Hallward-Driemeier. 2011. "Constraints and Opportunities for New Entrepreneurs in Africa." World Bank, Washington, DC. Processed.
- Gilbert, Robert A., Webster D. Sakala, ve Todd D. Benson. 2002. "Gender Analysis of a Nationwide Cropping System Trial Survey in Malawi." *African Studies Quarterly* 6 (1).
- Gilliam, Melissa L. 2010. "Interventions for Preventing Unintended Pregnancies among Adolescents." *Obstetrics and Gynecology* 115 (1): 171–72.
- Gneezy, Uri, Kenneth L. Leonard, ve John A. List. 2009. "Gender Differences in Competition: Evidence from a Matrilineal and a Patriarchal Society." *Econometrica* 77 (5): 1637–64.
- Gornick, Janet C. ve Jerry A. Jacobs. 1998. "Gender, the Welfare State, and Public Employment: A Comparative Study of Seven Industrialized Countries." *American Sociological Review* 63 (5): 688–710.
- Haddad, Lawrence, John Hoddinott ve Harold Alderman. 1997. *Intrahousehold Resource Allocation in Developing Countries: Models, Methods, and Policy*. Baltimore: Johns Hopkins University.
- Hallward-Driemeier, Mary. 2011. "Improving the Legal Investment Climate for Women in Sub-Saharan Africa." World Bank, Washington, DC.
- Hindin, Michelle J., Sunita Kishor, ve Donna L.

- Ansara. 2008. "Intimate Partner Violence among Couples in 10 DHS Countries: Predictors and Health Outcomes." DHS Analytical Studies 18, U.S. Agency for International Development, Washington, DC.
- Hjort, Jonas, Michael Kremer, Isaac Mbiti, ve Edward Miguel. 2010. "Vocational Education Vouchers and Labor Market Returns: A Randomized Evaluation among Kenyan Youth." Harvard University and Southern Methodist University, Berkeley, CA. Processed.
- Hoddinott, John, ve Lawrence Haddad. 1995. "Does Female Income Share Influence Household Expenditures? Evidence from Côte D'Ivoire." Oxford Bulletin of Economics and Statistics 57 (1): 77-96.
- Holzer, Harry J., ve David Neumark. 2000. "Assessing Affirmative Action." Journal of Economic Literature 38 (3): 483-568.
- Hurst, Erik, Chang-Tai Hsieh, Charles Jones, and Peter Klenow. 2011. "The Allocation of Talent and Economic Growth." Chicago Booth, Chicago. Processed.
- ICF Macro. 2010. "Demographic and Health Surveys." Measure DHS, ICF Macro, Calverton, MD.
- ILO (International Labour Organization). 2010. "Key Indicators of the Labour Market." ILO, Geneva.
- ICRW (International Center for Research on Women). 2006. Property Ownership & Inheritance Rights of Women for Social Protection: The South Asia Experience. Washington, DC: ICRW.
- Iyer, Lakshmi, Anandi Mani, Prachi Mishra, ve Petia Topalova. 2010. "Political Representation and Crime: Evidence from India's Panchayati Raj." International Monetary Fund, Washington, DC. Processed.
- Jensen, Robert. 2010. "Economic Opportunities and Gender Differences in Human Capital: Experimental Evidence for India." Working Paper Series 16021, National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA.
- Jeyaseelan, L., Shuba Kumar, Nithya Neelakantan, Abraham Peedicayil, Rajamohanam Pillai, ve Nata Duvvury. 2007. "Physical Spousal Violence against Women in India: Some Risk Factors." Journal of Biosocial Science 39 (5): 657-70.
- Kabeer, Nalia. 1996. "Agency, Well-Being & Inequality: Reflections on the Gender Dimensions of Poverty." IDS Bulletin 27 (1): 11-21.
- . 1999. "Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment." Development and Change 30 (3): 35-64.
- Katz, Elizabeth, ve Juan Sebastian Chamorro. 2003. "Gender, Land Rights, and the Household Economy in Rural Nicaragua and Honduras." Paper presented at the Annual Conference of the Latin American and Caribbean Economics Association, Puebla, Mexico, October 9.
- Kinkingninhou-Médagbé, Florent M., Aliou Diagne, Franklin Simtowe, Afiavi R. Agboh-Noameshie, ve Patrice Y. Adégbola. 2010. "Gender Discrimination and Its Impact on Income, Productivity, and Technical Efficiency: Evidence from Benin." Agriculture and Human Values 27 (1): 57-69.
- Kishor, Sunita, ve Kiersten Johnson. 2004. Profiling Domestic Violence: A Multi-Country Study. Calverton, MD: ORC Macro.
- Koenig, Michael A., Rob Stephenson, Saifuddin Ahmed, Shireen J. Jejeebhoy, ve Jacquelyn Campbell. 2006. "Individual and Contextual Determinants of Domestic Violence in Northern India." American Journal of Public Health 96 (1): 132-38.
- Kremer, Michael, Edward Miguel, ve Rebecca Thornton. 2009. "Incentives to Learn." Review of Economics and Statistics 91 (3): 437-56.
- Leonard, Jonathan S. 1989. "Women and Affirmative Action." Journal of Economic Perspectives 3 (1): 61-75.
- Lewis, Maureen A., ve Marlaine E. Lockheed. 2006. Inexcusable Absence: Why 60 Million Girls Aren't in School and What to Do About It. Washington, DC: Center for Global Development.
- Lim, Stephen S., Lalit Dandona, Joseph A. Hoisington, Spencer L. James, Margaret C. Hogan, ve Emanuela Gakidou. 2010. "India's Janani Suraksha Yojana, A Conditional Cash Transfer Programme to Increase Births in Health Facilities: An Impact Evaluation." Lancet 375 (9730): 2009-23.
- Luke, Nancy, ve Kaivan Munshi. 2011. "Women as Agents of Change: Female Income and Mobility in India." Journal of Development Economics 94 (1): 1-17.
- Lundberg, Shelly J., Robert A. Pollak, ve Terence J. Wales. 1997. "Do Husbands and Wives Pool Their Resources? Evidence from the United Kingdom Child Benefit." Journal of Human Resources 32 (3): 463-80.
- Martin, Sandra L., Kathryn E. Moracco, Julian Garro, Amy Ong Tsui, Lawrence L. Kupper, Jennifer L. Chase, ve Jacquelyn C. Campbell. 2002. "Domestic Violence across Generations: Findings from Northern India." International Journal of Epidemiology 31 (3): 560-72.
- Martinez, Sebastian ve diğerleri. 2011. "Hard Skills or Soft Skills." Presentation to the World Bank, Washington, DC.
- McEwen, Bruce S. 1999. "Stress and Hippocampal Plasticity." Annual Review of Neuroscience 22 (1): 105-22.

- Miller, Grant. 2008. "Women's Suffrage, Political Responsiveness, and Child Survival in American History." *Quarterly Journal of Economics* 123 (3): 1287–327.
- Moock, Peter R. 1976. "The Efficiency of Women as Farm Managers: Kenya." *American Journal of Agricultural Economics* 58 (5): 831–5.
- Natarajan, Mangai. 2005. "Status of Women Police in Asia: An Agenda for Future Research." *Journal for Women and Policing* 17: 45–47.
- Nguyen, Trang. 2008. "Information, Role Models and Perceived Returns to Education: Experimental Evidence from Madagascar." Working Paper, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA.
- Ñopo, Hugo, Miguel Robles, and Jaime Saavedra. 2007. "Occupational Training to Reduce Gender Segregation: The Impacts of ProJoven." Working Paper Series 623, Inter-American Development Bank Research Department, Washington, DC.
- Nyamu-Musembi, Celestine. 2002. "Are Local Norms and Processes Fences or Pathways? The Example of Women's Property Rights." In *Cultural Transformations and Human Rights in Africa*, ed. Abdullahi A. An-Na'im. Londra: Zed Books.
- Oladeebo, J. O., ve A. A. Fajuyigbe. 2007. "Technical Efficiency of Men and Women Upland Rice Farmers in Osun State, Nigeria." *Journal of Human Ecology* 22 (2): 93–100.
- OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development). 1993. *Private Pay for Public Work. Performance-Related Pay for Public Sector Managers*. Paris: OECD.
- Pathmanathan, Indra, Jerker Liljestrand, Jo M. Martins, Lalini C. Rajapaksa, Craig Lissner, Amalia de Silva, Swarna Selvaraju, ve Prabha Joginder Singh. 2003. "Investing in Maternal Health Learning from Malaysia and Sri Lanka." World Bank, Washington, DC.
- Prata, Ndola, Paige Passano, Amita Sreenivas, ve Caitlin Elisabeth Gerdt. 2010. "Maternal Mortality in Developing Countries: Challenges in Scaling Up Priority Interventions." *Women's Health* 6 (2): 311–27.
- Pronyk, Paul M., James R. Hargreaves, Julia C. Kim, Linda A. Morison, Godfrey Phetla, Charlotte Watts, Joanna Busza, ve John D. H. Porter. 2006. "Effect of a Structural Intervention for the Prevention of Intimate-partner Violence and HIV in Rural South Africa: A Cluster Randomized Trial." *Lancet* 2368 (9551): 1973–83.
- Qian, Nancy. 2008. "Missing Women and the Price of Tea in China: The Effect of Sex-Specific Earnings on Sex Imbalance." *Quarterly Journal of Economics* 123 (3): 1251–85.
- Quisumbing, Agnes R., ve John A. Maluccio. 2000. "Intrahousehold Allocation and Gender Relations: New Empirical Evidence from Four Developing Countries." Discussion Paper 84, Food Consumption and Nutrition Division, International Food Policy Research Institute, Washington, DC.
- Rawlings, Laura B., ve Gloria M. Rubio. 2003. "Evaluating the Impact of Conditional Cash Transfer Programs: Lessons from Latin America." Policy Research Working Paper Series 3119, World Bank, Washington, DC.
- Reed, Elizabeth, Anita Raj, Elizabeth Miller, and Jay G. Silverman. 2010. "Losing the 'Gender' in Gender-Based Violence: The Missteps of Research on Dating and Intimate Partner Violence." *Violence Against Women* 16 (3): 348–54.
- Ross, David A., John Chagalucha, Angela I. N. Obasi, Jim Todd, Mary L. Plummer, Bernadette Cleophas- Mazige, Alessandra Anemona, Dean Everett, Helen A. Weiss, David C. Mabey, Heiner Grosskurth, ve Richard J. Hayes. 2007. "Biological and Behavioural Impact of an Adolescent Sexual Health Intervention in Tanzania: A Community-Randomized Trial." *AIDS* 21 (14): 1943–55.
- Rubalcava, Luis, Graciela Teruel, ve Duncan Thomas. 2009. "Investments, Time Preferences, and Public Transfers Paid to Women." *Economic Development and Cultural Change* 57 (3): 507–38.
- Sabarwal, Shwetlena, Katherine Terrell, ve Elena Bardasi. 2009. "How Do Female Entrepreneurs Perform? Evidence from Three Developing Regions." World Bank, Washington, DC. Processed.
- Saito, Katrine A., Hailu Mekonnen, ve Daphne Spurling. 1994. "Raising the Productivity of Women Farmers in Sub-Saharan Africa." Africa Technical Department Discussion Paper Series 230, World Bank, Washington, DC.
- Schady, Norbert, ve Maria Caridad Araujo. 2006. "Cash Transfers, Conditions, School Enrollment, and Child Work: Evidence from a Randomized Experiment in Ecuador." Policy Research Working Paper Series 3930, World Bank, Washington, DC.
- Schady, Norbert, and José Rosero. 2008. "Are Cash Transfers Made to Women Spent Like Other Sources of Income?" *Economics Letters* 101 (3): 246–48.
- Schmidt, Manfred G. 1993. "Gendered Labour Force Participation." In *Families of Nations: Patterns of Public Policy in Western Democracies*, ed. Frances G. Castles. Dartmouth Publishing Company, Aldershot, U.K., ve Brookfield, VT.
- Sen, Amartya. 1990. "Gender and Cooperative Conflict." In *Persistent Inequalities: Women and*

- Development, ed. Irene Tinker. Oxford, U.K.: Oxford University Press.
- . 1992. "Missing Women." *British Medical Journal* 304: (6827): 587–8.
- . 1999. *Development as Freedom*. New York: Knopf.
- Swaminathan, Hema, Cheryl Walker, ve Margaret A. Rugadya, eds. 2008. *Women's Property Rights, HIV and AIDS, and Domestic Violence: Research Findings from Two Rural Districts in South Africa and Uganda*. Cape Town: HSRC Press.
- Terefe, Almas, ve Charles P. Larson. 1993. "Modern Contraception Use in Ethiopia: Does Involving Husbands Make a Difference?" *American Journal of Public Health* 83 (11): 1567–71.
- Thomas, Duncan. 1990. "Intra-Household Resource Allocation: An Inferential Approach." *Journal of Human Resources* 25 (4): 635–64.
- Thomas, Duncan, John Strauss, ve Maria-Helena Henriques. 1990. "Child Survival, Height for Age, and Household Characteristics in Brazil." *Journal of Development Economics* 33 (2): 197–234.
- Udry, Christopher. 1996. "Gender, Agricultural Production, and the Theory of the Household." *Journal of Political Economy* 104 (5): 1010–46.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs. 2009. "World Population Prospects 2009." United Nations, New York.
- . 2010. "The World's Women 2010: Trends and Statistics." United Nations, New York.
- Vargas Hill, Ruth, ve Marcella Vigneri. 2009. "Mainstreaming Gender Sensitivity in Cash Crop Markets Supply Chains." International Food Policy Research Institute, Washington, DC.
- Waddington, Hugh, Birte Snilstveit, Howard White, ve Lorna Fewtrell. 2009. "Water, Sanitation and Hygiene Interventions to Combat Childhood Diarrhoea in Developing Countries." International Initiative for Impact Evaluation 31E, Synthetic Review, New Delhi, Londra ve Washington, DC.
- WHO (World Health Organization). 2005. "WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women: Initial Results on Prevalence, Health Outcomes and Women's Responses." WHO, Geneva.
- WHO, UNICEF (United Nations Children Fund), UNFPA (United Nations Population Fund), and World Bank. 2010. "Trends in Maternal Mortality: 1990 to 2008." WHO, Washington, DC.
- World Bank. 2001. "Engendering Development—Through Gender Equality, Resources, and Voice. Policy Research Report, World Bank, Washington, DC."
- . 2005. *World Development Report 2006: Equity and Development*. New York: Oxford University Press.
- . 2008. *Growth Report. Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development*. Washington, DC: World Bank.
- . 2011. "Defining Gender in the 21st Century: Talking with Women and Men around the World, A Multi-Country Qualitative Study of Gender and Economic Choice." World Bank, Washington, DC.
- Yount, Kathryn M., and Jennifer S. Carrera. 2006. "Domestic Violence against Married Women in Cambodia." *Social Forces* 85 (1): 355–87.

Dünyanın her yanında kadınların yaşamları, 25 yıl önce hayal edilmesi bile zor olan bir hızla ve kapsamlı, önemli ölçüde iyileşmiştir. Kadınlar, haklar, eğitim, sağlık ve iş ve geçim olanaklarına erişim alanlarında benzeri görülmemiş kazanımlar elde etmişlerdir. Geçmişte hiç olmadığı kadar çok ülke, kadınlar ve erkeklere mülkiyet, evlilik ve diğer alanlarda eşit hakları güvence altına almıştır. Birçok ülkede, ilköğretimdeki kızlar ve erkekler arasındaki fark kapanmıştır, tüm ülkelerin üçte birinde ise orta öğretimdeki kız öğrencilerin sayısı artık erkek öğrencilerden fazladır. 60 ülkede, erkeklerden daha fazla genç kadın üniversitelere devam etmektedir. Kadınlar, işgücüne daha fazla katılmak için eğitimlerini kullanmaktadır: Kadınlar şu anda küresel işgücünün yüzde 40'ını ve tarımsal işgücünün yüzde 43'ünü oluşturmaktadır. Üstelik kadınlar artık dünyanın her bölgesinde erkeklerden daha uzun yaşamaktadır.

Bu ilerlemeye rağmen, birçok alanda halen farklılıklar mevcuttur. Birçok düşük ve orta gelirli ülkede, kadınların – erkeklere göre – özellikle çocuklukta ve üreme yaşlarında ölüm olasılığı, zengin ülkelerdeki emsallerinden daha yüksektir. Dezavantajlı nüfusların yanı sıra, çok sayıda Sahra altı Afrika ülkesinde ve Güney Asya'nın bazı bölgelerinde, kız çocukların ilk ve orta öğretime kayıt oranı, erkek çocukların çok daha altındadır. Kadınların ücretsiz aile işçileri olarak ya da kayıt dışı sektörde çalışma, daha küçük arazilerde tarım yapma ve daha az karlı ürünler yetiştirme, daha küçük şirketlerde ve daha az karlı sektörlerde çalışma ve genel olarak daha az kazanma olasılıkları erkeklerden daha yüksektir. Kadınlar, özellikle yoksul kadınlar, hane içi kaynaklara ilişkin kararlarda daha az söz hakkına ve bu kaynaklar üzerinde daha az kontrole sahiptir. Ayrıca çoğu ülkede, erkeklerden daha az sayıda kadın politikaya katılmaktadır ve politikanın üst katmanlarında yetersiz temsil edilmektedir.

2012 Dünya Kalkınma Raporu: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma, devam eden bu cinsiyet farklılıklarının ortadan kaldırılmasının önem taşıdığını öne sürmektedir. Bu önem taşımaktadır, çünkü cinsiyet eşitliği kendi başına temel bir kalkınma hedefidir. Ayrıca, cinsiyet farklılıklarının ortadan kaldırılması ekonomik açıdan da akılcıdır. Cinsiyet eşitliği verimliliği artırabilir, gelecek nesil için kalkınma sonuçlarını iyileştirebilir ve kurumların daha temsil edici olmasını sağlayabilir.

Cinsiyet eşitliğinin ve kalkınmanın ekonomisi hakkındaki büyüyen bir bilgi birikimine dayanan Rapor; hem tek başlarına hem de potansiyel kalkınma getirileri açısından kadınlarla erkekler arasındaki eşitsizliklerin en önemli olduğu alanlar ile büyümenin sorunları tek başına çözemeyeceği alanları tanımlamaktadır. Ardından, kamu tedbirleri için dört öncelik belirlemektedir:

- Kadın ölüm oranlarının erkeklere göre hala yüksek ve kızlar ve kadınların eğitime katılımının erkeklere göre hala düşük olduğu yerlerde bu farkların ortadan kaldırılması
- Kadınların ekonomik olanaklara erişimin iyileştirilmesi
- Kadınların hane içindeki ve toplumdaki seslerinin ve temsil güçlerinin artırılması
- Nesiller arasında cinsiyet eşitsizliğinin yeniden oluşumunun sınırlandırılması.

Politikaların, her bir öncelik alanındaki cinsiyet farklılıklarının altında yatan belirleyici etkenlere odaklanması gereklidir. Bebeklik ve erken çocukluk yaşlarındaki kızlar ile üreme yaşlarındaki kadınların yüksek ölüm oranı gibi bazı öncelikli alanlarda hizmet sunumunun (özellikle temiz su ve kanalizasyon ve anne bakımı) iyileştirilmesi birinci derecede önem taşımaktadır. Kazançlardaki ve verimlilikteki cinsiyet farklılıkları gibi diğer öncelik alanlarına yönelik politikaların; piyasaların ve kurumların işleyişinden kaynaklanan ve ilerlemeyi sınırlayan çok sayıda kısıtın üstesinden gelmeleri gereklidir. Politika yapımcıların bu kısıtlamaların önceliklerini belirlemeleri ve bunları eşzamanlı olarak ya da sırayla ele almaları gerekecektir.

Cinsiyetler arasındaki farklılıkları azaltmak için ulusal politikalar esas olmakla birlikte, kalkınma ortakları, dört öncelik alanının her birinde bu çabaları tamamlamaya ve daha iyi veriler, değerlendirme ve öğrenme yoluyla verilere dayanan kamu tedbirlerini desteklemeye odaklanmalıdır. Bu, daha fazla finansmandan, yenilikleri ve öğrenmeyi geliştirmeye yönelik çabalardan ve daha kapsamlı ortaklıklardan oluşan bir karışım gerektirecektir. Finansman, özellikle yüksek kadın ölüm oranlarının ve eğitimdeki cinsiyet farklılıklarının azaltılması için en yoksul ülkelerin desteklenmesine yöneltilmelidir. Cinsiyete göre ayrıştırılmış verilere erişimi artırmak ve daha fazla sayıda deneyi ve sistematik değerlendirmeyi desteklemek için yatırımlar yapılması gereklidir. Ayrıca, ortaklıklar özel sektörü, kalkınma ajanslarını ve sivil toplum kuruluşlarını da kapsamalıdır.

